

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра іноземних мов та методики викладання

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ
КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 10–11 КЛАСАХ**

**Спеціальність: 014 Середня освіта
Предметна спеціальність: 014.021 Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна література)**

Виконала:

Опариста Анастасія Вікторівна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 62-2А групи
денної форми здобуття освіти
Навчально-наукового інституту
філології та історії

Науковий керівник:

Чайка Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Глухів – 2025

АНОТАЦІЯ

Опариста А. В. Теоретичні та методичні основи впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10–11 класах. – *Кваліфікаційна робота на правах рукопису.*

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних і практичних аспектів упровадження комунікативного методу навчання в процес навчання англійської мови в старшій школі.

На основі узагальнення наукової інформації з'ясовано, що комунікативний метод навчання є ефективним типом організації іншомовного освітнього процесу, який ґрунтується на цілеспрямованій і послідовній системі взаємодії вчителя й учнів та поєднує визначену мету, завдання, зміст, методи й форми навчання, спрямовані на формування здатності до реального мовленнєвого спілкування. Психолого-педагогічні та лінгводидактичні концепції виокремлюють основні структурні компоненти комунікативного навчання, зокрема комунікативну ситуацію, мовленнєве завдання, мовленнєву діяльність, мовленнєву взаємодію та зворотний зв'язок. Виходячи з аналізу наукових праць з означеної проблеми, запропоновано алгоритм реалізації комунікативного методу, що передбачає моделювання комунікативної ситуації, визначення мовленнєвої мети, добір автентичного мовного матеріалу, організацію інтерактивної діяльності учнів та оцінювання результатів мовленнєвої взаємодії. Також визначено основні вимоги до впровадження комунікативного методу в освітній процес, серед яких домінування мовленнєвої практики, активна участь здобувачів освіти, використання автентичних матеріалів, орієнтація на зміст спілкування, а також зв'язок навчання з реальними життєвими ситуаціями.

Відповідно до завдань дослідження проаналізовано реальний стан упровадження комунікативного методу навчання в практиці сучасної школи, зокрема на уроках англійської мови в 10–11 класах, акцентовано увагу на використанні інших педагогічних методів та підходів, серед яких провідне

місце посідає комунікативний метод. Системний аналіз різних наукових підходів до трактування поняття «комунікативний метод» дав змогу визначити його як систему діяльності вчителя й учнів в освітньому процесі, побудовану на провідній ідеї та взаємозв'язку цілей, змісту й методів навчання.

Враховуючи комунікативно спрямований та інтегративний характер шкільного курсу англійської мови, аналізуючи основні завдання його вивчення в закладах загальної середньої освіти та спираючись на ключові й предметні компетентності, які необхідно сформувати у старшокласників, доведено важливість упровадження комунікативного методу навчання на сучасному уроці англійської мови. Під комунікативним методом навчання розуміємо психолого-дидактичну систему змісту, методів, форм і засобів іншомовного навчання, що забезпечує активне оволодіння учнями мовленнєвими вміннями й навичками в процесі реальної або змодельованої комунікативної взаємодії та сприяє формуванню їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

Грунтовний аналіз чинної шкільної програми та підручників з англійської мови для 10–11 класів дає підстави стверджувати, що запропоновані завдання загалом мають комунікативну спрямованість і орієнтовані на формування мовленнєвих умінь, проте потребують системнішого використання інтерактивних форм роботи та автентичних комунікативних ситуацій. Для розвитку й поглиблення навичок усного та писемного мовлення доцільно посилити увагу до розроблення й упровадження комунікативно орієнтованих вправ і завдань, спрямованих на реальне іншомовне спілкування. Застосування комунікативного методу навчання сприяє активізації мовленнєвої, пізнавальної та творчої діяльності старшокласників і підвищує ефективність навчання англійської мови в профільній школі.

Методика впровадження комунікативного методу навчання на сучасному уроці англійської мови в старшій школі передбачає використання ефективних форм, методів і прийомів організації навчальної діяльності, зокрема за ступенем активності та самостійності учнів (комунікативні вправи, проблемно-комунікативні завдання, проєктна та наукова діяльність), за мірою педагогічної

взаємодії (діалог, полілог, дискусія), а також таких інтерактивних методів, як рольові ігри, ситуативне моделювання, мозковий штурм, робота в парах і групах, аналіз комунікативних ситуацій тощо, що забезпечують розвиток мовленнєвих умінь і формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників.

Змодельовані фрагменти уроків, методична розробка уроку англійської мови для 10 класу та дібрані приклади вправ для реалізації комунікативного методу навчання англійської мови старшокласників репрезентують практичне впровадження комунікативного підходу в освітній процес. У них акцентовано увагу на таких методичних прийомах і видах навчальної діяльності, як робота в парах і групах, рольові та ситуативні ігри, дискусії, проєктна діяльність, мозковий штурм, різні види мовленнєвої взаємодії, що сприяють розвитку навичок усного спілкування, формуванню іншомовної комунікативної компетентності та підвищенню мотивації учнів до вивчення англійської мови.

Комунікативно орієнтоване навчання сприяє формуванню в учнів здатності самостійно застосовувати раніше засвоєні знання й уміння в нових мовленнєвих ситуаціях, розпізнавати комунікативні проблеми та визначати шляхи їх розв'язання. Воно забезпечує розвиток уміння аналізувати мовленнєву ситуацію, усвідомлювати структуру мовного матеріалу та його функціональне призначення, знаходити альтернативні способи комунікативної взаємодії, поєднувати відомі мовленнєві стратегії й створювати нові відповідно до умов спілкування.

Проведене наукове дослідження дає підстави стверджувати, що поставлену мету досягнуто, визначені завдання розв'язано, а отримані наукові положення сприяють глибшому розумінню теоретичних і методичних основ упровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10–11 класах.

Ключові слова: комунікативний метод, англійська мова, старша школа, іншомовна комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, комунікативні вправи, інтерактивне навчання.

ABSTRACT

Oparysta Anastasiia. Theoretical and Methodological Foundations of Implementing the Communicative Method in English Language Lessons in Grades 10–11. – *Qualification work as a manuscript.*

The master's thesis analyzes the theoretical, methodological, and practical aspects of implementing the communicative method of teaching in teaching the English language at upper secondary school.

Based on the generalization of scientific sources, it has been established that the communicative method of teaching is an effective type of organization of the foreign language educational process, which is based on a purposeful and consistent system of interaction between the teacher and students and integrates clearly defined goals, objectives, content, methods, and forms of instruction aimed at developing learners' ability for real-life communicative interaction. Psychological, pedagogical, and linguodidactic concepts identify the main structural components of communicative teaching, namely the communicative situation, speech task, speech activity, communicative interaction, and feedback. Drawing on the analysis of scholarly works on the given issue, an algorithm for implementing the communicative method has been proposed, which includes modeling a communicative situation, defining communicative goals, selecting authentic language material, organizing interactive student activities, and assessing the results of communicative interaction. The main requirements for implementing the communicative method in the educational process have also been identified, including the dominance of speech practice, active learner participation, the use of authentic materials, focus on the content of communication, and the connection between learning and real-life situations.

In accordance with the objectives of the study, the current state of implementation of the communicative method in modern school practice, particularly in English language lessons in grades 10–11, has been analyzed. Attention is drawn to the use of various pedagogical methods and approaches, among which the

communicative method occupies a leading position. A systematic analysis of different scientific approaches to interpreting the concept of the “communicative method” made it possible to define it as a system of teacher–student activity in the educational process, based on a core idea and the interconnection of instructional goals, content, and teaching methods.

Taking into account the communicative orientation and integrative nature of the school English language course, analyzing its main objectives in general secondary education institutions, and relying on key and subject-specific competencies that need to be developed in senior students, the importance of implementing the communicative method in modern English language lessons has been substantiated. The communicative method of teaching is understood as a psychological and didactic system of content, methods, forms, and means of foreign language instruction that ensures active acquisition of speech skills and abilities through real or simulated communicative interaction and contributes to the development of students’ foreign language communicative competence.

A thorough analysis of the current school curriculum and English language textbooks for grades 10–11 provides grounds to assert that the proposed tasks are generally communicatively oriented and aimed at developing speech skills; however, they require more systematic use of interactive forms of work and authentic communicative situations. To enhance and deepen oral and written communication skills, it is advisable to intensify the development and implementation of communicatively oriented exercises and tasks focused on real foreign language communication. The application of the communicative method contributes to the activation of students’ speech, cognitive, and creative activities and increases the effectiveness of English language instruction in upper secondary school.

The methodology for implementing the communicative method in modern English language lessons in upper secondary school involves the use of effective forms, methods, and techniques for organizing learning activities, particularly according to the degree of student activity and autonomy (communicative exercises, problem-based communicative tasks, project-based and research activities), the level

of pedagogical interaction (dialogue, polylogue, discussion), as well as interactive methods such as role-playing, situational modeling, brainstorming, pair and group work, and the analysis of communicative situations. These methods ensure the development of speech skills and the formation of senior students' foreign language communicative competence.

The modeled lesson fragments, a methodological lesson plan for a Grade 10 English language lesson, and selected examples of exercises for implementing the communicative method in teaching senior students demonstrate the practical application of the communicative approach in the educational process. These materials emphasize such methodological techniques and types of learning activities as pair and group work, role-playing and situational games, discussions, project-based learning, brainstorming, and various types of communicative interaction, which contribute to the development of oral communication skills, the formation of foreign language communicative competence, and increased student motivation to learn English.

Communicatively oriented instruction promotes the development of students' ability to independently apply previously acquired knowledge and skills in new communicative situations, identify communicative problems, and determine ways to solve them. It ensures the development of the ability to analyze communicative situations, understand the structure of language material and its functional purpose, find alternative modes of communicative interaction, combine known communicative strategies, and create new ones according to the conditions of communication.

The conducted scientific research provides grounds to assert that the stated goal has been achieved, the set objectives have been accomplished, and the obtained scientific findings contribute to a deeper understanding of the theoretical and methodological foundations of implementing the communicative method in English language lessons in grades 10–11.

Keywords: communicative method, English language, upper secondary school, foreign language communicative competence, speech activity, communicative exercises, interactive learning.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ.....	16
1.1. Генеза, зміст комунікативного методу навчання та сучасні підходи до вивчення англійської мови старшокласниками в контексті НУШ.....	16
1.2. Філософські засади комунікативного навчання.....	22
1.3. Лінгвістичне обґрунтування комунікативного методу в мовній освіті ..	27
1.4. Психолого-педагогічне підґрунтя застосування комунікативного методу навчання старшокласників	33
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 10 - 11 КЛАСАХ.....	41
2.1. Сутнісні характеристики комунікативного методу в методиці навчання англійської мови.....	41
2.2. Сучасний стан досліджуваної проблеми в практиці закладів загальної середньої освіти.....	47
2.3. Комплекс вправ і завдань для ефективного впровадження комунікативного методу в процесі навчання англійської мови старшокласників	61
Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ НАВЧАННЯ ЗА РОЗРОБЛЕНОЮ МЕТОДИКОЮ	70
3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників.....	71
3.2. Організація та проведення експериментального навчання.....	76
3.3. Аналіз результатів експериментального впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10 класі.....	83
Висновки до розділу 3.	94
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	94
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні виклики розвитку освіти в Україні потребують систематичних змін у підходах до викладання іноземних мов, особливо англійської, яка виступає головним засобом міжнародного спілкування та інтеграції. Важливість формування в учнів комунікативної компетентності, здатності ефективно користуватися мовою в реальних життєвих ситуаціях, підкреслюється Національною доктриною розвитку освіти України, яка орієнтує навчання на індивідуальні потреби учнів, їхню готовність до міжкультурного діалогу та особистісної самореалізації. Особливої актуальності це завдання набуває в старших класах, коли учні готуються до подальшого професійного життя, у якому англійська мова часто є ключовою складовою.

У сучасному освітньому просторі комунікативний метод розглядається як один з найбільш ефективних підходів до вивчення мови, оскільки спрямований на розвиток таких компонентів комунікативної компетентності, як лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна та соціокультурна компетентності. Цей метод активно використовується у європейських і світових педагогічних системах як такий, що сприяє формуванню практичних мовленнєвих навичок і дає змогу учням вільно використовувати англійську мову у спілкуванні. Однак застосування комунікативного методу у вітчизняних школах наштовхується на низку труднощів, пов'язаних із його адаптацією до реалій української класно-урочної системи.

Зокрема, впровадження комунікативної методики в умовах старших класів потребує комплексного підходу до визначення відповідних прийомів та методів навчання, що дозволять ефективно застосовувати мову у реальних комунікативних ситуаціях. Водночас вивчення психологічних аспектів, що визначають особливості засвоєння матеріалу старшокласниками, дає змогу підвищити мотивацію та долати мовленнєві бар'єри. У цьому контексті актуальним є дослідження психолого-педагогічного підґрунтя застосування

комунікативного методу навчання старшокласників, яке сприятиме побудові на вчальних моделях, орієнтованих на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письма у працях О. Білоус, Л. Виготського, В. Гордієнко, Д. Ельконіним, Н. Іванюк, Г. Костюка, К. Роджерсом та ін.

Додатковий інтерес представляє лінгводидактична сторона комунікативної методики, що вимагає розробки спеціальних прийомів адаптації цього методу до умов класно-урочної системи у працях О. Бондарко, Ю. Караулов, Ю. Степанов, Р. Ферс, Д. Хаймс, М. Холлідей, Н. Хомський, Р. Якобсон та ін. Проблема адаптації комунікативного методу в умовах сучасної української школи обумовлена не лише обмеженим часом, відведеним на вивчення англійської мови, але й нерівномірним рівнем мовної підготовки учнів, відсутністю відповідних навчальних матеріалів, зосереджених на практичному застосуванні мови. Це вимагає від учителя високої професійної підготовки, а також методичних знань для моделювання уроків, що відповідали б потребам учнів та сприяли розвитку комунікативних навичок.

Досвід європейських країн підтверджує значущість цього методу, однак його практичне впровадження вимагає додаткових наукових обґрунтувань, зокрема у контексті використання спеціальних вправ, що дозволяють реалізовувати комунікативний підхід на уроках. З огляду на це, методика моделювання вправ та завдань, що сприяють розвитку комунікативної компетенції старшокласників, є важливим аспектом для підвищення результативності навчання англійської мови.

Актуальність дослідження зумовлена потребою вдосконалення методик викладання англійської мови в старших класах, створення умов для формування у старшокласників високого рівня комунікативної компетентності, а також необхідністю адаптації комунікативного методу до умов сучасної української школи. Недостатня розробленість порушеного питання у вітчизняній методиці викладання іноземних мов у працях Л. Байдак, Н. Василенко, Т. В'юн, Н. Годованець, М. Кабанова, С. Ніколаєвої,

О. Тарнопольський та ін., а також потреба у формуванні здатності старшокласників ефективно використовувати англійську мову у різноманітних життєвих ситуаціях обумовлюють вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності використання комунікативного методу в навчанні англійської мови учнів 10-11 класів, розроблення методичних рекомендацій для вчителів з метою підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності старшокласників. Відповідно до мети дослідження визначено основні завдання:

1. З'ясувати ступінь розробленості досліджуваної проблеми в педагогіці, психології, лінгводидактиці та описати сучасні підходи до навчання англійської мови старшокласників;

2. Обґрунтувати й уточнити змістове наповнення базових понять дослідження;

3. Проаналізувати основні принципи та етапи впровадження комунікативного методу в іншомовний освітній процес старших класів;

4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників;

5. Розробити комплекс методичних прийомів та видів навчальної діяльності для результативного впровадження комунікативного методу в процесі навчання англійської мови здобувачів 10-11 класів і експериментально перевірити його ефективність в умовах закладів загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – процес реалізації комунікативного методу в навчанні англійської мови учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методичні аспекти впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10–11 класах, зокрема методичні прийоми та види навчальної діяльності здобувачів освіти.

Для досягнення мети й розв'язання завдань магістерської роботи застосовано такі **методи дослідження**:

- *аналіз праць* вітчизняних і зарубіжних учених дозволив чітко визначити концептуальні рамки дослідження та основні теоретичні підходи до використання комунікативного методу навчання в шкільному курсі англійської мови;

- *вивчення реального стану* впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в сучасній школі дало змогу оцінити його роль, значення та ефективність для формування комунікативної компетентності старшокласників;

- *спостереження* за освітнім процесом на уроках англійської мови в старших класах допомогло зібрати якісні дані щодо сформованості комунікативної компетентності у старшокласників та результативність їхньої роботи в різних комунікативних ситуаціях;

- *експериментальний метод* показав, що використання комунікативного методу навчання значно покращує комунікативну компетентність здобувачів освіти.

Методологічною основою дослідження є сучасні теорії комунікативного підходу до навчання іноземних мов, що орієнтовані на розвиток інтерактивної взаємодії учнів у процесі навчання; психолого-педагогічні концепції розвитку мовленнєвої діяльності в рамках особистісно-орієнтованого навчання; дослідження з лінгводидактики, присвячені питанням навчання комунікативної компетентності та активного залучення учнів до мовленнєвої практики; педагогічні концепції, що підкреслюють роль мотивації та інтеграції різних видів мовленнєвої діяльності в освітньому процесі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в *обґрунтуванні* теоретичних основ та ступеня розробленості порушеної проблеми в сучасному науковому просторі; *уточненні* та *поглибленні* змісту ключових понять дослідження; *визначенні* критеріїв, показників і рівнів сформованості комунікативної компетентності старшокласників; *розробленні* системи вправ для поетапного розвитку автономного монологічного та діалогічного мовлення здобувачів освіти; *доведенні* ефективності поєднання комунікативного методу з

інтерактивними технологіями та формувальним оцінюванням у навчанні англійської мови учнів 10–11 класів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що воно сприяє розвитку методичних підходів до викладання англійської мови, розширюючи наукові уявлення про ефективні методи навчання, а також формує нові підходи до організації навчального процесу на основі комунікативного підходу.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні науково обґрунтованої методики впровадження комунікативного методу навчання англійської мови в старших класах з метою підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності у сучасних старшокласників. Результати магістерської роботи можуть бути використані під час проведення уроків англійської мови в старших класах закладів загальної середньої освіти, а також у розробленні навчально-методичних матеріалів з метою формування комунікативної компетентності старшокласників. Основні положення, методичні та практичні висновки, джерельна база дослідження можуть бути корисними для вчителів англійської мови.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати магістерської роботи на різних етапах дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 10–12 грудня 2024 р.), «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 10–12 листопада 2025 р.); *усеукраїнських* – «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (м. Глухів, 13–14 лютого 2025 р.), «The 21st Century Challenges in Education and Science» (м. Глухів, 10–11 квітня 2025 р.), «Мова як евристичне знаряддя реконструкції і концептуалізації світу на тлі глобалізаційних та євроінтеграційних викликів діалогу культур» (м. Умань, 17 квітня 2025 р.); *регіональних* – «Освіта і наука XXI ст.» (м. Глухів, 27–28 березня 2025 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено у 4 одноосібних публікаціях: «Комунікативний метод у навчанні англійської мови в старших класах» у збірнику матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук», «Комунікативний підхід до навчання англійської мови засобом інтерактивних технологій навчання» у збірнику матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених «Освіта і наука XXI століття», «Using interactive teaching technologies from the perspective of a communicative approach to ELT» у збірнику матеріали XIII Всеукраїнських науково-педагогічних читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами «The 21st Century Challenges in Education and Science», «Впровадження комунікативного методу навчання засобом рольової гри на уроках англійської мови» у збірнику матеріалів XV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук».

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 142 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 80 сторінках.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, подано апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі наукової роботи «Теоретичні основи використання комунікативного методу навчання англійської мови в старших класах»** розглянуто історію та зміст комунікативного методу навчання, його філософські засади, лінгвістичне обґрунтування та психолого-педагогічні аспекти впровадження в освітній процес; проаналізовано ступінь

розробленості порушеної проблеми в сучасному освітньо-науковому просторі; окреслено сучасні підходи до навчання англійської мови учнів 10-11 класів у контексті завдань Нової української школи.

У другому розділі «Прикладні аспекти впровадження комунікативного методу навчання англійської мови в 10-11 класах» проаналізовано сучасний стан досліджуваної проблеми в практиці закладів загальної середньої освіти, навчально-методичне забезпечення шкільного курсу англійської мови в старшій школі; визначено практико-орієнтовані аспекти реалізації комунікативного методу в навчанні англійської мови старшокласників; змодельовано систему вправ для ефективного та результативного впровадження комунікативного методу навчання в освітньому іншомовному середовищі старшої школи.

У третьому розділі «Експериментально-дослідне навчання за розробленою методикою» визначено критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності учнів 10 класу, мету та завдання експериментального навчання, описано перебіг експериментального навчання та проаналізовано результати експериментального впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10 класі під час виробничої практики.

У загальних висновках викладено основні результати наукового дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

1.1. Генеза, зміст комунікативного методу навчання та сучасні підходи до вивчення англійської мови старшокласниками в контексті НУШ

Концепція Нової української школи визначає оновлені підходи до навчання англійської мови, спрямовані на здобуття повної загальної середньої освіти, де центральним є компетентнісний підхід. Його основною метою є формування базових предметних компетентностей, які дозволяють учням ефективно застосовувати знання та вміння у практичних і міждисциплінарних ситуаціях. У межах цього підходу визначаються сучасні методики та стратегії викладання англійської мови, які забезпечують комплексний розвиток мовленнєвих навичок учнів. Аналіз наукових досліджень останніх десяти років дозволяє стверджувати, що серед основних підходів до навчання англійської мови виокремлюються, зокрема:

– Особистісно орієнтований підхід враховує індивідуальні потреби, інтереси та навчальні можливості старшокласників, що забезпечує ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію під час вивчення іноземної мови.

– Діяльнісний підхід залучає учнів до активної мовленнєвої діяльності через виконання конкретних комунікативних завдань, де мова виступає засобом досягнення навчальної мети.

– Компетентнісний підхід спрямований на формування здатності застосовувати набуті знання у реальних життєвих та міжкультурних ситуаціях, що повністю відповідає концепції Нової української школи та сутності комунікативного методу як базового інструменту навчання.

Інтеграція зазначених підходів у освітній процес дозволяє старшокласникам не лише опанувати англійську мову, а й розвивати навички

міжособистісної взаємодії, критичного мислення, соціальної адаптації та мовної автономії. Реалізація Концепції Нової української школи забезпечується нормативно-правовою базою, що ґрунтується на чинній нормативно-правовій базі, зокрема Закону України «Про освіту» [42], Закону України «Про повну загальну середню освіту» [57], а також програмного документа Концепції Нової української школи [47], у межах якого реалізуються сучасні методи навчання, орієнтовані на розвиток ключових і предметних компетентностей учнів, зокрема комунікативні, діяльнісні та особистісно орієнтовані методи, що забезпечують формування іншомовної комунікативної компетентності.

Саме вони забезпечують цілісність мовленнєвого розвитку учнів. Особливе місце серед них займає комунікативний підхід, що є ключовим орієнтиром у навчанні іноземних мов у НУШ. Його реалізація здійснюється через комунікативний метод, який передбачає організацію навчального процесу на основі реальних мовленнєвих ситуацій, інтерактивної взаємодії та розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності. Це зумовлює потребу у глибшому з'ясуванні сутності, генези та змісту комунікативного методу навчання англійської мови.

«Комунікативний метод займає провідне місце серед сучасних підходів до викладання іноземних мов, оскільки його основною метою є формування мовленнєвих навичок, необхідних для успішної комунікації. Цей метод акцентує увагу на розвитку усного та писемного мовлення, граматичних навичок, а також умінь читання і аудіювання через природну, невимушену взаємодію. Важливим аспектом є те, що лексичний та граматичний матеріал подається в контексті реальних, емоційно забарвлених ситуацій, що сприяє більш ефективному та стійкому засвоєнню навчального матеріалу» [3, с. 3].

Ключовою рисою комунікативного підходу є відхід від традиційного заучування мовного матеріалу та перехід до розвитку здатності творчо використовувати мову в реальних ситуаціях. Студент виступає активним учасником навчання, що сприяє формуванню когнітивних, соціальних і міжкультурних навичок та підвищує мотивацію. Застосування автентичних

матеріалів, інтерактивних завдань і моделювання життєвих ситуацій забезпечує зв'язок між теорією та практичним використанням мови.

За українським словником «Словопедія», термін «комунікативний» в лінгвістиці відноситься до спілкування як процесу передачі інформації та взаємодії між людьми. Комунікативна функція мови, комунікативний зв'язок і комунікативне членування речення є основними аспектами, що охоплюють широкий спектр мовних явищ, які забезпечують ефективне спілкування [26].

Водночас важливо врахувати міждисциплінарну природу поняття комунікативності: воно охоплює не лише мовний аспект, а й педагогічні, соціальні та психологічні характеристики навчального процесу. У цьому контексті мова виконує не лише інформативну, а й інтерактивну функцію, слугуючи засобом налагодження міжособистісних зв'язків, формування соціального досвіду та розвитку особистості учня. Такий підхід створює умови для активного залучення школярів до навчальної діяльності, підвищення їхньої мотивації й усвідомлення практичної значущості здобутих знань і навичок.

Важливе місце у становленні сучасної методики посідає інтеракційна теорія, яка тлумачила комунікацію як взаємодію, що передбачає обмін інформацією, застосування мовних актів та отримання зворотного зв'язку. Значний внесок у розвиток цих ідей зробили дослідження в галузі інформаційних теорій «К. Шеннона і В. Вівера (1949), які акцентували увагу на важливості кодування, декодування та зворотного зв'язку як ключових елементів комунікації» [13, с. 56].

Але попри це до 1960-х років домінували класичні методи, такі як граматико-перекладний та аудіо-лінгвальний методи, які більше зосереджувались на механічному заучуванні мовних форм і граматичних структур, а не на розвитку реальних комунікативних навичок. Однак практика показала, що ці методи не забезпечують ефективного використання мови у реальних умовах спілкування. З'явилась потреба у нових підходах, що б дозволяли студентам не лише вивчати граматику та лексику, а й реально застосовувати мову в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Через це, згідно з рішенням Ради Європи, було здійснено низку заходів, спрямованих на розробку програми інтенсифікації навчання іноземних мов на континенті. У 1971 році, група експертів вивчила можливості створення системи навчання вивчення іноземним мовам дорослих. Це стало відправним пунктом цілої серії досліджень, спрямованих на розробку концепції, яка могла б сфокусувати увагу на формуванні та розвитку здатності спілкуватися іноземною мовою. В результаті сформувалися ідеї розробки порогових рівнів як специфічних цілей опанування іноземною мовою. Те, що з початку призначалося для дорослих учнів, було згодом адаптоване до цілей і змісту навчання в школі та в інших навчальних закладах. Пізніше в 1982 році результати проведених досліджень були викладені в документі «Modern languages: 1971-81». Це дозволило значно розширити можливості практичного використання комунікативного методу [10, с.94].

Тому це стало причиною дослідження комунікативного методу, який сформувався в 1960-1970-х роках у Великобританії, коли англійська мова поступово набувала статусу глобального засобу міжнародного спілкування. Хоча виявити точні джерела його виникнення складно, очевидно, що цей новий метод став відповіддю на недоліки попередніх підходів до навчання. Зокрема, стало очевидно, що граматичні правила та заучування текстів не забезпечують необхідних умінь використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Тому необхідно було створити методику, орієнтовану на мовну діяльність у конкретних комунікативних контекстах [3, с.1].

Одним з важливих теоретичних передумов виникнення комунікативного методу стала розробка концепції мовної (лінгвістичної) компетенції, запропонованої Номом Хомським у 1965 році. Під компетенцією він розумів вроджену здатність мовця засвоювати граматичні правила та породжувати нескінченну кількість граматично правильних речень на основі знання своєї рідної мови. Важливо, що Хомський свідомо відмежовував *competence* від *performance*, тобто від реального використання мови в конкретних

комунікативних ситуаціях, акцентуючи увагу на формально-граматичній системі мови [74].

Однак Н. Хомський також розглядав що мовна компетенція включає не лише знання граматичних правил, але й здатність об'єднувати структури на рівні семантики та синтаксису, створюючи внутрішню систему правил, що дозволяє творити нові речення та інтерпретувати їх значення. Н. Хомський також розглядав ідею «ідеального комуніканта», який здатний до безпомилкового та граматично правильного використання мови за будь-яких умов, проте підкреслював, що така ідеальна модель є абстракцією, що служить аналітичним інструментом для лінгвістів [74].

Пізніше його концепція була доповнена і розвинута іншими науковцями, зокрема Деллом Хаймсом у 1972 році, який увів поняття «комунікативна компетенція». Він вважав, що мовленнєва діяльність включає не лише знання мовної системи, але й розуміння умов і контекстів її застосування. Д. Хаймс запропонував більш широкий підхід, враховуючи не тільки граматичні правила, але й соціальні та культурні аспекти комунікації. Згідно з Д. Хаймсом, для ефективної комунікації важливо не лише дотримуватись граматичних норм, а й розуміти, коли і в яких умовах можна застосовувати певні мовні форми. Цей підхід значно розширює традиційне уявлення про мовну компетенцію, включаючи соціолінгвістичні, прагматичні та культурні складові [76, с. 283-292].

Подальший розвиток і уточнення поняття комунікативної компетенції були здійснені М. Кенейлом і М. Свейном (1980), які виділили її структуру, що включає граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну та стратегічну компетенції. Науковці підкреслювали, що саме поєднання цих компонентів забезпечує здатність мовця ефективно взаємодіяти в різних ситуаціях спілкування [73, с. 27].

Вілл Літвуд (1981) розвинув ідеї комунікативного підходу, запропонувавши модель, яка поєднує комунікативні завдання з опануванням мовних структур. Він підкреслював, що комунікативний метод розвиває вміння

використовувати мову в значущих ситуаціях, забезпечуючи природний перехід від формальних мовних знань до їх практичного застосування [80, с. 11].

У 1983 році Сандра Севін'йон запропонувала одне з найбільш відомих і практично орієнтованих визначень комунікативного навчання мов. На її думку, комунікативне навчання мови - це підхід, у центрі якого перебуває функціональне використання мови, а учні оволодівають нею через реальне, змістове спілкування. Вона наголошувала, що мова засвоюється найефективніше тоді, коли учні використовують її як інструмент для вирішення комунікативних завдань, а не як набір формальних правил [84].

Уці десятиліття відбувався активний перехід від традиційних методів навчання до комунікативно-орієнтованих. Критика граматико-перекладного методу спричинила необхідність змін у педагогічних підходах, що, в свою чергу, зумовило впровадження нових навчальних програм. Такі програми ґрунтувались на концепції комунікативної компетенції та включали рольові ігри, симуляції, ситуативні вправи тощо.

Розвиток концепції комунікативної компетенції від класичного розуміння граматичної компетенції до більш широкої інтерпретації, що включає соціолінгвістичні, прагматичні і культурні аспекти, сприяло формуванню комунікативного методу в навчанні іноземним мовам.

На основі аналізу поглядів Хомського, Хаймса, Кенейла, Свейна, Літвуда та Севін'йон можна зробити висновок, що комунікативний метод охоплює як мовні, так і соціокультурні, психологічні та інтерактивні компоненти навчання. Кожен науковець робив акцент на певному аспекті, а саме граматичному, соціолінгвістичному, дискурсивному чи функціональному.

Спираючись на узагальнення цих підходів, у рамках цього дослідження комунікативний метод доцільно визначити як метод навчання іноземної мови, що передбачає організацію навчального процесу через створення реальних або змодельованих комунікативних ситуацій, спрямованих на розвиток здатності учня ефективно, доречно та творчо використовувати мовні засоби відповідно до соціального контексту, інтенції й комунікативної мети.

1.2. Філософські засади комунікативного навчання

Метою цього підрозділу є аналіз філософських ідей, що становлять методологічне підґрунтя комунікативного навчання та визначають його гуманістичну, діалогічну й етично зорієнтовану спрямованість у сучасній освіті.

Комунікація (від лат. *communicatio* – повідомлення, зв'язок, спілкування) у сучасній філософії трактується як базова форма людської взаємодії та умова соціального буття. Вона розглядається не лише як процес обміну інформацією, а як конструктивна взаємодія особистостей і соціальних груп, заснована на толерантності, взаємному визнанні та прагненні до порозуміння. Саме в такому значенні поняття комунікації посідає центральне місце у філософії К. Ясперса, а також у сучасній німецькій комунікативній філософії (К. Апель, О. Больнов, Ю. Габермас).

Антропологія, психоаналіз та екзистенціалізм розрізняють зовнішню і внутрішню комунікацію. Якщо зовнішня комунікація забезпечує соціальну взаємодію, то внутрішня, глибинна комунікація спрямована на діалог із власним «Я» та сприяє самопізнанню, самовизначенню й подоланню екзистенційної самотності. Такий підхід підкреслює значущість рефлексії як необхідного компонента освітнього процесу.

Вагомий внесок у філософське осмислення комунікації зробив Ю. Габермас, який у праці «Теорія комунікативної дії» узагальнив ідеї Дж. Міда та обґрунтував перехід від інструментально-цільової раціональності до дискурсивної. Комунікативна дія, за Габермасом, спрямована не на досягнення індивідуальної вигоди, а на взаєморозуміння, що ґрунтується на інтерсуб'єктивності. У цьому контексті комунікація постає як умова ідентифікації та індивідуалізації особистості, а також як підґрунтя соціальної інтеграції [14, с. 291].

К. О. Апель розглядає комунікативну спільноту як базову передумову соціальних наук, у межах якої комунікація виступає основою етики та

міжкультурного взаєморозуміння. Ці положення мають принципове значення для освіти, оскільки акцентують увагу на необхідності формування в учнів здатності до аргументованого діалогу, відповідальності за власну позицію та поваги до позиції Іншого [2].

Філософські засади комунікації стали концептуальною основою комунікативного методу навчання іноземних мов, орієнтованого на активну взаємодію учнів, розвиток мовленнєвої компетенції та критичного мислення. Вони підкреслюють, що освітній процес повинен базуватися на принципах міжособистісної взаємодії, практичної значущості знань та соціокультурної відповідності навчального матеріалу. Такий підхід сприяє формуванню у школярів здатності ефективно застосовувати мовні навички в різноманітних комунікативних ситуаціях, розвивати толерантність та навички співпраці.

Одним із ключових положень є ідея компетентності як природного продовження людини, що виражається в потребі самоздійснення через набуття знань, умінь і навичок. У сучасному інформаційному суспільстві саме знання стає основою як пізнавальної діяльності, так і здатності адаптуватися до динамічних соціокультурних змін. Пізнання розглядається як духовна активність, що виходить за межі простого засвоєння фактів і включає осмислення самого процесу пізнання через взаємодію з іншими людьми та навколишнім світом. Людина пізнає не лише об'єктивну реальність, але й себе саму, свій внутрішній світ, що сприяє формуванню цілісного світогляду та критичного мислення.

Філософські засади освіти, зокрема ідеї М. Шелера, підкреслюють розвиток духовного світу учня, включаючи виховання цінностей, моральних переконань та здатності до самопізнання. В умовах розвитку науки і техніки змінюється й філософія знання, яка починає охоплювати проблеми етичного ставлення до природи та майбутніх поколінь. У цьому контексті актуалізується екологічна етика та моральна відповідальність.

Ідеї І. Канта про моральний імператив стають етичною основою навчального процесу, де усвідомлена поведінка, відповідальність і

взаєморозуміння визначають якість освіти. Освіта перестає бути лише передачею знань і перетворюється на простір діалогу, рефлексії та морального вибору, у якому кожен учасник навчання виконує активну роль у створенні спільного сенсу [14, с.24].

Що підтверджується подальшими дослідженнями, де визначено базові принципи комунікативного методу Дж. Річардса та Т. Роджерса визначено [83]:

1. Вивчення мови повинне базуватися на вільному, реальному спілкуванні.
2. Головною метою навчання є досягнення автентичної, змістовної комунікації.
3. Навчальні завдання мають бути змістовно наповненими та відповідати реальним комунікативним потребам.
4. Усі чотири види мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання, говоріння) інтегруються в єдиний освітній процес. Мовленнєва діяльність розглядається як творчий процес із природними помилками, які є частиною навчання.

Комунікативний метод передбачає взаємодію не лише між учителем та учнем, а й між самими учнями, що сприяє розвитку критичного мислення, емпатії, командної роботи та міжкультурної компетенції.

Таким чином, філософські та педагогічні підходи утворюють цілісну основу комунікативного методу, забезпечуючи розвиток компетентної, самостійної та соціально відповідальної особистості, здатної ефективно взаємодіяти у глобалізованому і культурно різноманітному світі.

Цей підхід сприяє формуванню особистості, здатної до критичного мислення, емпатії та співпраці, що є ключовими навичками в умовах сучасного глобалізованого світу. Освіта перестає бути лише передачею знань - вона трансформується у простір діалогу, рефлексії та морального вибору, де кожен учасник навчального процесу виконує активну роль у створенні спільного сенсу.

Найбільш виражену концепцію автономної етики у новочасній філософії обґрунтував І. Кант. Зароджена в надрах філософії Канта проблема інтерсуб'єктивності знайшла подальше осмислення у ХХ ст. - в комунікативній філософії. Сучасна філософія комунікативної дії виходить із самоідентифікації персони, в якій реалізована автономія і сила людської особистості. Принцип автономії волі є протилежним принципів гетерономії волі [70, с. 8].

Філософія діалогу в контексті філософії комунікації постає як відповідь на кризу традиційних форм спілкування та прагнення знайти нові способи взаємодії в умовах складних соціальних і політичних реалій у ХХ столітті. Вона акцентує увагу на міжособистісній взаємодії, моральних засадах і пошуку справжнього розуміння між людьми.

Мартин Бубер, один із головних представників цього напрямку, сформулював концепцію «Я-Ти», де діалог ґрунтується на взаємному визнанні гідності іншого та переживанні автентичної присутності.

Михайло Бахтін підкреслював роль Іншого як необхідного елементу діалогу, а Юрген Габермас і Карл-Отто Апель розвинули ідеї комунікативної дії, в якій взаєморозуміння та інтерсуб'єктивність є основою соціальної взаємодії.

Філософія діалогу має також виразний соціально-антропологічний та психологічний вимір, оскільки людина за своєю природою є істотою комунікативною. Діалог, полілог, дискусія й суперечка виступають формами комунікації, кожна з яких може бути педагогічно доцільною залежно від контексту навчання. Такий підхід дозволяє аналізувати не лише мовленнєвий, а й культурний, моральний та емоційний рівні комунікації [17].

У цьому контексті, філософія діалогу виступає важливим інструментом для формування нових соціальних зв'язків, де кожен індивід здатний активно долучатися до процесів взаємодії, а також вносити свій вклад у спільне розв'язання глобальних викликів, таких як соціальна нерівність чи екологічні проблеми.

Сучасні філософські дослідження переконують, що комунікативна культура перетворюється на один із провідних чинників досягнення соціальної стійкості й упорядкованості завдяки стабілізуючому впливу на соціальнокомунікативні процеси. Соціально-філософський зміст цього поняття полягає у специфічному прояві соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктних відносин і спрямований на взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного досвіду спільної життєдіяльності [63, с. 9]. Важливо, що комунікативна культура дає змогу не тільки забезпечити ефективну взаємодію між індивідами, а й сприяє формуванню стійких і конструктивних соціальних зв'язків, які є основою для розвитку стабільних та гармонійних суспільств.

В умовах інформаційної цивілізації комунікативна культура є метою (культура діалогу), підґрунтям (взаєморозуміння), засобом регламентації (культура ділового й повсякденного спілкування) комунікативних процесів. Водночас вона виражає специфіку тенденцій сучасного інформаційного суспільства й розглядається як «інтеріоризовані патерни рапортних взаємодій на вербальному й невербальному рівнях репрезентації особистісних потреб» [61, с. 135].

Тому можна стверджувати, що філософські засади комунікативного навчання формують цілісну гуманістичну парадигму освіти, у межах якої навчання постає як діалогічний, етично відповідальний та соціально значущий процес. Зазначені засади зумовлюють перехід від монологічної, репродуктивної моделі навчання до суб'єкт–суб'єктної взаємодії, що передбачає активну участь усіх учасників освітнього процесу. Такий підхід створює підґрунтя для формування компетентної, автономної й соціально відповідальної особистості, здатної до критичного мислення, міжкультурного діалогу та ефективної комунікації в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

1.3. Лінгвістичне обґрунтування комунікативного методу в мовній освіті

Метою цього підрозділу є аналіз лінгвістичних теорій і підходів, що становлять наукове підґрунтя комунікативного методу в мовній освіті та визначають його орієнтацію на реальне мовленнєве спілкування, розвиток мовної особистості й формування цілісної комунікативної компетенції.

«Комунікативна лінгвістика – напрям сучасного мовознавства, у центрі уваги якого перебувають засоби природної мови, які розглядають у процесах міжособистісного, групового, масового та інших типів спілкування» [4]. Вона вивчає функціонування мови в різноманітних комунікативних ситуаціях, зокрема її роль у передачі інформації, встановленні взаєморозуміння та реалізації соціальних взаємодій. У контексті мовної освіти комунікативний метод сприяє розвитку мовних навичок, необхідних для ефективної взаємодії в різних комунікативних контекстах.

Комунікативний метод у мовній освіті виник як реакція на традиційні методи навчання, зокрема граматико-перекладний та аудіолінгвальний, які надто зосереджувалися на формальній стороні мови, тобто на граматиці та словниковому запасі. Без достатньої уваги до реального використання мови у спілкуванні. Тож проаналізувавши літературу можна зазначити, що лінгвістичне обґрунтування комунікативного методу базується на низці важливих теоретичних положень, таких як: функціональний підхід до мови, теорія мовної компетенції, прагматичний аспект мови, дискурсивний підхід, психолінгвістичні аспекти.

У межах функціонального підходу мова розглядається не лише як система правил, а як засіб соціальної взаємодії. Основною метою навчання стає розвиток умінь ефективного спілкування у різних соціокультурних контекстах.

«Лондонська школа (Х. Батлер, М. Холлідей, Р. Ферс) на відміну від Празької, переорієнтувала увагу з мови на людину як суб'єкт комунікації та суспільства. Комунікативну ситуацію як один із проявів внутрішнього стимулу

природи людини вони пропонували описувати 3-ма функціями: змістовою, інтерактивною (міжособистісною), текстуальною. Саме Лондонській школі належить право у з'ясуванні ролі динамічно-мовленнєвого аспекту, контекстуалізації слова, адаптації мовних одиниць стосовно середовища та мовної особистості».

Р. Якобсон, спираючись на концепцію К. Бюлера, виокремив шість основних функцій мови: експресивну, апелятивну, репрезентативну, фатичну, метамовну і поетичну. Лондонська школа запропонувала три функції мовлення у комунікативній ситуації: змістову, інтерактивну (міжособистісну) та текстуальну.

О. Бондарко розвинув ідеї функціональної граматики, запропонувавши концепт «функціонально-семантичних полів (ФСП)», які можуть бути моноцентричними (з ядром у вигляді граматичної категорії) або поліцентричними (сукупність різних мовних засобів).

Функціоналізм також звертає увагу на мовну особистість як центральну фігуру мовлення. За Ю. Карауловим, вивчення мови неможливе без урахування її носія. Ю. Степанов, у межах семіотичного підходу, виокремив три функції мови: номінативну, синтаксичну і прагматичну.

На сьогодні функції мови називають характеристиками, без яких мова не може бути сама собою, виокремлюючи при цьому дві стрижневі функції: комунікативну і когнітивну. До них додаються також емоційна функція мови (бути одним із засобів вираження почуттів і емоцій) і метамовна або металінгвістична (бути засобом дослідження і опису мови в термінах самої мови). У межах функціоналізму, який розглядає мову в аспекті її функціонування, проглядається тенденція до визнання первинної мовної функції – збереження і отримання знання, а комунікативна функція розглядається як похідна від неї. Відповідно і функціональність мови можна розглядати як її здатність виражати знання людини про світ [68].

У межах комунікативного підходу до мовної освіти важливо не лише розглядати мову як засіб комунікації, а й розуміти, якими саме знаннями та

вміннями має володіти мовна особистість для ефективного спілкування. Саме тут ключовим постає поняття комунікативної компетенції, яке стало логічним продовженням теоретичних ідей мовної компетенції, уведених американським лінгвістом Н. Хомським.

Американський лінгвіст Н. Хомський увів поняття мовної компетенції (*linguistic competence*), яке пізніше було розширене в рамках комунікативного підходу до комунікативної компетенції завдяки роботам Д. Хаймса. Модель Д. Хаймса була поглиблена і розширена науковцями М. Канале та М. Суейном [73, с. 8-15]. Вони сформулювали чотири основні компоненти, які розкривають багатогранність володіння іноземною мовою та підкреслюють необхідність виходу за рамки суто граматичних знань:

1. Граматична компетентність – це знання та вміння правильно використовувати мовні одиниці, такі як фонологічні (звукові), морфологічні (структурні) та синтаксичні (побудова речень) правила. Вона включає:

- фонологічні знання – правильна вимова звуків і інтонаційних моделей;
- морфологічні знання – розуміння побудови слів (префікси, суфікси, флексії);
- синтаксичні знання – володіння правилами побудови речень.

Граматична компетентність забезпечує базис для створення правильних мовних конструкцій, але сама по собі не гарантує ефективного спілкування без урахування інших аспектів.

2. Соціолінгвістична компетентність стосується здатності використовувати мову відповідно до соціального та культурного контексту. Вона включає:

- добір лексики та стилістичних засобів залежно від статусу співрозмовника (формальний/неформальний стиль);
- уміння враховувати культурні та етикетні норми різних спільнот;
- знання ідіом, фразеологізмів та культурно забарвлених висловів, важливих для уникнення непорозумінь.

3. Дискурсивна компетентність – здатність організувати мовлення таким чином, щоб воно було зв'язним, логічним і зрозумілим для співрозмовника. Цей компонент передбачає:

- зв'язність між реченнями та абзацами для створення послідовного тексту;
- використання когезивних засобів – займенників, сполучників, конекторів (наприклад: *однак, отже, з іншого боку*);
- уміння підтримувати цілісність дискурсу навіть при зміні теми чи співрозмовника.

4. Стратегічна компетентність – здатність використовувати різні мовні та невербальні стратегії для подолання труднощів у комунікації. До неї належать:

- компенсаторні стратегії, як-от перефразування чи жести при нестачі лексики;
- уміння ставити уточнювальні запитання для уникнення непорозумінь;
- стратегії уникнення конфліктів шляхом добору прийнятних форм висловлювання.

Стратегічна компетентність є особливо важливою в ситуаціях, коли мовці не володіють мовою досконало або стикаються з незнайомими темами [73, с. 6].

Прагматика є важливою складовою мовознавства, що досліджує функціонування мовних знаків у реальних комунікативних ситуаціях. Вона займається вивченням взаємодії мовців та умов, в яких відбувається мовленнєва діяльність. Таким чином, прагматика можна визначити як міжпредметну сферу, що не лише вивчає структуру мови, а й аналізує її вживання в різних комунікативних контекстах [68].

У межах комунікативного підходу прагматика є необхідним елементом, адже вивчає не лише те, як мовні знаки формують граматичні структури, а й як вони використовуються мовцями для досягнення конкретних комунікативних цілей. Це дає змогу розглядати мову як інструмент взаємодії, у якому важливими є не лише знання мовних норм, а й уміння ефективно використовувати їх для вирішення різноманітних завдань у спілкуванні.

Поняття «мовленнєва прагматика» було запропоновано Ч. Моррісом та Р. Карнапом як доповнення до синтаксису та семантики. Прагматика зосереджена на дослідженні мовленнєвих актів, таких як запит, переконання, відмова чи вибачення, а також на кооперативному принципі, розробленому Грайсом, що дає змогу встановити загальні правила ефективної комунікації.

Ці концепти відіграють важливу роль у навчанні мови, оскільки вони дозволяють викладати мову як інструмент дії, де кожен мовленнєвий акт має свою мету і відповідні мовні форми, що сприяє більш точному та ефективному використанню мови в реальних умовах спілкування [73, с. 21].

Прагматична компетенція полягає в умінні вибирати відповідні мовні форми та стратегії в залежності від конкретних комунікативних цілей, враховуючи функціонально-стилістичні варіанти мови. Це вимагає не лише знання граматичних правил, але й здатності адаптувати мовлення до ситуацій і партнерів по спілкуванню [36, с. 74].

Дискурсивний підхід у мовознавстві акцентує увагу на розумінні мови не як суми окремих речень, а як на зв'язному, контекстуалізованому мовленні. Мова розглядається як процес комунікації, в якому кожен вислів є частиною ширшого контексту та взаємодії між учасниками спілкування. Важливо враховувати, що у реальному житті людина не просто будує граматично правильні речення, а створює ціле мовлення, що має на меті передати не лише фактичну інформацію, але й наміри, емоції, соціальні сигнали.

З огляду на це, у навчанні мови важливо орієнтуватися на розвиток навичок формування не тільки граматично правильних структур, а й здатності будувати ефективну мовленнєву поведінку в конкретних соціальних контекстах. Це включає розуміння того, як адаптувати свої висловлювання залежно від ситуації, ролей учасників дискурсу, їхніх соціальних статусів та емоційного стану.

Дискурсивний підхід вимагає від учнів не лише знань мовних правил, але й уміння використовувати їх для створення цілісних, логічних та адекватних висловлювань у процесі спілкування. Важливим є також розвиток критичного

мислення щодо того, як контекст, культурні норми та соціальні очікування впливають на вибір мовних засобів [34].

Проблеми генезису мови традиційно активно вивчаються в психології та розглядаються в контексті загального розвитку особистості, зокрема в працях Л. Виготського, Д. Ельконіна, А. Запорожця, Л. Божович та інших. Різноманітні складові цього багатогранного процесу, такі як диференціація функцій мовлення, їхній зв'язок із провідною діяльністю, зміна ролі мовленнєвих висловлень стосовно дії, а також становлення форм мовлення, стали важливими аспектами психолінгвістичних досліджень.

Зокрема, порушення мовленнєвої діяльності у дітей та їх психолінгвістичний аналіз були основними темами досліджень таких науковців, як Е. Данілавічюте, Н. Пахомова, В. Тищенко, Л. Трофименко та інші [16; 52; 66; 67].

Загалом, лінгвістичне обґрунтування комунікативного підходу в мовній освіті сприяє інтеграції різноманітних лінгвістичних і психологічних теорій, що дозволяє створювати ефективні методики навчання, орієнтовані на реальне використання мови в процесі спілкування. Поєднання положень функціональної лінгвістики, теорії мовної та комунікативної компетенції, прагматики, дискурсивного аналізу та психолінгвістики забезпечує комплексний підхід до вивчення мови як динамічного й соціально зумовленого явища. Такий підхід дає змогу не лише поглибити знання граматичних структур і мовних норм, а й цілеспрямовано розвивати здатність до адаптації мовленнєвої поведінки в різних соціальних ситуаціях з урахуванням культурних, емоційних і соціальних чинників взаємодії.

Урахування прагматичних і дискурсивних аспектів мовлення дозволяє розглядати мову як інструмент досягнення конкретних комунікативних цілей, а не лише як систему знаків і правил. У межах комунікативного підходу це створює умови для формування цілісної комунікативної компетенції, що охоплює вміння адекватно добирати мовні засоби, будувати зв'язні та логічні висловлювання, а також ефективно взаємодіяти з партнерами по спілкуванню в

різноманітних контекстах. У результаті освітній процес орієнтується на досягнення взаєморозуміння та успішної соціальної взаємодії.

Тож можна зробити висновок, що лінгвістичне обґрунтування комунікативного методу в мовній освіті спирається на функціональний, прагматичний, дискурсивний та психолінгвістичний підходи, що в сукупності формують цілісне уявлення про мову як засіб соціальної взаємодії. Зазначені теорії підтверджують ефективність орієнтації навчального процесу на реальне використання мови, розвиток комунікативної компетенції та формування мовної особистості, здатної до адекватної мовленнєвої поведінки в різноманітних соціокультурних контекстах.

1.4. Психолого-педагогічне підґрунтя застосування комунікативного методу навчання старшокласників

У сучасній педагогіці комунікативний підхід розглядається як один із найефективніших способів організації навчального процесу, орієнтованого на розвиток особистості учня, його мовленнєвої активності та соціальної компетентності. Особливого значення цей метод набуває у старшій школі, коли учні досягають більш високого рівня когнітивного, емоційного та соціального розвитку, що створює сприятливі умови для реалізації принципів особистісно орієнтованого навчання.

Психолого-педагогічні основи комунікативного методу ґрунтуються на положеннях гуманістичної психології, діяльнісного підходу та соціально-когнітивних теорій навчання, які підкреслюють роль взаємодії, діалогу та співпраці у процесі пізнання. Застосування цього методу вимагає урахування вікових особливостей старшокласників, зокрема їхньої потреби в самовираженні, критичному мисленні, здатності до самоаналізу та рефлексії.

У цьому підрозділі розглядаються ключові психолого-педагогічні аспекти, що зумовлюють ефективність комунікативного методу у навчанні

старшокласників, а також обґрунтовується доцільність його впровадження у контексті розвитку сучасної освіти.

Розвиток особистості у старшому шкільному віці (14–17 років) тісно пов'язаний із загальними закономірностями вікової психології, зокрема з теорією провідної діяльності, розробленою Д. Ельконіним на основі ідей Л. Виготського. Згідно з цим підходом, кожен етап психічного розвитку дитини визначається низкою взаємопов'язаних чинників: «соціальною ситуацією розвитку, провідною діяльністю, основними психічними новоутвореннями та кризами вікового переходу» [5, с. 18].

Таблиця 1.4.1

Психофізіологічні особливості учнів основної і старшої школи

Психофізіологічна характеристика	Учні основної школи	Учні старшої школи
Тип навчальної мотивації	Зовнішня (оцінки, схвалення вчителя, батьків), інтерес до конкретних предметів, прагнення до новизни	Внутрішня (усвідомлення значення навчання для майбутнього, професійна спрямованість, саморозвиток)
Рівень володіння рідною мовою	Високий, формується складне граматичне мовлення, активний словниковий запас; іноді не достатня культура мовлення	Достатньо високий, розвинені навички усного й письмового мовлення, уміння аргументувати, стилістична різноманітність
Домінуючий тип пам'яті	Образна та емоційна пам'ять переважають, поступово зростає роль словесно-логічної	Логічна та довільна пам'ять, вміння використовувати мнемотехніки, свідоме запам'ятовування
Домінуючий тип	Наглядно-образне	Теоретичне, абстрактно-

мислення	переходить у абстрактно-логічне; активно формується критичність	логічне, розвинені вміння аналізу, синтезу, узагальнення
Рівень розвитку сприймання	Досить високий, але ще переважає конкретність і емоційність; можливі помилки через поспішність	Високий рівень усвідомленого, аналітичного сприймання; здатність бачити системні зв'язки
Домінуючий тип уваги	Мимовільна переважає, довільна лише формується; нестійкість, відволікання	Довільна, стійка, здатність до концентрації, розподілу та переключення
Рівень емоційної стійкості	Емоційна нестабільність, підвищена збудливість, залежність від колективу	Відносна стабільність, самоконтроль, але можливі різкі перепади настрою через кризу ідентичності

У ранньому юнацькому віці провідною є учбово-професійна діяльність, яка виникає в контексті нової соціальної ситуації розвитку. Старшокласник починає сприймати себе як суб'єкта майбутнього професійного життя, і саме в цьому контексті формуються нові потреби: у самоствердженні, життєвому самовизначенні, рефлексії та усвідомленні власної ідентичності. Така діяльність стає рушієм формування світогляду, системи цінностей, мотивів і планів на майбутнє.

Згідно із законом чергування типів діяльності, запропонованим Ельконіним, у розвитку особистості періодично змінюється орієнтація: то на сферу відносин, то на опанування предметного світу. У старшому шкільному віці відбувається інтеграція цих двох векторів: на основі міжособистісного досвіду підлітка формується здатність до самостійного опанування знань, вмінь і професійних навичок. Водночас виникають внутрішні суперечності - з одного боку, бажання діяти самостійно, з іншого - ще не повністю сформовані

операційно-технічні можливості. Саме ці суперечності, за Ельконіним, і є джерелом подальшого розвитку [5, с. 19].

Вікові новоутворення цього періоду охоплюють здатність до абстрактного мислення, рефлексії, самосвідомості, розвиток внутрішньої позиції «дорослого», формування особистісної автономії. Саме в цей період можливе виникнення так званої юнацької кризи, яка позначає перехід до зрілого етапу розвитку та передбачає глибоку переоцінку цінностей, життєвих орієнтирів і меж власної відповідальності [5].

Таким чином, старший шкільний вік є важливим і водночас критичним етапом психофізіологічного розвитку, у якому провідна діяльність, соціальні впливи та внутрішні новоутворення особистості перебувають у динамічній взаємодії, зумовлюючи подальше становлення особистості майбутнього дорослого.

«Знання вікових та індивідуальних особливостей соціально-психологічного та психофізіологічного розвитку учнів цього віку – основа індивідуалізації й диференціації навчально-виховного процесу, забезпечення його ефективності щодо кожного учня, одна з передумов педагогічного такту учителя, майстерності керування становленням підростаючої особистості з її неповторною індивідуальною своєрідністю» [9]. Саме ці знання дозволяють педагогу ефективно індивідуалізувати та диференціювати навчально-виховний процес, забезпечуючи оптимальні умови для формування та розвитку кожного учня відповідно до його психофізіологічних особливостей. Це, своєю чергою, є одним із чинників професійної майстерності вчителя, виявом педагогічного такту й чутливості до індивідуальної динаміки становлення особистості підлітка, яка на цьому віковому етапі характеризується особливою пластичністю і водночас нестабільністю.

Фізичний розвиток старшокласників на цьому етапі набуває відносної завершеності. Спостерігаються остаточні анатомічні та фізіологічні трансформації, які є логічним продовженням процесів, що розпочалися в пубертатному періоді. Зокрема, завершується процес соматичного дозрівання

організму: вирівнюються пропорції тіла, зникає притаманна підліткам незграбність, удосконалюється моторика та підвищується рівень фізичної координації. Відбувається стабілізація роботи внутрішніх органів і систем, що сприяє покращенню загального самопочуття та фізичної витривалості. «Юність є завершальним етапом у фізичному розвитку людського індивіда. У зовнішньому його вигляді зникає властива підліткам диспропорція тіла й кінцівок, незграбність рухів, довгов'язість. Розвивається моторика, досконалішою стає координація рухів, спритність та вправність» [9].

На цьому етапі важливу роль у процесі соціалізації старшокласників відіграє спілкування з однолітками, як у межах навчального середовища (клас, школа), так і поза ним. Саме в колективі реалізуються ключові аспекти розвитку особистості: формується ідентичність, закладаються основи моральної свідомості, виробляються навички саморегуляції, взаємодії, відповідальності. Особливе значення має класний колектив як первинне мікросередовище, у межах якого відбувається учбова діяльність, здійснюється взаємодія з дорослими та ровесниками, утверджуються ціннісні орієнтації та норми поведінки [9]. Саме в цих умовах учні здобувають перший досвід суспільної участі, що закладає основи їхньої громадянської позиції.

З огляду на ці особливості, одним з ефективних методів до навчання старшокласників є комунікативний метод, який передбачає створення умов для актуалізації мовленнєвої активності учнів через включення їх у реалістичні ситуації спілкування. Цей підхід забезпечує моделювання життєво наближених комунікативних сценаріїв: діалоги, обговорення, дискусії, рольові ігри, що сприяють підвищенню інтересу до навчального матеріалу, розвитку критичного мислення, формуванню навичок самовираження та співпраці. Завдяки цьому створюються сприятливі умови для особистісного зростання та соціальної адаптації учнів, що особливо актуально в період їх підготовки до самостійного життя в суспільстві.

Комунікативний метод до навчання, як інтегративна методика, має міцне підґрунтя в сучасних психологічних теоріях, що акцентують увагу на активній

ролі суб'єкта у процесі пізнання, взаємодії та розвитку. Його ефективність пояснюється рядом науково обґрунтованих концепцій, які підтверджують провідну роль мовлення й комунікації у формуванні особистості та засвоєнні знань.

Однією з ключових теоретичних основ, що підтримують комунікативний підхід у навчанні, є концепція зони найближчого розвитку, запропонована Л. Виготським. У межах цієї концепції процес навчання розглядається як провідний чинник розвитку, що стимулює появу нових психічних функцій та сприяє переходу учня з рівня актуального до рівня потенційного розвитку. Як зазначає Виготський, <...> «функції, які ще не дозріли, але знаходяться в процесі дозрівання, функції, які можна назвати не плодами розвитку, а бруньками розвитку, квітками розвитку... Рівень актуального розвитку характеризує успіхи розвитку на вчорашній день, а зона найближчого розвитку характеризує розумовий розвиток на завтрашній день» <...> [5, с.17].

Ще одним теоретичним підґрунтям для реалізації комунікативного підходу у навчанні старшокласників є гуманістична психологія, зокрема концепція навчання, запропонована К. Роджерсом. Основним положенням його теорії є визнання учня як унікальної, цілісної особистості, що прагне до самореалізації й саморозвитку. Згідно з К. Роджерсом, процес викладання є менш цінним, ніж учіння, оскільки лише той досвід, що набувається в процесі самостійного пізнання, має глибокий і довготривалий вплив на особистість.

К. Роджерс запропонував низку практичних методик, які, на його думку, сприяють ефективному навчанню [33, с.86]:

1. Надання учням свободи вибору навчальної діяльності, що дає змогу врахувати інтереси та потреби кожного індивіда;
2. Спільне прийняття рішень учителем та учнем щодо обсягу, змісту та форм організації навчальної роботи;
3. Використання методу відкриття як альтернативи механічному заучуванню, з акцентом на розвиток здатності до самостійного пізнання;

4. Створення особистісно значущих умов навчання шляхом імітації реальних життєвих ситуацій, що забезпечує практичну цінність навчального матеріалу;

5. Широке використання групових тренінгів, спрямованих на аналіз емоційного досвіду та розвиток міжособистісних комунікативних навичок;

6. Застосування програмованого навчання, яке забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу та розвиток відповідальності за власне навчання.

Ідеї гуманістичної психології тісно пов'язані з принципами комунікативного підходу, адже обидва акцентують увагу на суб'єктності учня, його потребах, мотивації та активній участі у процесі пізнання. Вони створюють психологічно безпечне середовище, в якому учень може не лише здобувати знання, а й розвивати себе як особистість, що є особливо актуальним у старшому шкільному віці.

Комунікативний метод у навчанні сприяє не лише розвитку мовленнєвих умінь, а й формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації учня в сучасному суспільстві. Завдяки інтерактивному навчанню, орієнтованому на реальні життєві ситуації, старшокласники здобувають досвід ефективної соціальної взаємодії, що формує соціальну та громадянську компетентність, а також розвиває ініціативність та підприємливість, здатність самостійно приймати рішення й нести за них відповідальність. Постійна активна участь у навчальному процесі мотивує до безперервного самонавчання, що відповідає ідеї навчання упродовж життя.

Крім того, робота в різноманітних комунікативних форматах, таких як дискусії, групові проекти, рольові ігри, сприяє розвитку міжкультурної толерантності, оскільки навчає повазі до різних точок зору, культурних відмінностей та співпраці на основі взаєморозуміння. Усе це робить комунікативний підхід важливим інструментом для всебічного особистісного й соціального розвитку учнів старшої школи.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було всебічно розглянуто теоретичні аспекти використання комунікативного методу навчання англійської мови, який є одним із основних напрямків сучасної лінгвістичної та педагогічної практики. Окреслені різноманітні підходи до комунікативного методу, його генезу та еволюцію, що дає змогу зрозуміти, як змінювалась освітня парадигма в умовах глобалізації та інтеграції мовних культур. Розкриття філософських засад комунікативного підходу дозволило з'ясувати значення навчання як процесу формування у школярів здатності до взаємодії, орієнтуючись на реальні життєві ситуації, в яких вони повинні застосовувати набуті мовні навички.

Завдяки лінгвістичному обґрунтуванню було виявлено основні теоретичні принципи комунікативного підходу, що базуються на функціональній, прагматичній та дискурсивній перспективах, які враховують не тільки граматичні правила, але й соціальні та культурні аспекти комунікації. Особлива увага була приділена психолінгвістичним дослідженням, що підтверджують важливість розвитку когнітивних та мовленнєвих процесів у навчанні мови, що дає змогу здійснити більш ефективний підхід до навчання старшокласників.

Важливим аспектом є також психолого-педагогічне підґрунтя застосування комунікативного методу, яке сприяє розвитку мовленнєвої та соціальної компетентності учнів. За допомогою цього підходу можна досягнути не лише знань про граматичні конструкції, але й сформувати у школярів здатність до ефективного мовлення в різних контекстах, враховуючи соціальні норми, індивідуальні особливості та культурні аспекти.

Отже, застосування комунікативного методу в старших класах є необхідним для формування в учнів комплексної комунікативної компетентності, що включає мовні, когнітивні та соціокультурні складові, та здатності до продуктивної взаємодії в реальних комунікативних ситуаціях.

РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 10 - 11 КЛАСАХ

2.1. Сутнісні характеристики комунікативного методу в методиці навчання англійської мови

У науково-методичній літературі комунікативний метод навчання іноземних мов інтерпретується по-різному залежно від того, як автори визначають його призначення та механізми впровадження. У межах цього дослідження основна увага зосереджується не стільки на теоретичному визначенні комунікативного методу, скільки на аналізі того, яким чином він реалізується в практиці сучасної школи, зокрема на уроках англійської мови.

Передусім питання практичної реалізації комунікативного методу розробляється в межах методики навчання іноземних мов. Питання практичної реалізації комунікативного методу ґрунтовно розробляються в працях вітчизняних і зарубіжних методистів, зокрема Д. Хаймса, М. Канале та М. Суейна, Дж. Річардса та Т. Роджерса, Дж. Гармера, П. Ура [72, 73, 76, 83, 75, 86], а також українських і вітчизняних науковців: Л. Байдак, Т. В'юн, Н. Годованець, С. Ніколаєвої, О. Тарнопольський та М. Кабанова, Н. Василенко [3, 62, 12, 45, 39, 8] та ін. Саме методисти визначають шляхи, засоби й умови ефективного впровадження комунікативного методу в освітній процес, окреслюючи його дидактичні, організаційні та методичні параметри.

Дел Гаймз заклав теоретичні підвалини комунікативного підходу, обґрунтувавши поняття комунікативної компетентності як здатності використовувати мову відповідно до соціального контексту. Хоча він безпосередньо не розробляв комунікативний метод навчання, його ідеї стали основою для формування комунікативного підходу, функціонально-ноційних програм, а також подальших моделей комунікативної компетентності, зокрема концепцій М. Канале і М. Суейна. Вони розглядають комунікативний метод

через призму розвитку комунікативної компетентності, пропонуючи теоретичну основу для комунікативних підходів у навчанні і тестуванні іноземної мови [76].

М. Канале та М. Суейн розглянули комунікативний метод як теоретично обґрунтований підхід до навчання другої мови, що ґрунтується на понятті комунікативної компетентності, а не лише на засвоєнні граматичних структур [73].

На відміну від традиційних підходів, що зосереджуються переважно на засвоєнні граматичних правил і структур, комунікативний підхід, за М. Канале та М. Суейном, ставить у центр уваги здатність учнів використовувати мовні форми для реального спілкування відповідно до конкретного соціального контексту.

Науковці наголошують, що мова не є лише системою правил, яку потрібно знати, а передусім є засобом соціальної взаємодії, інструментом для досягнення комунікативних цілей у різних життєвих і навчальних ситуаціях. Тому освітній процес має відображати умови реального мовленнєвого вжитку: включати автентичні комунікативні завдання, ситуації близькі до щоденного спілкування, а також враховувати потреби учнів у взаємодії, обговоренні, поясненні та узгодженні власних думок із співрозмовниками. Такий підхід дозволяє поєднати граматичну правильність з доречністю та функціональністю мовлення, сприяє розвитку комунікативної компетентності та формує навички самостійного застосування англійської мови у практичних ситуаціях.

Центральним у їхній концепції є чітке розмежування між граматичною та комунікативною компетентностями. Комунікативна компетентність, на думку науковців, охоплює не лише знання граматичних норм, а й уміння доречно використовувати мовні засоби залежно від ситуації спілкування, ролей співрозмовників, їхніх намірів і комунікативної мети. Водночас Канале та Суейн наголошують, що граматична компетентність є необхідним складником комунікативної, оскільки без володіння мовними правилами ефективно й зрозуміле спілкування є неможливим.

Таким чином, комунікативний метод у трактуванні Канале та Суейна постає як цілісний підхід, у межах якого зміст навчальних програм, методи викладання та способи оцінювання мають бути спрямовані на розвиток здатності учнів реально користуватися мовою в різних соціальних і комунікативних ситуаціях. Поєднання граматичної правильності з доречністю та функціональністю мовлення, на їхню думку, забезпечує ефективніше навчання другої мови й більш об'єктивне та валідне оцінювання мовних умінь.

Потім Дж. Річардса та Т. Роджерса систематизують основні підходи й методи навчання іноземних мов та подають комунікативний підхід як провідний напрям сучасної методики, спрямований на формування комунікативної компетентності. Вони чітко розмежовують поняття *approach* (теоретичні погляди на природу мови й навчання), *method* (загальна модель організації навчального процесу) та *technique* (конкретні прийоми й види роботи на уроці), що дає змогу системно описати та порівняти різні методичні концепції, також визначають ключові принципи Communicative Language Teaching, наголошують на ролі автентичного спілкування, активній участі учня та фасилітативній ролі вчителя, а також показують зв'язок комунікативного підходу з ідеями Д. Гаймза, М. Канале і М. Суейна [83].

Як зазначає П. Ур, у межах комунікативної методики вчитель спирається на навчальну програму та тематичний план, але не завжди використовує заздалегідь підготовлені тексти чи фіксований перелік мовних зразків; провідна роль належить учням, які ініціюють мовленнєву діяльність через виконання комунікативних завдань, а нові мовні одиниці вводяться відповідно до реальних потреб учнів у процесі взаємодії, після чого результати обговорюються з усім класом, узагальнюються та відпрацьовуються, а тексти для аудіювання та читання застосовуються переважно для закріплення знань; перевагою такого підходу є зосередженість на цілісній комунікативній темі та автентичний характер навчання через діяльність, тоді як його недоліком може бути відсутність структурованості, що вимагає високого рівня підготовки вчителя та активної участі учнів [86, с. 96].

Значний внесок у розвиток теорії та практики комунікативного методу навчання іноземних мов зробили не тільки іноземні науковці, а й українські, які адаптували положення комунікативного методу до умов національної освітньої системи та потреб сучасного шкільного навчання. У їхніх працях комунікативний метод розглядається як провідний напрям методики навчання іноземних мов, спрямований на формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти.

У дослідженні Л. Байдак комунікативний метод визначається як такий, що орієнтований на практичне використання іноземної мови в реальних ситуаціях спілкування. Авторка наголошує на необхідності інтеграції мовних знань і мовленнєвих умінь, а також на доцільності використання ситуативних завдань і автентичних матеріалів з метою наближення навчального процесу до природних умов мовленнєвої діяльності учнів [3].

Практичні аспекти реалізації комунікативного методу ґрунтовно висвітлено в навчально-методичному посібнику Т. Саврасової-В'юн «Комунікативний практикум». Авторка розглядає комунікативне навчання як систему взаємопов'язаних вправ і завдань, спрямованих на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності. Особлива увага приділяється організації парної та групової роботи, формуванню мовленнєвої ініціативи та активної позиції здобувачів освіти у процесі навчальної взаємодії [62].

Н. Годованець трактує комунікативний метод як ефективний засіб оволодіння іноземною мовою, що забезпечує цілісність навчального процесу та сприяє формуванню здатності використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації. Науковиця підкреслює важливість створення сприятливого психологічного клімату на уроці, який забезпечує активну участь учнів у мовленнєвій діяльності та зменшує комунікативні бар'єри [12].

У свою чергу С. Ніколаєва зазначає, що на відміну від граматико-перекладного чи аудіолінгвального підходів, які орієнтовані на формальне засвоєння мовної системи, комунікативний метод спрямований на розвиток уміння використовувати мову як засіб реального спілкування. Його метою є не

запам'ятовування мовних правил як самоцілі, а формування іншомовної комунікативної компетентності – здатності ефективно застосовувати мову в різноманітних соціокультурних ситуаціях.

Ефективність реалізації комунікативного підходу значною мірою залежить від урахування вікових і психологічних особливостей учнів, зокрема старшокласників як активних суб'єктів навчальної діяльності. Саме на цьому етапі навчання спостерігається зростання потреби у спілкуванні, самовираженні та соціальній активності, що створює сприятливі умови для застосування комунікативного методу. Як зазначається у працях з вікової психології, на третьому етапі навчання (10–12 класи) учні прагнуть до всебічного розвитку особистості та поглибленого засвоєння знань; у них формується науковий світогляд, зростає інтерес до проблем міжособистісних взаємин, а самооцінка власних здібностей стає більш стійкою. Важливу роль у житті старшокласників відіграє спілкування з однолітками, яке виступає не лише каналом отримання інформації, а й провідною формою діяльності, у процесі якої відбувається становлення індивідуального стилю поведінки [40, с. 317, 280, 291, 330].

О. Тарнопольський та М. Кабанова [39], розглядають комунікативний метод як провідну методологічну основу сучасного навчання іноземних мов, зокрема у закладах вищої освіти. Автори трактують комунікативне навчання як діяльнісно орієнтований процес, у межах якого іноземна мова використовується не лише як об'єкт вивчення, а передусім як засіб реальної професійної та міжособистісної комунікації.

Науковці наголошують, що ефективна реалізація комунікативного методу передбачає інтеграцію мовної, мовленнєвої та соціокультурної складових навчання, а також активне залучення здобувачів освіти до виконання комунікативно спрямованих, проблемних і творчих завдань. Особлива увага приділяється використанню інтерактивних форм роботи, зокрема парної та групової взаємодії, дискусій, рольових ігор і моделювання професійно значущих ситуацій, що сприяє розвитку автономії, критичного мислення та мовленнєвої ініціативи студентів.

За Н. Василенко, комунікативний метод навчання англійської мови ґрунтується на принципі мови як засобу спілкування, а не лише об'єкта вивчення. Основні характеристики [8, с. 181]:

1. Орієнтація на практичне мовлення. Учні виконують завдання, пов'язані з реальними комунікативними ситуаціями.
2. Інтерактивність. Активна взаємодія учнів між собою та з учителем.
3. Ситуативність. Використання контекстуальних та життєвих ситуацій для навчання.
4. Індивідуалізація та диференціація. Врахування рівня підготовки, інтересів і мотивації учнів.
5. Використання автентичних матеріалів. Тексти, діалоги, відео, аудіо, рольові ігри.

Розвиток критичного мислення та мовленнєвої ініціативи. Учні не лише повторюють, а й самостійно будують висловлювання, обговорюють, аргументують.

1. Практична реалізація
2. Комунікативний метод реалізується через:
 3. рольові та ситуаційні ігри;
 4. дискусії та дебати;
 5. моделювання реальних життєвих ситуацій (покупка квитків, замовлення послуг, співбесіди);
 6. роботу в парах та групах;
 7. інтерактивні завдання з аудіювання та читання.

Отже, можна стверджувати, що вагомий внесок у розроблення та впровадження комунікативного методу навчання іноземних мов зробили не лише зарубіжні вчені, а й вітчизняні науковці, які на основі світових теоретичних напрацювань адаптували положення комунікативного підходу до умов національної освітньої системи. Їхні праці суттєво збагатили методіку навчання англійської мови, розширивши уявлення про сутнісні характеристики

комунікативного методу та практичні шляхи його ефективної реалізації в сучасній школі.

2.2. Сучасний стан досліджувальної проблеми в практиці закладів загальної середньої освіти

Сучасний стан освіти в Україні, зокрема навчання іноземних мов у старшій школі, характеризується активним процесом оновлення змісту, методів та підходів відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (2011 р.) [43] та компетентнісної парадигми Нової української школи [47]. Освітній процес у 10–11 класах регламентується також освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня (2018 р.) [19] та чинними навчальними програмами з іноземних мов, що визначають змістові лінії, очікувані результати навчання та формування ключових компетентностей учнів.

На сьогоднішній день триває реформа профільної середньої освіти, і новий державний стандарт профільної середньої освіти [22], затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851, повинен запрацювати з 1 вересня 2027 року, але вже на етапі підготовки до впровадження забезпечує орієнтири для побудови індивідуальних освітніх траєкторій, включаючи різні профілі навчання, зокрема лінгвістичний і мовно-літературний. Елементи цього стандарту вже випробовуються в експериментальних школах і класах, що сприяє поширенню практик комунікативно орієнтованого навчання в сучасній загальній середній освіті.

Важливими етапами впровадження профільної середньої освіти є [47]:

- розроблення і затвердження стандартів на компетентнісній основі (2023 р.);
- формування мережі закладів III рівня до 2025 року, створення системи незалежного оцінювання професійних кваліфікацій випускників;

– початок роботи профільної школи за новими стандартами до 2027 року, що створює передумови для скорочення тривалості бакалаврських програм на 45 кредитів;

– формування першого дванадцятого класу Нової школи не пізніше 2029 року.

Чинна навчальна програма вирізняється своєю рамковістю та гнучкістю, що надає вчителю значну автономію у плануванні та організації навчального процесу. Викладач має можливість самостійно визначати порядок вивчення тем, інтегрувати окремі блоки змісту між собою та адаптувати навчальні матеріали відповідно до рівня підготовки конкретного класу. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, їхню готовність до опанування нового матеріалу та швидкість засвоєння мовних структур.

Застосування гнучкої програми повністю відповідає принципам Нової української школи (НУШ), серед яких ключовими є орієнтація на потреби та інтереси учнів, формування індивідуальної освітньої траєкторії, розвиток критичного мислення, самостійності та творчих здібностей. Такий підхід дозволяє вчителю створювати навчальні ситуації, максимально наближені до реальних умов спілкування, а учням активно включатися у мовленнєву діяльність, застосовуючи нові знання на практиці.

Програма передбачає поступове розширення мовного інвентарю словникового запасу, граматичних конструкцій, комунікативних стратегій та ускладнення комунікативних завдань у міру засвоєння попередніх тем. Це реалізується відповідно до концентричного принципу навчання, за яким кожен такий етап передбачає повторення, закріплення і поглиблення знань, отриманих на попередніх заняттях. Така послідовність дозволяє учням не лише освоювати нові мовні одиниці, а й формувати стійкі уміння застосовувати їх у різних комунікативних ситуаціях від простих діалогів до розгорнутих монологічних висловлювань, що забезпечує поступове формування високого рівня комунікативної компетентності.

Таким чином, гнучкість і концентричність навчальної програми створюють умови для інтегрованого та системного розвитку мовних умінь, дозволяючи поєднувати традиційні методи навчання з комунікативно орієнтованими вправами та забезпечуючи індивідуальний підхід до кожного учня.

Освітня програма для учнів 10–11 класів охоплює широкий спектр змістових ліній, спрямованих на всебічний розвиток особистості та формування ключових компетентностей, включаючи екологічну безпеку та сталий розвиток, громадянську відповідальність, здоров'я і безпеку, підприємливість та фінансову грамотність, а також соціальні та міжособистісні навички («Я, моя родина, мої друзі»). Програма передбачає активну діяльність учнів у таких сферах, як спорт і дозвілля, харчування, природничо-екологічна грамотність, мистецтво та живопис, наука і технічний прогрес, подорожі, шкільне життя, робота і професії, а також формування громадянської позиції в Україні та світі [44, с. 9–11].

Учні здобувають уміння дискутувати, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати інформацію та планувати власні рішення, що сприяє розвитку критичного мислення та стратегічного підходу до вирішення проблем. Вони формують толерантність, соціальну та комунікативну компетентність, що дозволяє ефективно взаємодіяти з однокласниками, учителями та членами спільноти, враховуючи різні точки зору та культурні особливості. Крім того, учні вчаться брати відповідальність за власні дії, приймати рішення у різних сферах життя, включно з фінансовим плануванням та оцінкою можливих ризиків і вигод від застосування технологій, що є ключовими навичками сучасної людини.

Активна участь у групових та громадських проектах дозволяє школярам практикувати навички співпраці та колективного прийняття рішень, удосконалювати комунікативні здібності та вміння керувати процесом реалізації спільних завдань. У результаті формуються практичні компетентності, необхідні для самостійного життя, професійного

самовизначення та інтеграції у соціальне та професійне середовище, а також готовність до подальшого навчання та адаптації у динамічному сучасному світі.

Аналіз розподілу годин з іноземної мови від 5 до 11 класу (табл. 2.2.1) демонструє поступове зменшення навчального навантаження з переходом до старшої школи.

У 5–7 класах учні отримують по 3,5 години на тиждень, що забезпечує інтенсивне формування базових мовних умінь та первинних комунікативних навичок.

У 8–9 класах кількість годин зменшується до 3 на тиждень, що спрямоване на закріплення знань і розвиток самостійності у використанні мови. У старшій школі (10–11 класи) годинність скорочується до 2 годин на тиждень, що обумовлено профільною спеціалізацією та необхідністю поєднувати вивчення іноземної мови з іншими предметами, при цьому зберігаючи базовий рівень комунікативної компетентності. Така динаміка відображає поступовий перехід від інтенсивного навчання до профільної орієнтації та самостійної мовної діяльності учнів [65, 46].

Таблиця 2.2.1

Розподіл годин з іноземної мови

Школа	Класи	Кількість годин на тиждень
Основна (II ступеня)	5	3.5
	6	3.5
	7	3.5
	8	3
	9	3
Старша (III ступеня)	10	2
	11	2

За освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня можна визначити кількість годин, відведених на вивчення окремих предметів залежно від профільного та стандартного спрямування класу [46].

Таблиця 2.2.2

Розподіл годин з іноземної мови у старшій профільній школі

Напрямок навчання	Класи	Кількість годин на тиждень
Суспільно-гуманітарний	10	2-3
	11	2-3
Природничо-математичний	10	2
	11	2
Технологічний	10	2
	11	2
Художньо-естетичний	10	2-3
	11	2-3
Спортивний	10	2
	11	2

Як показано в табл. 2.2.2, розподіл годин з іноземної мови у старшій профільній школі передбачає, що цей предмет є обов'язковим для всіх напрямів навчання, але кількість годин варіюється від 2 до 3 на тиждень залежно від профілю.

Найбільшу кількість годин мають суспільно-гуманітарний та художньо-естетичний напрями, де вивчення мов є важливою складовою професійної та культурної підготовки. У природничо-математичному, технологічному та спортивному профілях відведено лише по 2 години, що забезпечує базовий рівень мовної компетентності, але обмежує можливості для її поглибленого розвитку.

Такий розподіл можна вважати загалом збалансованим, адже він забезпечує мінімально необхідний рівень мовної освіти для всіх учнів, водночас дозволяючи гуманітарним профілям приділити іноземній мові більше уваги.

Проте обмежений освітній час знижує потенціал комунікативного методу, адже не дає змогу повною мірою реалізувати його принципи: активну міжособистісну взаємодію, творче використання мови та підтримання високої мотивації учнів.

Також є важлива система оцінювання в освітній програмі на проходжені практики використовувалось у Глухівській ЗОШ I–III ступенів № 1 здійснюється за чотирма рівнями [11, с. 60]:

- початковий (1–3 бали)
- середній (4–6 балів)
- достатній (7–9 балів)
- високий (10–12 балів)

Кожен такий рівень охоплює вимоги попереднього та додає нові. Оцінювання здійснюється за 12-бальною шкалою, де один рівень відповідає 3 балам.

Свідоцтво досягнень складається з двох частин [11, с. 61]:

– перша – характеристика навчальної діяльності, де вчителі визначають рівень сформованості наскрізних умінь учня (розуміння прочитаного, висловлення власної думки, критичне та системне мислення, ініціативність) без виставлення балів;

– друга – характеристика результатів навчання, у якій оцінюються навчальні предмети або інтегровані курси щосеместрово та за рік.

Проаналізувавши освітній план Глухівської ЗОШ I–III ступенів № 1 для 10–11 класів [11, с.65], можна зробити висновок, що вивченню англійської мови відводиться важливе, хоча й обмежене місце в структурі навчального навантаження старшої школи.

Англійська мова входить до інваріантної частини навчального плану як обов'язковий предмет і вивчається по 2,5 години на тиждень у 10 та 11 класах, що забезпечує безперервність мовної підготовки та підтримання сформованих раніше мовленнєвих умінь. Додаткові можливості для розвитку іншомовної комунікативної компетентності створює варіативна частина, зокрема

факультативний курс «Основи ділового спілкування англійською мовою», який розширює практичну спрямованість навчання та орієнтує учнів на використання мови в реальних комунікативних і професійних ситуаціях.

Такий підхід сприяє формуванню мовної, соціокультурної та комунікативної компетентностей, однак загальна кількість годин може бути недостатньою для повною мірою реалізації комунікативного методу та поглибленого розвитку мовленнєвих навичок, особливо для учнів, які планують пов'язати подальше навчання або професійну діяльність з іноземними мовами.

На базі практики було використано підручник О. Карп'юк «English Student's book. 10. Standart level» [24], який повністю відповідає змістовим лініям навчальної програми та сприяє реалізації вимог Державного стандарту щодо формування ключових компетентностей, насамперед, комунікативної. Зміст підручника вибудований тематично й охоплює три основні сфери спілкування: особистісну, публічну та освітню. Кожен тематичний модуль містить лексичний, граматичний матеріал, тексти для читання й аудіювання, завдання для розвитку монологічного та діалогічного мовлення, а також вправи на вдосконалення письма різних стилів.

В особистісній сфері зміст охоплює теми «Людина та стосунки», «Хобі та дозвілля», «Спорт», «Харчування». Учні вчать описувати риси характеру, соціальні ролі, емоційні стани, способи вирішення конфліктів, спортивні та оздоровчі активності. Лексичний інвентар охоплює лексику особистісного розвитку, взаємодопомоги, поведінкових моделей, а також окреслює спортивну та кулінарну тематику. Граматика включає конструкції *used to + infinitive*, умовні речення, форми майбутнього часу, що забезпечують можливість порівнювати минулі й теперішні звички, прогнозувати події, висловлювати думки про бажані або гіпотетичні ситуації. Це сприяє розвитку в учнів уміння обґрунтовувати власну позицію, брати участь у дискусіях та формулювати особистісно значущі висловлювання.

У публічній сфері підручник знайомить учнів з темами природних явищ, екологічних проблем, живопису, технологічного прогресу, державних систем та

міжнародної взаємодії. Лексика включає поняття клімату, катастроф, живописних жанрів, інформаційних технологій, політичної та адміністративної структури різних країн. Граматичний матеріал спрямований на вдосконалення вміння висловлювати причинно-наслідкові зв'язки за допомогою *Second Conditionals*, описувати події, що передували іншим, через використання *Past Perfect* та *Past Perfect Continuous*, а також застосовувати пасивний стан для формального стилю спілкування. Теми природних катастроф та екології допомагають формувати в учнів критичне мислення, а теми мистецтва та державного устрою -соціокультурну та громадянську компетентності.

В освітній сфері акцент робиться на темах школи, освітніх можливостей, вибору професії та орієнтації на ринку праці. Лексичний інвентар включає назви професій, видів діяльності, вимог до працівників, характеристику типів освітніх закладів, системи оцінювання в Україні та за кордоном. Граматика представлена формами *Present Perfect Continuous*, умовними реченнями, інфінітивними та герундієвими конструкціями, що дає змогу висловлювати досвід, плани та мотиви. Особливе місце у змісті займає навчання функціональному письму: написання листа-заяви на роботу або курс, складання абзацу, есе, електронного листа, статті.

Структура підручника відображає поступове ускладнення матеріалу: від базового відпрацювання лексики та граматики до формування більш високого рівня автономності в користуванні мовою, що відповідає рівню B1+ – B2 згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями. Кожен модуль передбачає розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності та інтегрованих умінь -аналізу, порівняння, аргументації, створення письмових повідомлень різних типів.

Він покладений в основу чинних програм з іноземних мов для старшої школи, передбачає формування в учнів здатності використовувати мову як інструмент реальної взаємодії в різних життєвих ситуаціях. На відміну від традиційних підходів, де центральним об'єктом навчання були граматичні структури та словникові списки, комунікативний підхід фокусується на розвитку мовленнєвих умінь: слухання, читання, взаємодії, усного та

письмового продукування. Саме тому навчальна програма встановлює орієнтовні, а не жорсткі нормативні параметри оцінювання, які допомагають вчителю здійснювати контроль, спрямований на визначення здатності учня ефективно виконувати комунікативні завдання.

У контексті комунікативного методу ці параметри відіграють роль функціональних індикаторів, що вимірюють не обсяг вивченого матеріалу, а рівень сформованості вмінь застосовувати мову в реальних ситуаціях [44].

– Тривалість аудіювання (2–4 хвилини) відповідає природним умовам сприймання інформації в ситуації реального спілкування. Такий часовий діапазон дає змогу моделювати автентичні комунікативні обставини - оголошення, короткі інтерв'ю, діалоги, фрагменти радіопередач, інструкції.

– Обсяг тексту для читання (200–250 слів) забезпечує достатню кількість інформації, яка стимулює розвиток умінь розуміння основного змісту, вибіркової інформації та деталей -ключових навичок, необхідних для функціонального читання відповідно до вимог комунікативного методу.

– Усна взаємодія (близько 7 реплік) моделює діалог у реальних соціальних ситуаціях. У межах комунікативного підходу діалогічне мовлення розглядається як спільна діяльність, що включає реагування, уточнення, ініціювання, висловлення власної думки та підтримання розмови.

– Усне продукування (9–10 логічно пов'язаних речень) дає змогу оцінити здатність учня створювати розгорнуте монологічне висловлювання, у якому він повинен дотримуватися логічної структури, використовувати засоби зв'язку, аргументувати думку, тобто демонструвати ключові ознаки комунікативної компетентності.

– Письмове продукування (80–100 слів) відображає реальні комунікативні ситуації, у яких учні створюють лист, есе, заяву, опис подій чи повідомлення. Такий обсяг відповідає вимогам до функціонального письма і дає змогу продемонструвати вміння структурувати текст, висловлювати думки відповідно до мети та адресата.

Важливо підкреслити, що зазначені параметри не є головною метою освітнього процесу, а виконують роль орієнтирів для вчителя, який працює в рамках комунікативного підходу. Вони допомагають забезпечити об'єктивність, уніфікованість мовленнєвих завдань та дозволяють здійснювати оцінювання, зорієнтоване не на перевірку знань, а на визначення рівня сформованості функціональної комунікативної компетентності учнів.

Проблема комунікативної компетентності досліджується досить широко. Теоретично вона трактується як інтеграція різних видів умінь: мовленнєвих (аудіювання, говоріння, читання, письмо), лінгвістичних (лексика, граматики), соціокультурних (знання культурних норм), стратегічних (використання комунікативних стратегій) і навіть соціально-емоційних (взаємодія, співпраця). Цей підхід відповідає міжнародним стандартам (CEFR) і методу компетентнісного навчання, який активно впроваджується в НУШ. Науковці підкреслюють, що комунікативні вміння формуються не лише через інтенсивне вивчення граматики, а передусім через мовленнєву діяльність: діалог, проекти, рольові ігри, автентичні ситуації.

Але, попри цю теоретичну обґрунтованість, реалізація комунікативного підходу в українських школах натрапляє на значні практичні бар'єри. Перш за все, це тимчасові обмеження: англійська мова, як правило, має лише 2–3 години на тиждень у старших класах. Цього часу часто недостатньо для організації справжньої комунікативної діяльності, таких як дискусій, парних робіт, проектів або презентацій, які потребують додаткового часу на підготовку й обговорення. Як наслідок, вчителі змушені робити компроміс, віддаючи перевагу граматично-орієнтованим вправам, які легше структурувати й перевірити, ніж справжню інтерактивну діяльність.

Другим серйозним викликом є великі класи: часто в одному класі навчаються 25–30 або навіть більше учнів. У таких умовах важко дати кожному учню можливість говорити, отримувати зворотний зв'язок чи працювати у малих групах особливо це важко здійснити в онлайн умовах, оскільки не всі програми підтримують можливість розподілення по групах і мають тільки одну

конференційну залу. Особливо це ускладнює індивідуалізацію: вчителю важко одночасно стежити за різними групами, коригувати помилки в усній промові, підтримувати продуктивну взаємодію всіх учнів.

Третій фактор – різнорівневність учнів. У 10 класі часто навчаються учні з дуже різним рівнем англійської: хтось має достатні знання (наприклад, займається додатково з репетитором або в мовній школі), хтось базовий або нижче середнього. Ця нерівність означає, що є учні, які швидко втягуються в комунікативні завдання, і ті, кому завдання видаються надто складними або навпаки - надто легкими. Без ретельної диференціації (наприклад, варіантів завдань різної складності, групової роботи, адаптованих матеріалів) частина учнів просто “випадає” або не отримує оптимального навантаження.

Четвертий важливий аспект – матеріально-технічні обмеження. Хоча навчальні програми орієнтують на використання мультимедіа, автентичних аудіо- та відеоматеріалів, цифрових платформ та інтерактивних задач, не всі школи мають достатній рівень оснащення. Відсутність або обмежений доступ до інтернету, слабке мультимедійне обладнання, недостатня кількість підручників з автентичними текстами або ресурсів усе це значно обмежує можливості вчителів впроваджувати комунікативні технології повною мірою.

П'ятий виклик полягає в підготовці вчителів. Комунікативне навчання вимагає від педагога навичок організації інтерактивної роботи (рольові ігри, пара-парна робота, дебати), проектні роботи (складання проєктів, завдань), оцінювання комунікативних продуктів (усні виступи, діалоги, презентації).

Багато з викладачів звикли до класичної «лекторсько-пояснювальної» моделі, де основний акцент – граматики й письмові роботи. Методичні рекомендації, які надає МОН, хоч і дають загальні орієнтири, не завжди забезпечують вчителів практичними інструментами чи чіткими сценаріями уроків, особливо для великих класів з різнорівневними учнями.

Ще одним аспектом є оцінювання комунікативної компетентності. Традиційні форми контролю, такі як письмові тести або граматичні вправи, не завжди відображають реальний рівень комунікативності. Формувальне

оцінювання (самооцінка, взаємооцінка, спостереження під час групової роботи) вимагає часу, ретельного планування й структурованого підходу, що не завжди реалізовано у шкільній практиці через обмеження навчального навантаження вчителя та шкільної організації.

За результатами спостережень за освітнім процесом можна стверджувати, що комунікативний метод у закладах загальної середньої освіти реалізується, проте з різним ступенем повноти. Його впровадження значною мірою залежить від методичної підготовки вчителя, умов навчання та особливостей конкретного класу.

У процесі педагогічної практики, що проходила на базі Глухівської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1, було встановлено, що навчання англійської мови в старшій школі загалом здійснюється відповідно до вимог Державного стандарту та чинної освітньої програми. Вчитель орієнтується на формування іншомовної комунікативної компетентності учнів, використовує елементи комунікативного підходу та залучає учнів до активної мовленнєвої діяльності.

Як саме вчителі реалізують комунікативний метод у практичній діяльності:

- організовують парну та групову роботу;
- використовують обговорення тем уроку;
- практикують діалоги;
- застосовують проектні завдання
- залучають учнів до висловлення власної думки та аргументації.

Під час уроків англійської мови перевага надавалася розвитку навичок говоріння й аудіювання через діалоги, обговорення тематичних питань, а також роботу в парах і групах. Значна увага приділялася актуалізації лексичного матеріалу та закріпленню граматичних структур у мовленнєвому контексті, що сприяло практичному використанню мови в реальних ситуаціях спілкування. Учні демонстрували достатній рівень мотивації та зацікавленості, особливо під час виконання комунікативно орієнтованих завдань.

Вчителі-практики загалом приділяють увагу формуванню комунікативної компетентності старшокласників, однак у процесі навчання:

- комунікативний метод часто поєднується з традиційними методами навчання;
- значна увага приділяється підготовці до НМТ, що інколи знижує можливості для систематичного розвитку усного мовлення;
- комунікативні завдання не завжди мають системний характер через брак часу.

Крім того, у ході педагогічної практики було виявлено низку труднощів, зокрема обмежену кількість навчальних годин з англійської мови у 10 класах, різний рівень мовної підготовки учнів та необхідність поєднання підготовки до підсумкового оцінювання з розвитком комунікативних умінь, що ускладнює повноцінну реалізацію комунікативного методу.

Тому загалом, сучасний стан проблеми формування комунікативної компетентності учнів 10–11 класів можна охарактеризувати як перехідний. У нормативній та теоретичній площині існує чітка підтримка комунікативного підходу – це вже зафіксовано в державних стандартах та програмах. Однак у практичній площині школи стикаються з обмеженнями, які ускладнюють повномасштабну реалізацію таких підходів: брак часу, великі класи, нерівність між учнями, обмежені ресурси, нестача методичної підготовки вчителів.

Сучасна школа орієнтована не лише на засвоєння граматичного та лексичного матеріалу, а передусім на формування практичних мовленнєвих умінь і здатності учнів ефективно спілкуватися англійською мовою. Комунікативний метод зарекомендував себе як один із найрезультативніших у розвитку навичок живого мовлення, однак його впровадження в межах класно-урочної системи супроводжується низкою труднощів, що потребують особливої уваги в методиці навчання.

Таким чином, аналіз навчального навантаження з іноземної мови у базовій та старшій школі засвідчує, що попри стабільну присутність предмета в навчальних планах, кількість годин залишається недостатньою для повної

реалізації принципів комунікативного методу. Обмежений час на опрацювання матеріалу та практичне застосування мови зумовлює необхідність раціонального планування уроків і пошуку нових форм організації навчальної діяльності.

У цьому контексті важливо окреслити основні труднощі, з якими стикаються вчителі під час упровадження комунікативного підходу в умовах класно-урочної системи, а також визначити можливі шляхи їх подолання.

Попри високу ефективність комунікативного методу у формуванні практичних навичок іншомовного спілкування, його впровадження в умовах класно-урочної системи має низку об'єктивних труднощів. Серед основних проблем можна виокремити такі:

1. Обмежений час уроку, де класно-урочна система передбачає короткі уроки (45хвилин), що ускладнює проведення рольових ігор та інтерактивних вправ.

2. Велика кількість учнів у класі. Зменшує можливість індивідуальної роботи та активної участі кожного учня.

3. Нерівень мовної підготовки учнів, тобто різний рівень знань у класі ускладнює організацію групових та парних завдань.

4. Психологічний бар'єр та страх помилок, де деякі учні соромляться говорити іноземною мовою в присутності однокласників.

5. Нестача матеріально-технічних ресурсів – відсутність аудіо- та відео обладнання, інтерактивних матеріалів обмежує використання автентичних джерел.

6. Традиційна орієнтація на контроль та оцінювання – стандартні тести не завжди відображають реальні комунікативні уміння.

Для успішної адаптації комунікативного методу до умов сучасної школи доцільно застосовувати комплексний підхід, який передбачає педагогічну, організаційну та технологічну оптимізацію навчального процесу:

1. Використання міні-рольових ігор та ситуативних вправ, що вміщуються в межах уроку.

2. Поділ класу на малі групи або пари для підвищення мовленнєвої активності.
3. Диференціація завдань відповідно до рівня підготовки учнів.
4. Створення позитивного психологічного клімату, заохочення помилок як частини навчання.
5. Використання доступних технологій та ресурсів (плакати, картки, онлайн-інструменти).
6. Інтеграція комунікативних завдань у традиційні уроки без порушення навчального плану.

Ефективне впровадження комунікативного підходу потребує не лише методичної майстерності вчителя, а й системної підтримки на рівні навчальних програм і стандартів освіти.

2.3. Комплекс вправ і завдань для ефективного впровадження комунікативного методу в процесі навчання англійської мови старшокласників

Аналіз освітнього процесу та результати педагогічної практики засвідчують, що елементи комунікативного методу в навчанні англійської мови в старшій школі використовуються, проте не завжди мають системний характер. Це зумовлює потребу в цілеспрямованій організації навчальної діяльності учнів на основі системи вправ і завдань, спрямованих на послідовне формування іншомовної комунікативної компетентності.

Для ефективного впровадження комунікативного методу доцільно використовувати системний підхід, який передбачає чітке визначення мети, добір адекватних вправ і завдань, їх логічну послідовність та орієнтацію на кінцевий результат. Метою якого є запропоновано комплексу вправ і завдань формування комунікативної компетентності старшокласників шляхом активного залучення учнів до мовленнєвої діяльності на основі комунікативного методу.

Реалізація цієї мети здійснюється через:

- розвиток умінь говоріння, аудіювання, читання та письма;
- формування здатності використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування;
- розвиток умінь висловлювати власну думку, аргументувати, взаємодіяти з партнерами по спілкуванню.

Оптимізація структури уроку англійської мови повинна здійснюватися з урахуванням поточних можливостей та рівня розвитку конкретної групи учнів, забезпечуючи поступове і системне формування комунікативних умінь. Це передбачає логічну послідовність етапів заняття від актуалізації наявних знань і розвитку слухового та читального сприймання, через моделювання діалогічних і монологічних мовленнєвих ситуацій, до інтерактивних вправ на закріплення та застосування мовних конструкцій у реальних або наближених до реальних умовах спілкування.

Доцільна структура включає [40, с. 237]:

- *Warm-up* (2–4 хв) для емоційного налаштування та актуалізації словника;
- *Input stage* - подання нової лексики за допомогою інтерактивних ресурсів;
- *Guided practice* - роботу в парах із чіткими мовленнєвими моделями;
- *Communicative stage* - виконання проєкту, дискусії чи рольової гри;
- *Formative assessment* - взаємооцінювання, смайлики, чек-листи;
- *Reflection* - коротке обговорення труднощів і досягнень (“What was easy/difficult today? Why?”).

Така побудова уроку сприяє залученню учнів із різними стилями навчання та забезпечує оптимальне поєднання *guided* і *free practice*. Приклад застосування цих принципів у практиці подано у Додатку Б, де показано методичну розробку уроку для 10 класу за темою «Choose the Career!».

Старшокласники потребують навчання, яке орієнтується не лише на засвоєння мовних структур, а передусім на реальне використання мови в

комунікативних ситуаціях, розвиток самостійного мислення та взаємодії з іншими учасниками спілкування. Традиційні методи часто не забезпечують достатнього рівня мовленнєвої активності, тому важливо застосовувати прийоми комунікативного методу, які стимулюють практичне використання мови, природне спілкування та формування впевненості у власних мовленнєвих уміннях, тому до основних прийомів комунікативного методу включають такі види діяльності, як [29]:

– Рольові ігри (Role plays). Цей прийом передбачає моделювання життєвих ситуацій. Наприклад, у магазині, під час подорожі чи на співбесіді. Учні вчаться діяти спонтанно, використовувати іноземну мову у практичному контексті та долати мовленнєвий бар'єр. Такі вправи формують упевненість у власних силах і допомагають розширювати словниковий запас.

– Симуляції (Simulations). Вони є більш розгорнутим відтворенням подій і часто включають реквізит або чіткі сценарії. Завдяки цьому освітній процес наближається до реальних умов, а учні занурюються в іншомовне середовище, використовуючи мову в максимально автентичних ситуаціях.

– Парна та групова робота. Спільне виконання завдань, дискусій чи проєктів у парах і групах розвиває комунікативні навички, вчить домовлятися, слухати одне одного та працювати на результат. Така форма роботи активізує навіть тих учнів, які зазвичай не беруть активної участі у фронтальному обговоренні.

– Ситуативні вправи. Ці завдання спрямовані на використання мови у конкретному контексті, наприклад «у кафе», «на вокзалі», «у лікаря». Вони дозволяють тренувати функціональне використання мовних засобів і готують учнів до реального спілкування поза межами класу.

– Дискусії та дебати (Discussions, debates). Обговорення актуальних проблемних тем сприяє розвитку критичного мислення та вмінню аргументувати власну точку зору. Крім того, дискусії вчать учнів культури діалогу, вмінню слухати та відповідати на позиції співрозмовника.

– Мозковий штурм (Brainstorming). Ця техніка дає змогу колективно генерувати ідеї без страху помилитися чи бути розкритикованим. Мозковий штурм активізує мовленнєву діяльність, допомагає швидко згадувати потрібну лексику та створює атмосферу співпраці.

– Вправи з інформаційним розривом (Information gap). Їх суть полягає в тому, що кожен учень має лише частину інформації, і для виконання завдання вони повинні обмінятися даними. Такий підхід стимулює природне діалогічне мовлення і робить спілкування справді необхідним.

– Читання «зигзагом» (Jigsaw reading). Текст поділяється на кілька частин, кожен учень або група працює зі своєю частиною, а потім ділиться інформацією з іншими. Це сприяє розвитку співпраці, узагальненню інформації та практиці мовлення в інтерактивному форматі.

– Обмін думками (Think-pair-share). Прийом складається з трьох етапів: спершу учень формулює власну думку, далі обговорює її з партнером, а потім представляє результат перед класом. Така структура дає змогу всім учасникам висловитися та підвищує якість обговорення.

– Парні інтерв'ю (Pair interviews). Учні ставлять одне одному запитання на задану тему, після чого представляють відповіді у групі. Це допомагає тренувати навички спонтанного діалогу, розвиває слухання й уміння відтворювати почуте.

– Інтерактивні завдання з аудіювання та читання. До них належать вправи з використанням автентичних матеріалів: газетних статей, оголошень, пісень, відео. Такі завдання розвивають уміння розуміти іноземну мову в природному контексті та забезпечують культурне занурення.

– Історії та їх завершення (Storytelling / Story completion). Учні складають власні історії або добудовують розповіді, розпочаті іншими. Це формує навички логічного й послідовного мовлення, розвиває уяву та допомагає практикувати граматику і лексику в природному контексті.

– Міні-проекти та презентації. Така діяльність поєднує говоріння, письмо й аналітичне мислення. Учні працюють над творчими завданнями, готують

презентації чи плакати, а потім презентують результати роботи. Це вчить систематично працювати з інформацією та впевнено виступати.

– Ігрові та комунікативні вправи на лексику й граматику. Вони дозволяють засвоювати мовні структури через ігри, кросворди, вікторини, інтерактивні завдання. Завдяки цьому граматика й лексика закріплюються у живому спілкуванні, а не шляхом механічного заучування, що значно підвищує мотивацію.

Приклад поетапного використання цих прийомів в уроках наведено у Додатку Б.

Старшокласники потребують навчання, яке орієнтується не лише на засвоєння мовних структур, а передусім на реальне використання мови в комунікативних ситуаціях, розвиток самостійного мислення та взаємодії з іншими учасниками спілкування. Традиційні методи часто не забезпечують достатнього рівня мовленнєвої активності, тому важливо застосовувати прийоми комунікативного методу, які стимулюють практичне використання мови, природне спілкування та формування впевненості у власних мовленнєвих уміннях.

За С. Ніколаєвою [40, с. 142–146], у системі навчання іноземних мов вправи поділяються на три основні категорії залежно від ступеня комунікативної активності та взаємодії учнів їх використання (див. Додаток Б).

Комунікативні вправи передбачають активну взаємодію студентів та моделювання реальних ситуацій спілкування. Вони спрямовані на стимулювання говоріння, аудіювання, письмового мовлення та розвиток критичного мислення. До таких вправ належать, зокрема, рольові ігри (role-play), дискусії, завдання з вирішення проблем (problem-solving tasks), інтерв'ю та вправи з інформаційним розривом (information-gap exercises). Виконання таких вправ сприяє формуванню реальних комунікативних умінь, що є ключовим для старшокласників.

Напівкомунікативні вправи містять елементи взаємодії, проте частина завдань виконується індивідуально або за певним шаблоном. Вони виконують

підготовчу функцію, готуючи студентів до активного спілкування. Прикладами таких вправ є заповнення пропусків у парах (gap-fill), складання діалогів за схемою та завдання типу «Ask and answer».

Некомунікативні вправи здебільшого спрямовані на автоматизацію знань, відпрацювання граматичних та лексичних структур без активної взаємодії між учнями. До них належать письмові граматичні вправи, переклад речень та завдання на вибір правильного варіанту. Вони забезпечують міцну базу для подальших умовно-комунікативних і комунікативних видів діяльності старшокласників.

Комунікативний метод навчання орієнтований на максимальне включення комунікативних завдань, напівкомунікативні вправи використовуються як підготовчий етап, а некомунікативні для закріплення знань та мовних навичок.

Саме така побудова навчального процесу створює підґрунтя для використання системного підходу до формування навичок говоріння, що відображено у підсистемі, запропонованій С. Ніколаєвою, яка охоплює три взаємопов'язані підсистеми, які забезпечують поетапний перехід від формування базових мовленнєвих навичок до розвитку повноцінного діалогічного та монологічного мовлення [45, с. 139]:

– Перша підсистема (1–4 рівні) спрямована на автоматизацію мовного матеріалу і включає переважно некомунікативні та умовно-комунікативні вправи. Це, зокрема, вправи на імітацію, які передбачають повторення зразків і відтворення реплік мовця; вправи на підстановку, де учні замінюють окремі лексичні або граматичні елементи в заданій структурі; вправи на трансформацію, що полягають у зміні граматичної чи синтаксичної будови речень; а також вправи на репродукування, які передбачають відтворення речень або невеликих висловлень за зразком. (match exercises, gap-fill, sentence transformation, retelling).

– Друга підсистема (5–7 рівні) орієнтована на формування діалогічного мовлення та містить напівкомунікативні й комунікативні вправи. Вона охоплює

вправи на об'єднання реплік у діалоги, що передбачають складання діалогу з поданих фраз; вправи на розгортання та доповнення діалогів, які допомагають створювати більш повні висловлення на основі опор; а також вправи на побудову діалогу за заданою ситуацією, коли учні формують висловлення, спираючись на умови або опис конкретної комунікативної ситуації.

– Третя підсистема (8–10 рівні) спрямована на розвиток монологічного мовлення і включає здебільшого комунікативні, продуктивні види діяльності. До неї належать вправи на опис предметів і явищ з використанням наочності чи плану; вправи на переказування, коли учні відтворюють зміст тексту у формі монологу; а також вправи на створення власного монологічного висловлення повністю самостійної розповіді, повідомлення чи презентації. Така система забезпечує поетапне й цілісне формування навичок говоріння, поступово ускладнюючи мовленнєві дії та наближаючи їх до реального спілкування.

Вправи всіх трьох підсистем побудовані за принципом поступовості та системності, що забезпечує поетапне формування мовленнєвих умінь: від автоматизації мовного матеріалу до творчого використання мови в діалогах і монологах. Для реалізації комунікативного методу навчання англійської мови старшокласників у Додатку А наведено систему вправ і завдань, що відповідають різним рівням формування мовленнєвих умінь

Організація навчальних вправ у процесі вивчення іноземної мови здійснюється за трьома основними етапами, що забезпечують послідовне засвоєння знань, формування умінь і їх систематизацію [53, с. 20–21].

На підготовчому етапі (pre-task) відбувається активізація лексики та граматики, введення теми уроку за допомогою картинок, відео або коротких текстів, що дає змогу учням сформувані початкові уявлення та підготуватися до комунікативної діяльності; типовими вправами цього етапу є match words with definitions, complete the sentences та інші завдання в контексті, які сприяють усвідомленому сприйманню нової інформації.

Основне завдання (task) передбачає виконання головної комунікативної діяльності, де учні застосовують англійську мову для досягнення конкретної

мети, наприклад, у формі діалогів, рольових ігор, problem-solving tasks, дискусій або інтерв'ю, що сприяє розвитку мовленнєвих умінь і навичок та формуванню критичного мислення.

На етапі закріплення (post-task / feedback) здійснюється аналіз виконаних завдань, обговорення помилок та рефлексія, що забезпечує усвідомлене запам'ятовування, розвиток навичок самоперевірки та здатності до самостійного використання знань; прикладами вправ цього етапу є peer feedback, короткі письмові резюме або презентації.

Ефективність комунікативного методу полягає у створенні навчального середовища, максимально наближеного до реальних умов спілкування. Учні стають активними учасниками взаємодії, а не пасивними слухачами, що сприяє розвитку мовленнєвої ініціативи, креативності та самостійності. Основні прийоми комунікативного методу забезпечують активну участь кожного учня, стимулюють розвиток мовленнєвої ініціативи, формують уміння співпрацювати, аргументувати власну думку та реагувати на висловлювання співрозмовника.

Упровадження комунікативного методу вимагає переосмислення ролі вчителя. Він стає організатором, фасилітатором і партнером у спілкуванні, створюючи позитивний психологічний клімат, підтримуючи активність учнів та делікатно корегуючи помилки. Сучасний педагог повинен вміти використовувати автентичні матеріали, цифрові ресурси та інтерактивні платформи для стимулювання реальної іншомовної комунікації та підвищення мотивації до навчання.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дослідження проаналізовано прикладні аспекти впровадження комунікативного методу навчання англійської мови в 10–11 класах закладів загальної середньої освіти. Увагу зосереджено на з'ясуванні його сутнісних характеристик, аналізі сучасного стану реалізації в шкільній

практиці та обґрунтуванні комплексу вправ і завдань для ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників.

Встановлено, що комунікативний метод ґрунтується на концепції комунікативної компетентності, яка поєднує мовні, мовленнєві, соціокультурні та стратегічні складові. Аналіз наукового доробку засвідчив, що ключовими характеристиками цього методу є орієнтація на практичне використання мови, ситуативність, інтерактивність, використання автентичних матеріалів, активна роль учнів та фасилітативна функція вчителя. Доведено, що комунікативний метод найбільшою мірою відповідає віковим і психологічним особливостям старшокласників, для яких спілкування, самовираження та соціальна взаємодія є провідними потребами.

Проаналізовано сучасний стан реалізації комунікативного підходу в закладах загальної середньої освіти. Визначено, що на нормативному рівні комунікативний метод задекларований як пріоритетний. Водночас у практиці його впровадження має перехідний характер і супроводжується низкою труднощів: обмеженою кількістю навчальних годин, великими та різнорівневими класами, матеріально-технічними обмеженнями, орієнтацією на підготовку до НМТ та недостатньою методичною підготовкою окремих учителів. Результати педагогічної практики засвідчили, що елементи комунікативного методу (парна й групова робота, діалоги, дискусії, проєкти) застосовуються, проте часто поєднуються з традиційними методами й не завжди мають системний характер.

Обґрунтовано необхідність системного використання комплексу комунікативно орієнтованих вправ і завдань як засобу підвищення ефективності навчання англійської мови в старшій школі. Запропоновано оптимальну структуру уроку, що поєднує підготовчий, основний комунікативний і рефлексивний етапи, а також визначено доцільні прийоми навчальної діяльності: рольові ігри, симуляції, дискусії, information-gap вправи, проєкти та інтерактивні завдання з аудіювання й читання. Підкреслено

важливість поетапного переходу від некомунікативних і напівкомунікативних вправ до повноцінної мовленнєвої взаємодії.

Отже, комунікативний метод навчання англійської мови в 10–11 класах є ефективним засобом розвитку мовних умінь, оскільки поєднує засвоєння граматичних правил і лексики з практичною їх реалізацією в реальних або наближених до реальних комунікативних ситуаціях. Завдяки активному використанню англійської мови в діалогах, дискусіях, рольових іграх, парній та груповій роботі учні набувають здатності висловлювати власну думку, аргументувати позицію, реагувати на висловлювання інших і підтримувати безперервне спілкування. Такий підхід підвищує мотивацію до навчання, сприяє формуванню впевненості у власних мовленнєвих можливостях, зменшує страх помилок і психологічні бар'єри, а також розвиває соціальні та комунікативні компетентності. У результаті учні не лише покращують рівень усного та письмового мовлення, а й набувають практичних навичок для ефективної взаємодії в навчальному, соціальному та професійному середовищі, що забезпечує комплексний розвиток комунікативної компетентності та готовність до самостійного використання англійської мови у різних сферах життя.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ НАВЧАННЯ ЗА РОЗРОБЛЕНОЮ МЕТОДИКОЮ

3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників

У сучасному освітньому процесі комунікативна компетентність виступає однією з ключових складових іншомовної підготовки старшокласників, оскільки вона забезпечує здатність учнів ефективно використовувати англійську мову в різних навчальних і життєвих ситуаціях. Формування цієї компетентності передбачає не лише засвоєння мовних знань, а й розвиток умінь усного спілкування, мовленнєвої активності, самостійності та готовності до взаємодії з іншими.

Для об'єктивного аналізу стану сформованості комунікативної компетентності учнів необхідним є визначення чітких критеріїв, показників і рівнів, які дозволяють системно оцінити результати навчальної діяльності та виявити особливості іншомовного спілкування старшокласників. Використання критеріально-рівневого підходу дає змогу здійснити комплексну діагностику комунікативних умінь учнів, визначити сильні й проблемні аспекти їхнього мовлення та простежити динаміку змін у процесі експериментального навчання.

Відповідно до положень Національної концепції навчання іноземних мов у середній загальноосвітній школі та Програми з іноземних мов для 10–11-х класів закладів загальної середньої освіти, формування комунікативної компетентності учнів розглядається як комплексний процес, що передбачає розвиток не лише мовних знань і навичок, а й умінь ефективно взаємодіяти в різних соціальних і навчальних ситуаціях. У цьому контексті комунікативна компетентність включає чотири взаємопов'язані компоненти, а саме [55, с. 9]:

– Мовленнєву компетентність, яка визначає здатність старшокласників здійснювати ефективну іншомовну комунікацію у всіх видах мовленнєвої діяльності, а саме: говорінні, аудіюванні, читанні та письмі. Вона передбачає

вміння будувати логічно правильні, граматично та лексично коректні висловлювання, підтримувати діалог і полілог, висловлювати власну думку, аргументувати її, ставити запитання та реагувати на репліки співрозмовника. Крім того, мовленнєва компетентність засвідчує рівень розуміння усного та писемного мовлення, здатність адекватно інтерпретувати прочитану або почуту інформацію й використовувати її у процесі спілкування.

– Соціокультурну компетентність, яка характеризує обізнаність учнів із культурними нормами та правилами мовленнєвої поведінки носіїв англійської мови. Вона охоплює знання особливостей соціальної взаємодії, традицій, звичаїв, реалій повсякденного життя англійських країн, а також уміння використовувати ці знання в процесі комунікації. Соціокультурна компетентність виявляється у здатності добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, дотримуватися норм мовленнєвого етикету, виявляти толерантність і повагу до культурних відмінностей.

– Компенсаторні стратегії, які відображають уміння старшокласників долати мовні труднощі та комунікативні бар'єри, що виникають у процесі іншомовного спілкування. Вони передбачають використання різноманітних прийомів для компенсації браку лексичних або граматичних знань, зокрема перефразування, опису поняття іншими словами, використання синонімів, жестів, міміки або уточнювальних запитань. Застосування компенсаторних стратегій сприяє підтриманню безперервності спілкування та зниженню психологічного напруження під час говоріння англійською мовою.

– Стратегічні уміння визначають здатність учнів свідомо планувати, організувати та регулювати процес іншомовної комунікації відповідно до поставленої мети. Вони виявляються в умінні обирати доцільні мовні та комунікативні стратегії, прогнозувати реакцію співрозмовника, коригувати власне висловлювання в процесі спілкування, а також оцінювати результати комунікативної діяльності. Наявність сформованих стратегічних умінь свідчить про готовність старшокласників до активної та усвідомленої участі в іншомовному спілкуванні.

З урахуванням зазначених компонентів у дослідженні визначено основні критерії сформованості комунікативної компетентності старшокласників, серед яких виокремлено такі:

– Мотиваційно-ціннісний критерій відображає ставлення старшокласників до іншомовної комунікації та навчання англійської мови загалом. Він характеризує рівень сформованості пізнавального інтересу до вивчення мови, усвідомлення її значущості для особистісного розвитку та майбутньої професійної діяльності, а також внутрішню потребу у використанні англійської мови як засобу спілкування. Показниками цього критерію є:

- зацікавленість учнів у виконанні комунікативних завдань, позитивне ставлення до усного мовлення на уроці,
- прагнення брати участь у діалогах і дискусіях,
- готовність до самостійного вдосконалення комунікативних умінь.

– Змістово-операційний критерій характеризує рівень володіння учнями мовними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення іншомовної комунікації. Він охоплює знання лексичних, граматичних і фонетичних норм англійської мови, а також уміння застосовувати їх у практичній мовленнєвій діяльності. Показниками цього критерію є здатність будувати граматично правильні та змістовно повні висловлювання, адекватно розуміти усне й писемне мовлення, використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації, а також застосовувати компенсаторні та стратегічні прийоми у разі виникнення мовних труднощів.

– Діяльнісно-комунікативний критерій відображає практичну готовність старшокласників до активної участі в іншомовному спілкуванні. Він визначає рівень сформованості навичок взаємодії з партнерами по спілкуванню, уміння працювати в парах і групах, підтримувати діалог або полілог, проявляти ініціативність та самостійність у процесі комунікації. Показниками цього критерію є мовленнєва активність учнів на уроці, здатність співпрацювати з іншими, уміння реагувати на репліки співрозмовників, а також ефективність виконання комунікативних вправ і завдань.

Кожен із критеріїв конкретизується відповідними показниками, що дозволяють об'єктивно оцінити рівень розвитку комунікативних умінь учнів.

На основі аналізу результатів спостереження за освітнім процесом, бесід з учнями та виконання ними комунікативних завдань було виокремлено чотири рівні сформованості комунікативної компетентності: високий, достатній, середній та низький. Кожен із рівнів характеризується певним ступенем володіння мовленнєвими вміннями, рівнем самостійності, ініціативності та готовності до іншомовної комунікації.

Таблиця 3.1.1

Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників

Рівень	Критерії	Показники
Високий	1. Мовленнєва активність 2. Комунікативна самостійність 3. Стратегічність мовлення	1. Учень активно бере участь у діалозі 2. Вільно висловлює власну думку. 3. Адекватно обирає мовні засоби та стратегії спілкування. 4. Легко адаптується до різних комунікативних ситуацій
Достатній	1. Здатність до діалогічного мовлення 2. Мовна правильність 3. Соціокультурна адекватність	1. Учень бере участь у спілкуванні, але потребує підказок. 2. Допускає незначні помилки, що не заважають розумінню 3. Частково враховує культурні та контекстуальні норми
Середній	1. Обмежений словниковий запас 2. Невпевненість у мовленні	1. Учень відповідає короткими фразами. 2. Рідко ініціює діалог.

	3. Часткова пасивність	3. Уникає складних висловлюван. 4. Обмежено використовує мовні стратегії
Низький	1. Низька мотивація до спілкування 2. Мовленнєві бар'єри 3. Мінімальна участь у діалозі	1. Учень уникає усного мовлення. 2. Використовує лише прості фрази. 3. Не може самостійно реагувати в ситуаціях спілкування

У межах комунікативного методу навчання визначені критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності виконують функцію індикаторів ефективності іншомовної підготовки, що дають змогу оцінювати не кількість засвоєного мовного матеріалу, а ступінь сформованості вмінь практичного використання англійської мови в реальних ситуаціях спілкування. Такий підхід відповідає сучасним вимогам іншомовної освіти та орієнтації на формування здатності учнів до міжкультурної комунікації.

Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів [44, с. 41]:

Тривалість аудіювання (3–4 хвилини) відповідає природним умовам сприймання інформації в ситуації реального спілкування. Такий часовий діапазон дає змогу моделювати автентичні комунікативні обставини, наприклад: оголошення, короткі інтерв'ю, діалоги, фрагменти радіопередач або інструкцій, що сприяє розвитку в учнів здатності швидко та адекватно сприймати усну інформацію.

Обсяг тексту для читання (250–300 слів) забезпечує достатню кількість інформації, яка стимулює розвиток умінь розуміння основного змісту, вибіркової інформації та ключових навичок, необхідних для функціонального читання відповідно до вимог комунікативного методу.

Усна взаємодія (близько 8 реплік) моделює діалог у реальних соціальних ситуаціях спілкування. Діалогічне мовлення розглядається як спільна діяльність, яка включає реагування на висловлювання співрозмовника,

уточнення інформації, ініціювання власних реплік, висловлення думки та підтримання логіки розмови. Такі вправи розвивають здатність учнів ефективно взаємодіяти у спільному мовному середовищі.

Усне продукування (9–10 логічно пов'язаних речень) дає змогу оцінити здатність учня створювати розгорнуте монологічне висловлювання, у якому він повинен дотримуватися логічної структури, використовувати зв'язні мовні засоби, аргументувати власну думку та демонструвати основні характеристики комунікативної компетентності.

Письмове продукування (100–130 слів) відображає реальні комунікативні ситуації, у яких учні створюють лист, есе, заяву, опис подій чи повідомлення. Такий обсяг відповідає вимогам до функціонального письма і дає змогу продемонструвати вміння структурувати текст, висловлювати думки відповідно до мети та адресата.

Важливо підкреслити, що зазначені параметри не є головною метою навчального процесу, а виконують роль орієнтирів для вчителя, який працює в рамках комунікативного підходу. Вони допомагають забезпечити об'єктивність, уніфікованість мовленнєвих завдань та дозволяють здійснювати оцінювання, зорієнтоване не на перевірку знань, а на визначення рівня сформованості функціональної комунікативної компетентності учнів.

Задля діагностики рівнів сформованості комунікативної компетентності старшокласників на другому семестрі педагогічної практики було проведено констатувальний етап експериментального дослідження у загальноосвітній школі I–III ступенів №1, де здійснювалося навчання англійської мови в 10 класі. Основною метою цього етапу було визначення вихідного рівня сформованості комунікативних умінь учнів, виявлення особливостей їхньої мовленнєвої діяльності та оцінка готовності до участі в різноманітних комунікативних вправах у межах традиційного освітнього процесу.

На цьому етапі педагогічного експерименту брали участь учні 10-х класів, які були поділені на дві підгрупи по 12 осіб: експериментальну та контрольну групи. Для збору та аналізу даних використовувалися кілька методів, що

дозволяли отримати комплексну картину рівня комунікативної компетентності. Зокрема, застосовувалося педагогічне спостереження за поведінкою учнів на уроках англійської мови, фіксування їхньої активності під час виконання комунікативних завдань, ініціативності та взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу (Додаток В). Анкетування учнів (Додатки Г, Д) дало змогу виявити рівень мотивації до вивчення іноземної мови, уподобання щодо видів навчальної діяльності, а також суб'єктивне сприйняття ефективності комунікативних вправ.

Крім того, проводився кількісний аналіз результатів, що включав розрахунок інтегрального індексу комунікативної активності та експериментального зростання (Додатки Е, Є), що дозволило об'єктивно зіставити досягнення учнів у контрольній та експериментальній групах.

3.2 Організація та проведення експериментального навчання

Експеримент – це метод наукового дослідження, що передбачає активне втручання науковця у природний процес для вивчення впливу різних факторів на об'єкт, створення контрольованих умов, перевірки гіпотез та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Завдяки цьому методу науковець може ізолювати окремі змінні, вимірювати їхній вплив, повторювати дослідження для здобуття достовірних даних і формувати нові теоретичні знання. Експериментальні методи широко використовуються у різних науках – від природничих до соціальних, забезпечуючи глибше пізнання досліджуваних явищ [32, с. 105].

Класичний експеримент містить зазвичай чотири основні етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний і контрольньо-узагальнювальний [32, с. 109].

Підготовчий етап:

- Формулювання мети дослідження.
- Визначення гіпотези, яка передбачає можливі результати дослідження.

- Вибір незалежних змінних (факторів, які науковець може змінювати) та залежних змінних (характеристик, що змінюються під впливом незалежних змінних).

- Розробка плану експерименту та визначення методів вимірювання результатів.

- Підбір відповідних об'єктів або учасників експерименту (контрольна та експериментальна групи).

Констатувальний етап:

- Визначення початкових характеристик досліджуваних груп або об'єктів для фіксації базових показників.

- Перевірка рівня значущих змінних для обох груп перед впливом незалежного фактора.

- Аналіз даних для підтвердження схожості контрольної та експериментальної груп на старті дослідження.

Формувальний етап:

- Проведення експериментального впливу, наприклад, запровадження спеціальної методики або зміни умов для експериментальної групи.

- Паралельне спостереження за обома групами для контролю і фіксації ефектів змінних.

Контрольно-узагальнювальний етап:

- Оцінка результатів експерименту за допомогою методів статистичного аналізу.

- Порівняння показників обох груп після проведення експерименту для визначення ефективності незалежної змінної.

- Формулювання висновків щодо підтвердження чи спростування гіпотези.

Констатувальний етап передбачав фіксацію вихідних показників навчальної та комунікативної компетентності учнів у двох групах – експериментальній та контрольній. На цьому етапі здійснювалася діагностика початкового рівня англомовної писемної та усної комунікативної

компетентності, оцінювалися мовленнєва активність, ініціативність у діалогах, уміння взаємодіяти у парних і групових завданнях, а також мотивація до навчання. Отримані дані стали базовою точкою для подальшого порівняння результатів після впровадження комунікативного методу.

Формувальний етап передбачав безпосередній педагогічний вплив, тобто впровадження методики, що перевіряється. У межах цього етапу експериментальна група працювала за комунікативно орієнтованою методикою, яка включала систематичне використання комунікативних вправ, рольових ігор, інтерактивних діалогів, обговорення актуальних тем, роботу в парах та групах, перегляд відеоподкастів англійською мовою та їх аналіз. Основною метою цього етапу було стимулювати активне використання англійської мови в автентичних комунікативних ситуаціях, підвищити самостійність висловлювання та зменшити психологічні бар'єри у спілкуванні.

Контрольно-узагальнювальний етап включав оцінювання результатів експерименту, зіставлення досягнень учнів експериментальної та контрольної груп, статистичний аналіз отриманих даних, а також формування висновків щодо підтвердження або спростування гіпотези дослідження. На цьому етапі аналізувалися як кількісні, так і якісні показники: рівень усної та письмової комунікативної компетентності, активність під час виконання комунікативних завдань, уміння підтримувати діалог та структурувати монологічні висловлювання.

Дослідження кваліфікаційної роботи охоплює питання англійської писемної комунікативної компетентності учнів 10-х класів з використанням комунікативних методів навчання.

Актуальність дослідження визначається зростаючою потребою в ефективному володінні англійською мовою, що є ключовою компетенцією сучасної людини для професійної реалізації, міжнародної мобільності та участі в глобальному освітньому просторі.

Методичні аспекти впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10 класах, зокрема методичні прийоми та види навчальної діяльності здобувачів освіти.

Мета експерименту полягає в діагностуванні вихідного рівня англійської усної комунікативної компетентності учнів 10-го класу та визначенні ефективності впровадження комунікативного методу з метою розвитку комунікативної компетентності старшокласників.

Гіпотеза дослідження визначає впровадження комунікативного методу навчання англійської мови як ефективний шлях істотного підвищення рівня англійської усної комунікативної компетентності учнів 10 класу порівняно з традиційним граматико-перекладним підходом.

Очікується, що систематичне виконання комунікативних вправ, рольових ігор та інтерактивної взаємодії стимулюватиме мовленнєву активність, зменшить психологічні бар'єри та забезпечить приріст самостійності у висловленні.

Оцінювання рівня сформованості комунікативних умінь здійснювалось відповідно до параметрів, визначених чинною навчальною програмою: тривалість та точність аудіювання, обсяг тексту для читання, характер усної взаємодії, кількість реплік у діалозі, обсяг і якість монологічного висловлювання, кількість і доречність реплік у діалогічному мовленні, рівень письмового висловлювання, а також уміння взаємодіяти у комунікативній ситуації.

Експериментальна група навчалася за методикою комунікативного спрямування, що ґрунтується на активному використанні англійської мови в автентичних ситуаціях спілкування. Для цього застосовувалися комунікативні вправи, рольові ігри, інтерактивні діалоги, дискусії, робота в парах і групах та відеоподкастів та обговорення актуальних тем. Контрольна група продовжувала навчання за традиційною методикою, орієнтованою на граматико-перекладний підхід, домінування письмових вправ, заучування лексики та пасивне засвоєння мовних структур.

Експеримент проводився на базі Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №1 у 10-х класах протягом другого семестру навчального року. Учасниками дослідження стали учні 10-х класів, розділені на експериментальну (12 осіб) та контрольну (12 осіб) групи. Основною метою експерименту було підвищення рівня комунікативної компетентності старшокласників шляхом впровадження системи комунікативних вправ та завдань, орієнтованих на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письмо.

Організація експериментального навчання передбачала чітке дотримання методичних принципів комунікативного підходу, зокрема: активне залучення учнів до спілкування, моделювання реальних комунікативних ситуацій, роботу в парах та групах, а також застосування завдань, які стимулюють самостійне мислення та ініціативу учнів. Кожен урок включав поєднання різних видів мовленнєвої діяльності, забезпечуючи поступове ускладнення завдань та систематичне повторення матеріалу.

Для об'єктивного контролю та оцінки ефективності експерименту використовувалися таблиці спостереження та анкетування учнів (Додатки В – Е), що дозволяло вимірювати рівень активності, самостійності, мовленнєвої впевненості та соціокультурної адекватності під час уроків англійської мови. Результати спостережень дали змогу проаналізувати динаміку формування комунікативної компетентності та визначити ефективність впроваджених методичних заходів у процесі навчання.

На підготовчому етапі експериментального навчання були виконані кілька ключових дій. Спершу здійснено визначення груп: клас було розділено на експериментальну та контрольну групи. До експериментальної групи увійшли учні, з якими проводилося системне впровадження комунікативних вправ, тоді як контрольна група навчалася за традиційною методикою без додаткових комунікативних завдань (див. Додаток В).

Далі проведено аналіз початкового рівня сформованості комунікативної компетентності учнів. Для цього було використано констатувальний

експеримент, який включав спостереження та виконання контрольної роботи (див. Додаток В).

Результати показали середній рівень сформованості комунікативної компетентності учнів, що складав близько 62%. На основі отриманих даних здійснено розробку експериментальної програми, до якої увійшов комплекс комунікативних вправ, завдань і ситуацій для розвитку усного мовлення, аудіювання та взаємодії між учнями (див. Додаток Г).

Планування уроків здійснювалося за принципом поступового ускладнення завдань, починаючи з простих діалогів і завершуючи складними рольовими іграми та груповими дискусіями, що забезпечувало поступовий розвиток мовленнєвих умінь та активну участь учнів у комунікативному процесі.

На другому етапі проведення експериментального навчання основну увагу було зосереджено на активному використанні комунікативних вправ на уроках. Учні брали участь у рольових іграх, дискусіях та дебатах, виконували завдання у парах і малих групах, що сприяло розвитку навичок усного мовлення та міжособистісної взаємодії.

Практичні вправи були спрямовані на формування умінь ставити питання, відповідати, перефразувати та аргументувати власну думку, а також на використання англійської мови в реальних або наближених до реальних ситуаціях, таких як шопінг, співбесіда чи планування подорожі.

Після завершення таких уроків усі учні пройшли анкетування, що дозволило оцінити їхні враження від проведених комунікативних вправ, рівень мовленнєвої впевненості, зацікавленість навчальним матеріалом та ефективність інтегрованих методик (див. Додатоки Д та Є).

Особлива увага приділялася формуванню підгруп та індивідуальній роботі: учні розподілялися на малі групи залежно від рівня сформованості комунікативних умінь, а тим, хто потребував додаткової допомоги у подоланні мовних бар'єрів, надавалася індивідуальна підтримка. Такий підхід

забезпечував диференційовану роботу з кожним учнем та сприяв максимальному розвитку його комунікативної компетентності.

Алгоритм проведення експерименту передбачав послідовне виконання ключових етапів, що забезпечували системний підхід до вивчення ефективності впровадження комунікативних вправ та здійснювався за таким алгоритмом:

Спершу здійснювалося визначення контрольного та експериментального класу, після чого проводився констатувальний етап для оцінки початкового рівня сформованості комунікативної компетентності учнів.

Наступним кроком була розробка та впровадження системи комунікативних вправ і завдань, адаптованих до вікових та індивідуальних особливостей учнів. Протягом всього експерименту здійснювалося постійне спостереження та корекція завдань відповідно до рівня підготовки учнів, а також проведення контрольних і самостійних робіт для оцінки прогресу.

На завершальному етапі виконувалися порівняльний аналіз результатів між експериментальним та контрольним класами, що дозволяло визначити ефективність застосованих методик та динаміку розвитку комунікативної компетентності.

Тож, можна зробити висновок, що організація експериментального навчання дозволила системно впровадити комунікативні завдання у освітній процес, забезпечити індивідуальний підхід до учнів з різним рівнем сформованості компетентності та отримати достовірні дані для подальшого аналізу ефективності розробленої системи вправ.

3.3. Аналіз результатів експериментального впровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10 класі

Засобом визначення результатів сформованості комунікативної компетентності учнів стали педагогічне спостереження, анкетування та кількісний аналіз отриманих показників. Для цього було розроблено таблицю спостереження за проявами комунікативної активності учнів на уроках

англійської мови, що включала критерії активності у комунікативних вправах, використання англійської мови, взаємодії з іншими, зацікавленості темою, ініціативності та самостійності (див. додаток В та Г).

Відбулося проведення експерименту за допомогою урахувань неварійованих умов. Неварійовані умови включали: однакову тривалість навчання, однакові вимоги до оцінювання, однаковий зміст тестових завдань, уніфікований комплекс вправ, однакову кількість учасників у групах, а також постійну участь одного й того ж педагога-експериментатора.

У процесі підготовчої роботи було використано різні емпіричні методи дослідження на уроках англійської мови в 10 класі Глухівської загальноосвітньої школи I–III ступенів №1, зокрема:

- педагогічне спостереження (Додаток В) за діяльністю дітей та особливостями їх іншомовної взаємодії на уроках англійської мови;
- анкетування із 10 запитаннями (Додаток Г).

Отримані результати педагогічного спостереження в контрольній групі засвідчили помірне зростання комунікативної активності учнів протягом серії уроків англійської мови. Згідно з даними таблиці спостереження (додаток В), середні бали за п'ять уроків коливалися від 2,33 до 3,50, що у відсотковому співвідношенні становить від 46,6% до 70% (додаток Д).

Найнижчий рівень комунікативної активності було зафіксовано під час опрацювання теми «Higher education in Ukraine», де середній бал склав 2,33 (46,6%). Це свідчить про недостатню ініціативність учнів, обмежене використання англійської мови та потребу в постійному стимулюванні з боку вчителя. Такий результат можна пояснити складністю теми та її переважно теоретичним характером.

Поступове підвищення показників спостерігалось на таких уроках. Теми «The Education System in the UK» та «School Traditions in the Past: Exploring Customs and Routines» продемонстрували однаковий середній бал – 3,17 (63,4%), що відповідає середньому рівню сформованості комунікативної компетентності. На цих заняттях учні частіше залучалися до взаємодії, однак

їхня мовленнєва ініціативність залишалася нестабільною та потребувала додаткового заохочення.

Найвищі результати було зафіксовано під час вивчення більш практично орієнтованих тем «The World of Jobs and Professions» та «Writing a CV. Job Application», де середні бали становили відповідно 3,33 (66,6%) та 3,50 (70%). На цих уроках учні демонстрували вищу зацікавленість темою, активніше використовували англійську мову та охочіше взаємодіяли між собою, що підтверджує позитивний вплив прикладного змісту навчального матеріалу на рівень комунікативної активності.

Обчислений середній показник контрольної групи за результатами п'яти уроків становить 62%, що відповідає середньому рівню сформованості комунікативної компетентності (додаток Е). Отримані дані свідчать про те, що в межах традиційного навчального підходу спостерігається певна позитивна динаміка, проте вона є повільною та нестійкою.

Це свідчить про обмежену ефективність традиційного підходу у формуванні стійкої комунікативної активності учнів. Зростання показників значною мірою залежить від тематики уроку та рівня її практичної спрямованості, що обґрунтовує необхідність подальшого систематичного впровадження комунікативно орієнтованих вправ і завдань у процес навчання англійської мови.

Після проведення експериментального уроку, метою якого було впровадження комунікативного методу навчання англійської мови, учням експериментальної групи було запропоновано пройти анкетування, що складалося з десяти запитань. Анкета була спеціально розроблена для оцінки різних аспектів іншомовної діяльності та формування комунікативної компетентності. Зокрема, вона охоплювала такі ключові напрямки:

- Мотивація до вивчення англійської мови – учні оцінювали власну зацікавленість у навчанні, ставлення до уроків та бажання активно брати участь у комунікативних вправах.

- Частота та ефективність використання комунікативних вправ – респонденти вказували, наскільки часто на уроках застосовуються інтерактивні методи, рольові ігри, парна та групова робота, а також наскільки вони вважають ці вправи корисними для розвитку навичок говоріння.
- Уподобання у видах навчальної діяльності – анкета допомогла визначити, які форми роботи найбільш комфортні та цікаві для учнів, зокрема робота в парах і групах, обговорення актуальних тем, написання текстів або перегляд відеоматеріалів англійською мовою.
- Труднощі в іншомовному спілкуванні – учні мали можливість відзначити проблеми, що перешкоджають ефективному спілкуванню: недостатній словниковий запас, страх помилитися, вимова, брак практики та інші бар'єри.

Отримані дані після анкетування дозволили провести комплексний аналіз стану комунікативної активності учнів. Вони стали основою для розрахунку інтегрального індексу комунікативної активності, що відображає загальний рівень сформованості комунікативних умінь та навичок учнів експериментальної групи. Використання цього індексу дозволило зіставити результати анкетування з фактичними спостереженнями за діяльністю учнів на уроках, що дало можливість виявити закономірності, оцінити ефективність впровадженого комунікативного методу та визначити напрями подальшого удосконалення навчальної діяльності (див. Додаток Д).

Аналіз анкетування свідчать про загалом позитивне ставлення учнів до занять англійської мови, що є важливою передумовою успішного застосування комунікативного методу. Більшість учнів продемонстрували зацікавленість у навчальному процесі: 58,3% (7 осіб) зазначили, що заняття їм «дуже подобаються», а ще 33,3% (4 особи) відповіли «переважно так». Лише один учасник (8,3%) дав відповідь «не дуже подобаються». Такий рівень задоволеності може бути пов'язаний особливо з тим, що комунікативний підхід створює для учнів умови активної взаємодії, що сприяє формуванню

позитивної мотивації. Враховуючи, що група складається з першокурсників, які ще проходять адаптацію до нових умов навчання, такий результат є особливо цінним.

Учні високо оцінили частоту використання комунікативних вправ викладачами. Зокрема, 75% (9 осіб) зазначили, що комунікативні завдання застосовуються «досить часто», а ще 16,7% (2 особи), що «на кожному занятті». Лише один студент (8,3%) відповів «іноді», при цьому відсутні відповіді про рідке або повністю відсутнє застосування таких методів. Це дає змогу стверджувати, що у навчальному процесі систематично використовується комунікативно орієнтований підхід, який забезпечує регулярну мовленнєву практику та відповідає сучасним тенденціям викладання іноземних мов.

Учні також відзначили ефективність комунікативних вправ для покращення навичок говоріння. Переважна більшість 66,7% (8 осіб) заявили, що такі завдання «значно покращують» їхні навички усного мовлення, а ще 33,3% (4 особи) вказали, що вони «частково допомагають». Відсутність негативних відповідей свідчить про суб'єктивно відчутний прогрес, що підтверджує продуктивність комунікативних практик.

Аналіз уподобань учнів щодо видів діяльності показав, що найбільшу підтримку отримали саме ті форми роботи, які є базовими елементами комунікативного методу. Так, обговорення актуальних тем та перегляд відео англійською мовою отримали по 66,7% відповідей (8 осіб), робота в парах і групах також була популярною 66,7%. Написання текстів або листів підтримали 58,3% (7 осіб). Рольові ігри й граматичні вправи отримали по 41,7% (5 осіб). Такий розподіл уподобань свідчить про те, що учні віддають перевагу інтерактивним формам навчання, які дають можливість застосовувати мову в реальних або наближених до реальних ситуаціях. Це повністю узгоджується з основними принципами комунікативного навчання - орієнтацією на змістове спілкування, автентичність, взаємодію та співпрацю.

Разом із тим анкетування допомогло виявити основні труднощі, які виникають у учнів під час спілкування англійською мовою. Найчастішою

проблемою виявилась нестача словникового запасу, на яку вказали 66,7% респондентів (8 осіб). Досить поширеним є і страх зробити помилку 41,7% (5 осіб), що є типовим бар'єром для першокурсників, які ще не звикли до нової навчальної атмосфери. Вимова як труднощі була зазначена 25% учнів (3 особи). Менш значними, але присутніми труднощами були брак практики (16,7 %) та нерозуміння партнера (також 16,7%).

Окрему увагу в анкетуванні було приділено оцінці кількості часу, відведеного на розвиток усного мовлення англійською мовою на уроці. Результати відповідей на питання 6 свідчать, що більшість учнів загалом задоволені організацією мовленнєвої діяльності: 41,7% (5 осіб) вважають відведений час цілком достатнім, ще 41,7% (5 осіб) – скоріше достатнім. Водночас наявність відповідей «скоріше недостатньо» та «зовсім недостатньо» (по 8,3%) свідчить про те, що для окремих учнів потреба в усній мовленнєвій практиці залишається незадоволеною. Це вказує на доцільність подальшого збільшення частки усного мовлення та комунікативних вправ на заняттях.

Аналіз відповідей на питання 7 дозволив визначити найбільш комфортні для учнів форми організації іншомовного спілкування. Переважна більшість опитаних відзначили групову форму роботи (75%) та роботу в парах (66,7%) як найзручніші для спілкування англійською мовою. Половина учнів (50%) комфортно почуваються під час індивідуального спілкування з викладачем, тоді як лише 25% респондентів зазначили, що їм легко висловлюватися перед усім класом. Отримані результати підтверджують ефективність парної та групової роботи як ключових форм реалізації комунікативного методу, оскільки вони знижують рівень мовленнєвої тривожності та сприяють активнішій участі учнів у спілкуванні.

Рівень позааудиторної мовленнєвої практики було проаналізовано за результатами питання 8. Дані свідчать, що лише третина учнів (33,3%) часто використовує англійську мову поза межами уроків, тоді як половина респондентів (50%) робить це лише іноді. Наявність відповідей «дуже рідко» та «ніколи» (разом 16,6%) вказує на недостатню регулярність мовленнєвої

практики, що може негативно впливати на формування стійких комунікативних навичок. Це підкреслює важливість заохочення учнів до використання англійської мови в позааудиторному середовищі.

Відповіді на питання 9 дали змогу з'ясувати, які чинники учні вважають найбільш ефективними для покращення навичок усного мовлення. Найбільшу підтримку отримало спілкування з носіями мови (75%), а також перегляд фільмів і відео англійською мовою (58,3%). Половина респондентів (50%) відзначили необхідність більшої кількості розмовних вправ на уроці та додаткових завдань для самостійної роботи. Такі результати свідчать про орієнтацію учнів на автентичне мовне середовище та практичну спрямованість навчання, що повністю відповідає засадам комунікативного підходу.

Особливо показовими є результати питання 10, спрямованого на оцінку рівня мовленнєвої впевненості учнів. Лише 25% опитаних зазначили, що почуваються впевнено під час говоріння англійською мовою на уроці, ще 33,3% – скоріше впевнено. Водночас значна частина учнів демонструє невпевненість, що свідчить про наявність психологічного бар'єра в усному мовленні. Це підтверджує необхідність створення сприятливої, доброзичливої атмосфери спілкування, у якій помилки розглядаються як природна складова навчального процесу, а також систематичного застосування комунікативно орієнтованих вправ.

Проведені спостереження під час уроків дозволили зафіксувати низку особливостей поведінки учнів, що додатково підкреслюють доцільність застосування комунікативного підходу. Було помічено, що учні охоче включаються у групові та парні форми роботи, хоча іноді потребують більше часу на усвідомлення інструкцій та обговорення ролей.

У діалогах вони активно відповідають на питання, але рідше ініціюють їх самостійно, що пояснюється природною невпевненістю.

Частими є ситуації, коли учні звертаються до викладача за підтвердженням правильності свого висловлення.

Рольові ігри на початку викликають у них сором'язливість, однак уже після кількох занять помітне значне підвищення впевненості та готовності взаємодіяти у змодельованих ситуаціях. Важливим є й зафіксований прогрес у швидкості підбору слів та формулюванні висловлювань, що проявляється вже через 2 тижні систематичної мовленнєвої практики.

Отже, здобутті результати дозволяють стверджувати, що використання комунікативного методу позитивно впливає на мотивацію та реальну розмовну активність учнів, сприяє збільшенню кількості мовленнєвих реплік, розширює участь у груповій роботі й підвищує самостійність висловлювання. Водночас контрольна група демонструє менш виражене зростання та нижчий рівень зацікавленості, що підтверджує важливість впровадження активних інтерактивних прийомів у мовне навчання.

Важливо зазначити, що дослідження має певні обмеження. По-перше, для експериментальної групи були отримані переважно мотиваційно-анкетні та якісні дані, без детального кількісного тестування мовленнєвих навичок до та після експерименту. Це обмежує можливість точного вимірювання прогресу у розвитку усної та письмової комунікативної компетентності.

По-друге, невелика вибірка учасників (12 осіб у експериментальній групі) зменшує статистичну потужність дослідження та обмежує можливість загальної екстраполяції результатів на більші групи учнів або учнів.

По-третє, слід враховувати вплив суб'єктивного фактора викладача. Оскільки експериментальні методи навчання могли додатково мотивувати учнів через безпосереднє залучення до комунікативної діяльності, частина позитивного ефекту може бути зумовлена саме активною підтримкою та стимулюванням з боку викладача, а не лише методикою як такою.

Аналіз здобутих даних засвідчив, що впровадження комунікативного методу навчання позитивно вплинуло на рівень сформованості комунікативної компетентності учнів експериментальної групи. Згідно з результатами анкетування та розрахунку інтегрального індексу комунікативної активності, узагальнений показник в експериментальній групі становив 73,7%, що

відповідає достатньому рівню сформованості комунікативної активності (див. додаток Є).

Для порівняння, середній показник сформованості комунікативної компетентності учнів контрольної групи, визначений на основі педагогічного спостереження, становив 62%, що відповідає середньому рівню (див. додаток Е). Отримана різниця в 11,7% свідчить про наявність експериментального зростання та підтверджує ефективність цілеспрямованого використання комунікативно орієнтованих методів і прийомів навчання.

Найвищі часткові індекси в експериментальній групі було зафіксовано за показниками зацікавленості у вивченні англійської мови ($I_1 = 0,92$), частоти використання комунікативних вправ ($I_2 = 1$) та їх впливу на розвиток навичок усного мовлення ($I_3 = 1$). Саме ці показники свідчать про позитивне сприйняття учнями комунікативного методу та його безпосередній вплив на мовленнєву діяльність.

Водночас нижчі значення інтегрального індексу зафіксовано за параметрами мовленнєвої впевненості ($I_{10} = 0,58$), позааудиторної мовленнєвої практики ($I_8 = 0,83$) та усвідомлення ефективних шляхів розвитку усного мовлення ($I_9 = 0,48$). Це свідчить про наявність резервів для подальшого підвищення рівня комунікативної активності учнів та обґрунтовує необхідність систематичного й цілеспрямованого впровадження комунікативних вправ, спрямованих на подолання мовленнєвих і психологічних бар'єрів.

Загалом аналіз свідчить, що зіставлення результатів контрольної та експериментальної груп підтверджує доцільність використання комунікативного методу як ефективного засобу формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у процесі навчання англійської мови.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дослідження представлено результати експериментально-дослідного навчання, спрямованого на перевірку

ефективності розробленої методики формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників на основі комунікативного методу навчання англійської мови.

У процесі дослідження було визначено критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності учнів 10 класу, що забезпечило комплексний і об'єктивний підхід до її діагностики. Обґрунтовано доцільність використання мотиваційно-ціннісного, змістово-операційного та діяльнісно-комунікативного критеріїв, які дали змогу оцінити не лише рівень мовних знань, а й готовність учнів до практичного іншомовного спілкування, їхню мовленнєву активність, самостійність і стратегічність мовлення.

Експериментальне навчання було організоване відповідно до класичної структури педагогічного експерименту та реалізоване в умовах реального освітнього процесу. Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів засвідчив, що застосування комунікативного методу навчання створює сприятливі умови для активізації мовленнєвої діяльності учнів, зниження психологічних бар'єрів і підвищення мотивації до вивчення англійської мови.

Результати педагогічного спостереження, анкетування та розрахунку інтегрального індексу комунікативної активності підтвердили наявність позитивної динаміки в експериментальній групі. Узагальнений показник сформованості комунікативної компетентності в експериментальній групі досяг достатнього рівня та перевищив відповідний показник контрольної групи, що навчалася за традиційною методикою. Це свідчить про експериментальне зростання рівня комунікативної активності учнів та ефективність систематичного використання комунікативно орієнтованих вправ, ролевих ігор, парної й групової роботи.

Водночас результати дослідження виявили низку проблемних аспектів, зокрема недостатній рівень мовленнєвої впевненості окремих учнів, обмеженість позааудиторної мовленнєвої практики та залежність успішності комунікації від підтримки вчителя. Це вказує на необхідність подальшого

вдосконалення методики, розширення можливостей для самостійного іншомовного спілкування та створення стійкого комунікативного середовища.

Отже, результати експериментального дослідження підтверджують гіпотезу про те, що впровадження комунікативного методу навчання англійської мови є ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників. Використання запропонованої методики сприяє розвитку практичних мовленнєвих умінь, підвищує мотивацію учнів та формує їхню готовність до реального іншомовного спілкування. Методика може бути рекомендована для практичного застосування в закладах загальної середньої освіти, а також слугувати надійною основою для подальших науково-методичних досліджень у сфері комунікативно орієнтованого навчання іноземних мов, сприяючи вдосконаленню освітніх підходів та підвищенню якості навчального процесу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети, предмета та визначених завдань дослідження було здійснено комплексне науково-методичне вивчення проблеми впровадження комунікативного методу навчання англійської мови в 10–11 класах закладів загальної середньої освіти.

У ході виконання **першого завдання** з'ясовано ступінь розробленості досліджуваної проблеми в педагогіці, психології та лінгводидактиці. Аналіз наукових джерел засвідчив, що комунікативний метод є одним із найбільш обґрунтованих і поширених у сучасній теорії та практиці навчання іноземних мов. Визначено, що сучасні підходи до навчання англійської мови старшокласників ґрунтуються на компетентнісній парадигмі освіти та спрямовані на формування здатності учнів до ефективного іншомовного спілкування в реальних життєвих ситуаціях.

У процесі реалізації **другого завдання** обґрунтовано й уточнено змістове наповнення базових понять дослідження. Установлено, що комунікативний метод навчання спрямований на формування іншомовної комунікативної компетентності як інтегративної якості особистості, що охоплює мовні, мовленнєві, соціокультурні та стратегічні компоненти. Уточнення термінологічного апарату дало змогу забезпечити цілісність і наукову коректність дослідження.

Під час виконання **третього завдання** проаналізовано основні принципи та етапи впровадження комунікативного методу в іншомовний освітній процес старших класів. Визначено, що ефективність комунікативного навчання забезпечується дотриманням принципів ситуативності, інтерактивності, автентичності та домінування мовленнєвої діяльності. З'ясовано, що впровадження комунікативного методу має здійснюватися поетапно – від підготовки мовного матеріалу до його творчого використання в умовах реального або наближеного до реального спілкування.

Реалізація **четвертого завдання** дала змогу визначити критерії, показники та рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності здобувачів 10 класу. Обґрунтовано використання мотиваційно-ціннісного, змістово-операційного та діяльнісно-комунікативного критеріїв, що дозволяють комплексно оцінити готовність учнів до іншомовної комунікації. Виокремлено низький, середній і достатній рівні сформованості комунікативної компетентності.

У межах виконання **п'ятого завдання** розроблено комплекс методичних прийомів і видів навчальної діяльності для результативного впровадження комунікативного методу в процесі навчання англійської мови учнів 10 класу та експериментально перевірено його ефективність в умовах загальноосвітньої школи. Результати експериментального навчання підтвердили позитивну динаміку рівня іншомовної комунікативної компетентності, підвищення мовленнєвої активності й мотивації учнів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Отже, виконання всіх поставлених завдань дозволило досягти мети дослідження та підтвердити ефективність комунікативного методу як дієвого засобу навчання англійської мови в старшій школі, що відкриває перспективи його подальшого впровадження й удосконалення в сучасній освітній практиці. Отже, проведене дослідження підтвердило доцільність і ефективність впровадження комунікативного методу навчання англійської мови в 10–11 класах та засвідчило перспективність його подальшого використання й удосконалення в практиці сучасної загальноосвітньої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / за ред. М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 73, Том 2. 372 с.
2. Апель, Карл-Отто. Велика українська енциклопедія. Режим доступу: https://vue.gov.ua/Апель,_Карл-Отто (дата звернення: 08.12.2025).
3. Байдак, Л. І. Суть комунікативного методу викладання іноземних мов. Матеріали XIII Міжнародна наукова-практична конференція «Науковий простір Європи-2017». Наука і студія. По секціях : Філологічні науки. Перемишль, 2017. С. 25–30. Режим доступу: <https://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/4956> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Бацевич Ф. С. Комунікативна лінгвістика. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4420>. (дата звернення: 12.04.2025).
5. Білоус О. В. Вікова психологія: навч. посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
6. Большакова Н. О. Мотиваційний потенціал використання спілкування в соціальних мережах у процесі навчання граматики учнів старших класів спеціалізованих шкіл. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов за 2011 рік: збірник наукових праць. Житомир, 2011. с. 38-41.
7. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 336 с.

8. Василенко Н. Рольові ігри у процесі навчання іноземних студентів української мови. III міжнародна науково-методична конференція «Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні». Тернопіль, 2016.
9. Вікова психологія / під ред. Г. С. Костюка. Київ, 1976. 269 с.
10. Глотова І. В. Методологічні основи дослідження соціальних мереж як фактору розвитку освіти, 2016. №42. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9233/1/12Glotova.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).
11. Глухівська загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 Глухівської міської ради Сумської області. Освітня програма на 2025–2026 навчальний рік. Режим доступу: <http://1school.glukhiv-osvita.gov.ua/navchalno-vykhovnyi-protses/navchalnyi-proces/1633-osvitnya-prohrama-hlukhivskoyi-zahalnoosvitnoyi-shkoly-i-iii-stupeniv-1-hlukhivskoyi-miskoyi-rady-sumskoyi-oblasti-na-2025-2026-navchalnyi-rik> (дата звернення: 14.10.2025).
12. Годованець Н. Комунікативний метод як засіб вивчення іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2014. № 30. С. 42.
13. Гордієнко В. І. Моделі комунікативного процесу в сучасній психології та їхній потенціал у поясненні діалогічності спілкування. Наукові записи Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Київ, 2009. Т. 97. С. 55–60.
14. Гриджук О. Є. Філософські засади формування професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр., 2016. № 5. С. 24–32.
15. Гумбольдт В. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 751.

16. Данілавічюте Е. А. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 3. С. 7–19. (<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712696/>).
17. Дротянко Л. Г., Орденов С. С. Теоретичні засади філософії комунікації: практикум. Київ: Національний авіаційний університет, 2021. 42 с. Режим доступу: <https://fls.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/Teoretychni-zasady-filosofii-komunikatsii.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).
18. Єрмоленко А. М. Прагматика. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-880680> (дата звернення: 09.05.2025).
19. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Міністерство освіти і науки України. 2018. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2018/30/20180428-zp-pro-pzso.docx> (дата звернення: 08.12.2025).
20. Іванюк Н. М. Теоретико-методологічні основи вивчення феномену комунікативної компетентності. *Психологічні перспективи*. 2013. Вип. 21. С. 70–77.
21. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, Національна академія наук України; Державна служба статистики України. (2012). *Методика вимірювання регіонального людського розвитку*. Режим доступу: https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
22. Кабінет Міністрів України. Постанова від 25 липня 2024 р. № 851 „Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти“. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednioi-osvity-851-250724> (дата звернення: 01.12.2025).
23. Карпюк Ф. В. Роль комунікативного підходу в оптимізації процесу викладання іноземної мови. *Молодий вчений*. Рівне, 2024.

24. Карпюк Ю. Англійська мова : підруч. для 10 класу. Тернопіль: Видавництво Астон, 2018. 256 с.

25. Катерина Галацин, Алла Хом'як. Інтерактивні технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі вивчення англійської мови : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 160 с.

26. Комунікаційний, комунікативний, комутативний, комутаторний. Словопедія. Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/32/53402/31138.html> (дата звернення: 09.03.2025).

27. Коробова Ю. В., Андрієвська В. Роль принципів комунікативного методу навчання англійської мови в новій українській школі. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників. уклад. М. М. Набок. Суми, 2024. С. 117–120.

28. Король С. Розвиток іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови за допомогою методу інтелект-карт. Молодь і ринок. 2019. № 3 (170). С. 86–91.

29. Костіна М. В. Teaching Speaking: Activities to Promote Speaking. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/teaching-speaking-activities-to-promote-speaking-197865.html> (дата звернення: 25.09.2025).

30. Кузьмінський А. І. , Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.

31. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: освітній посібник. Київ: Знання, 2005. 486 с.

32. Курок О. І., Зінченко В. П., Лівінський О.М., Гридякін В.О. Методологія і методи наукових досліджень: освітній посібник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Глухів, 2024. 216 с.

33. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навч. Посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2005. 128 с.

34. Лісовий В. С. Дискурс. Енциклопедія Сучасної України. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ.

Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-24374>. (дата звернення: 25.09.2025).

35. Луцик І. Г. Дидактичні умови інтерактивного навчання предметів суспільно-гуманітарного циклу в педагогічних коледжах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2011. 20 с.

36. Малик Ю. І. Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Україн. держ. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ, 2025. 205 с.

37. Мартинова Р. Ю. Сутність системно-комунікативного методу навчання іноземних мов. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти ПНЦ АПН України. Одеса, 2001. С. 213–269.

38. Матюха, Г. В. Методика формування у старших дошкільників умінь усного спілкування англійською мовою. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Мелітополь, 2008. 252 с.

39. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

40. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.

41. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с. ISBN 978-966-8995-81-1. Режим доступу: <https://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/267>. (дата звернення: 22.09.2025).

42. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів /

Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

43. Міністерство освіти і науки України. Державні стандарти загальної середньої освіти. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 22.07.2025).

44. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10–11 класи. Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН України, 2017. 72 с. Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/589/58921/in-ozemni-movi-10-11-19_09_2017.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

45. Ніколаєва, С. Ю. Методика сучасного навчання і викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посібник. Київ : Ленвіт, 2008. 285 с.

46. Нова редакція Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня. Журнал «На Урок». Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/nova-redakciya-tipovo-osvitno-programi-zakladiv-zagalno-seredno-osviti-iii-stupenya> (дата звернення: 03.10.2025).

47. Нова українська школа. Міністерство освіти і науки України. Київ. 2016. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).

48. Опариста А. В. Впровадження комунікативного методу навчання засобом рольової гри на уроках англійської мови. Глухівські наукові читання – 2025. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : Збірник матеріалів XV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О. О. Сорока. Глухів, 2025. С. 1354-1356.

49. Опариста А. В. Комунікативний метод у навчанні англійської мови в старших класах. Глухівські наукові читання – 2024. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : Збірник матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О. О. Сорока. Глухів, 2024. С. 460-464.

50. Опариста А. В. Комунікативний підхід до навчання англійської мови засобом інтерактивних технологій навчання. *Освіта і наука XXI століття* : збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених. Глухів. 2025. Ч.2. С. 239-241.

51. Павленко О. Сутність, структура та зміст іншомовної комунікативної компетенції. Педагогічні науки. 2021. № 77. Режим доступу: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/239277/237721> (дата звернення: 08.12.2025).

52. Пахомова Н. Г. Нейропсихолінгвістика : навч. посіб. для студ. спец. «Корекційна освіта». Полтава : АСМІ, 2013. 268 с.

53. Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Пакет матеріалів з навчальної дисципліни «Загальна педагогіка» для забезпечення дистанційного навчання студентів педагогічно-індустріального факультету, спеціальність «Трудове навчання». Переяслав-Хмельницький, 2005.

54. Пищик О. В. Нова комунікативна культура педагога. 2020. Режим доступу : <https://chcptucourse.pp.ua/page18.html> (дата звернення: 16.10.2025).

55. Полонська Т. К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні іноземних мов учнів профільної школи. Педагогіка і психологія. 2014. № 3. С. 76–80. Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10125/1/Polonska1.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).

56. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О. І. Пометун, О. А. Комар. Умань : РВЦ–Софія, 2007. 65 с.

57. Практикум з педагогіки / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Житомир. держ. ун-т, 2017. 546 с.

58. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : чинний станом на 31.10.2025. Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/T172145?an=177> (дата звернення: 08.12.2025).

59. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. праць / ред. кол.: А. С. Дем'янчук, В. І. Борейко, Й. В. Джунь та ін. / Міжнар. економ-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2014. Вип. 1(11). С. 186–191.

60. Редько В., Шопулко М. Урок іноземної мови в умовах компетентнісно орієнтованого навчання. Іноземні мови в школах України. 2022. № 4–6. С. 11–19. Режим доступу: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741608/1/ИМ_4-6_2022%20\(1\)-Редько%20\(1\)-2-6.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741608/1/ИМ_4-6_2022%20(1)-Редько%20(1)-2-6.pdf) (дата звернення: 25.09.2025).

61. Руденко Л. А. Філософсько-педагогічні виміри поняття комунікативної культури фахівців соціономічних професій. Естетика і етика педагогічної дії. 2018. Вип. 18. С. 134–146.

62. Саврасова-В'юн Тетяна. Комунікативний практикум : навч.-метод. посібн. стол. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2024. 184 с.

63. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. Наук. 09.00.03. Київ. 2000.

64. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : колективна монографія. С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої. Київ : Ленвіт, 2015. 444 с.

65. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : затв. наказом МОН України від 09.08.2024 № 1120. Київ : МОН України, 2024. 356 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).

66. Тищенко В. В. Моторна алалія у контексті психолого-педагогічних досліджень. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2009. Вип. 15. С. 181–186.

67. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : зб. наук. праць / за ред.: В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ, 2013. Вип. 4, ч. 1. С. 85–95. Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/>. (дата звернення: 12.04.2025).

68. Функціоналізм у мовознавстві. Кафедра української мови, літератури та культури НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського». Режим доступу: <https://kumlk.kpi.ua/2023/04/21/функціоналізм-у-мовознавстві/>. (дата звернення: 12.04.2025).

69. Хамітов Н. В. Комунікація. Енциклопедія Сучасної України / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ, 2014. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4422> (дата звернення: 11.04.2025).

70. Шинкарук В. І., Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов, П. Ф. Йолон та ін. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. ББК 87 я 2. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення: 11.04.2025).

71. Яременко-Гасюк О. О., Полтавченко Д. В. Комунікативний аспект методики CLIL у модернізації змісту іншомовної освіти в закладах загальної середньої освіти. Київський науково-педагогічний вісник. Київ, 2021. С. 79–84.

72. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy . Richards J. and Schmidt R.,(eds.) Language and Communication. London: Longman, 1983. P. 2–27.

73. Canale. M. & Swain, M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics. 1980. P. 1–47.

74. Chomsky N. Deep structure, surface, and semantic interpretation. Noam Chomsky; in Eds : D. D. Steinberg, L. A. Jakobovits. Cambridge : Semantics : An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics, and Psychology, 1971. 320 p.

75. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. 4th ed. Harlow : Pearson Education Limited, 2007. 448 p. URL: <https://scispace.com/pdf/what-is-communicative-3mtj4r7km0.pdf> (Retrieved: 08.12.2025).

<https://ips.ligazakon.net/document/T172145?an=177> (дата звернення: 08.12.2025).

76. Hymes D. On Communicative Competence // In: J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics: Selected Readings. Harmondsworth: Penguin, 1972. P. 269–293.

77. Interpreting communicative language teaching: Contexts and concerns in teacher education / ed. Sandra J. Savignon. New Haven & London : Yale University Press, 2002. 243 с. URL: [http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/79488/11/%5BSandra J. Savignon%5D Interpreting Communicative La%28BookFi.org%29%20%28for%20syllabus%29.pdf](http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/79488/11/%5BSandra%20J.%20Savignon%5D%20Interpreting%20Communicative%20Language%20Teaching%20-%20BookFi.org%29%20%28for%20syllabus%29.pdf) (Retrieved: 08.12.2025).

78. ISL Collective. English ESL worksheets. B1 Dialogue and general vocabulary practice. URL: <https://en.islcollective.com/english-esl-worksheets/search/B1+Dialogue?vocabulary-practice=general-vocabulary-practice> (Retrieved: 25.10.2025).

79. ISLcollective. General Grammar Practice: Past Tense / Used to. URL: <https://en.islcollective.com/english-esl-worksheets/grammar-practice/general-grammar-practice/past-tense-used/used-to/13087> (Retrieved: 29.11.2025).

80. Littlewood W. Communicative Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 122 p.

81. Modern languages: 1971-81. Strasbourg. Council of Europe Press, 1981.

82. Опарыста А. Using interactive teaching technologies from the perspective of a communicative approach to ELT. *The 21st Century Challenges in Education and Science* : матеріали XIII Всеукраїнських науково-педагогічних читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами, м. Глухів, 10-11 квітня 2025 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Вип. 13. Глухів, 2025. С.58-61.

83. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press. 1995. 482 p.

84. Savignon S. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. Reading, MA: Addison-Wesley, 1983. 240 p. URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/Communicative_language_teaching?utm_source=chatgpt.com#cite_note-1 (Retrieved: 10.10.2025).

85. The VI International Scientific and Practical Conference «Human problems and ways to solve them» матеріали конференції, м. Рим, 23-25 жовт. 2023р. Італія, 2023. 287 с. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/human-problems-and-ways-to-solve-them/> (Retrieved: 04.03.2025).

86. Ur P. A course in language teaching: Practice of theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 375 p. URL: <https://sacunslc.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/penny-ur-a-course-in-language-teaching-practice-of-theory-cambridge-teacher-training-and-development-1996.pdf> (Retrieved: 08.12.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади вправ для реалізації комунікативного методу навчання англійської мови старшокласників [78; 79; 24].

Підсистема 1 (1–4 рівні) – автоматизація мовного матеріалу

Level 1, некомунікативна /умовнокомунікативна

Exercise 1. Match the idiom on the left with its definition on the right. If you are unsure about the meaning of the idiom, the examples below the table will help you figure it out.

Таблиця А1

By the book		1. Something that has a very low chance of success.
Throw in the towel		2. To set a higher standard or expectation for something.
Learn the ropes		3. To go bankrupt or fail, typically in a business context.
Raise the bar		4. To be in a rush to complete something before a deadline.
Put all one's eggs in one basket		5. To do something quickly or easily, often sacrificing quality or disregarding rules.
Go the extra mile		6. The most important fact or the final result
Cut corners		7. To make a special effort or do more than what is expected.

Go belly up		8. To describe something accurately or get straight to the point.
A long shot		9. To agree or have a shared understanding about something.
Hit the nail on the head		10. To learn how to do a particular job or activity.
On the same page		11. To force yourself to do something unpleasant or difficult.
Work against the clock		12. Something that is in progress or development and will be ready soon.
The bottom line		13. To rely entirely on one course of action or decision, risking everything.
In the pipeline		14. To give up or admit defeat in a situation.
Bite the bullet		15. To do something strictly according to the rules or official procedures.

Level 2, умовнокомунікативна

Exercise 2. Fill in the gaps with the correct idiom

Idioms:

By the book, Throw in the towel, Learn the ropes, Raise the bar, Put all one's eggs in one basket, Go the extra mile, Cut corners, Go belly up, A long shot, Hit the nail on the head, On the same page, Work against the clock, The bottom line, In the pipeline, Bite the bullet

1. The manager told us to follow the instructions _____, so we shouldn't take any shortcuts.
2. After months of struggling with the project, John decided to _____ and resign.
3. It took a few weeks for the new employee to _____ and feel confident in her job.
4. The coach always tries to _____ by setting higher goals for the team.
5. Investing all your money in one startup is risky because you are _____.
6. She really _____ on this project, staying late and helping everyone to meet the deadline.
7. If you _____, you might finish faster but the quality could suffer.
8. The small business went _____ after losing its main client.
9. Winning the lottery is just _____, so don't count on it.
10. When James said the solution was simple, he really _____.
11. Before we start the meeting, I want to make sure we are all _____ about the plan.
12. We had to _____ to finish the presentation before the conference started.
13. The _____ is that we need to increase sales to stay in business.
14. A new version of the software is _____ and will be released next month.
15. Sometimes you just have to _____ and deal with a difficult task you've been avoiding.

Level 3, некомунікативна/умовно-комунікативна

Exercise 3. Read the example sentence and replace the words in brackets with the correct idiom from the list.

Idioms:

By the book, Throw in the towel, Learn the ropes, Raise the bar, Put all one's eggs in

one basket, Go the extra mile, Cut corners, Go belly up, A long shot, Hit the nail on the head, On the same page, Work against the clock, The bottom line, In the pipeline, Bite the bullet

Example:

I prefer (short trips) to (long journeys). city breaks / business trips

Tasks:

1. The manager wants us to complete the project (quickly / perfectly).

2. She finally (gave up / continued) after months of trying. _____
3. New employees need some time to (understand everything / ignore rules). _____
4. The coach asked the team to (set higher goals / relax) this season.

5. Investing all your money in one startup is like (safe decision / risky action). _____
6. He always (tries less / makes extra effort) to help clients. _____
7. Some companies (do things properly / save time by ignoring rules) to reduce costs. _____
8. The small shop (succeeded / went bankrupt) after losing its main client.

9. Winning the lottery is (easy / unlikely) for most people. _____
10. When Jane explained the problem, she (missed the point / described it perfectly). _____
11. Before we start, let's make sure we are (confused / agreeing) about the plan. _____
12. We had to (work slowly / hurry) to finish the report before the deadline.

13. The (main fact / side details) is that sales must increase. _____
14. A new version of the software is (finished / in progress) and will be released soon. _____

15. Sometimes you just have to (avoid / face) a difficult task you've been postponing. _____

Level 4, умовно-комунікативна

Exercise 4. Read the short text and retell it in your own words using idioms from the list.

Idioms:

By the book, Throw in the towel, Learn the ropes, Raise the bar, Put all one's eggs in one basket, Go the extra mile, Cut corners, Go belly up, A long shot, Hit the nail on the head, On the same page, Work against the clock, The bottom line, In the pipeline, Bite the bullet

Example

Text:

At work, Anna had a very busy day. She had to complete the report by the deadline, so she was working against the clock. She decided to go the extra mile to help her colleagues finish their parts. Although it was difficult, she didn't throw in the towel. By the end of the day, the report was ready, and everyone was on the same page about the next steps.

Tasks:

1. Retell the text in your own words using at least 3 idioms from the list.
2. Write 4–5 sentences summarizing the situation.
3. Optional: Create a short description of a similar work or study situation using different idioms from the list.

Tip: Focus on keeping the meaning while using your own words.

Підсистема 2 (5–7 рівні) – формування діалогічного мовлення

Level 5, напівкомунікативна

Exercise 5. You are given a set of 10 phrases. Combine them to create a logical dialogue of 6–7 turns. You can change the order but keep the meaning.

Phrases:

1. Hi! How's your project going?
2. Not bad, but I'm working against the clock to finish it on time.
3. Have you asked for help from your team?

4. Yes, I decided to go the extra mile and help them too.
5. That's great! I think it will pay off.
6. Sometimes it feels like a long shot, but we need to try.
7. Don't forget to check everything by the book.
8. Thanks! I'm learning the ropes as I go.
9. I know you can do it if you bite the bullet and keep going.
10. Let's meet later to review the final results together.

Task:

- Create a dialogue with 6–7 turns using these phrases.
- Ensure it makes sense and flows naturally.
- You may slightly adapt the phrases to fit the conversation.

Level 6, напівкомунікативна

Exercise 6.

1. Read the starting dialogue.
2. Complete each reply with 2–3 sentences of your own, using idioms or phrasal verbs from the list.
3. Try to make the conversation natural and logical.

Idioms to use (optional):

By the book, Throw in the towel, Learn the ropes, Raise the bar, Put all one's eggs in one basket, Go the extra mile, Cut corners, Go belly up, A long shot, Hit the nail on the head, On the same page, Work against the clock, The bottom line, In the pipeline, Bite the bullet

Dialogue Starter (6 turns):

A: What destination are you thinking about?

B: ...

A: Why did you choose this place?

B: ...

A: How are you planning to prepare for the trip?

B: ...

A: Are you traveling alone or with friends?

B: ...

A: How long will you stay there?

B: ...

A: What are you most excited about?

B: ...

Example of Completed Dialogue:

A: What destination are you thinking about?

B: I'm thinking about going to Japan this autumn. I've always wanted to explore Tokyo and Kyoto, and maybe try some local festivals. It might be a long shot, but I hope everything goes smoothly.

Level 7, комунікативна

Exercise 8. Create a dialogue of 6–8 turns using at least 5 idioms from the list.

Idioms to use:

By the book, Throw in the towel, Learn the ropes, Raise the bar, Put all one's eggs in one basket, Go the extra mile, Cut corners, Go belly up, A long shot, Hit the nail on the head, On the same page, Work against the clock, The bottom line, In the pipeline, Bite the bullet

Situation Examples (choose one or combine):

- Discussing a school project deadline
- Planning a surprise party
- Organizing a small business idea
- Preparing for a sports competition

Підсистема 3 (8–10 рівні) – розвиток монологічного мовлення

Level 8, комунікативна

Exercise 9 Describe a city you have visited or would like to visit.

Plan to follow:

1. Location – Where is the city?
2. Attractions – What can you see or do there?
3. Best time to visit – When is the ideal period to go?

4. Personal reason – Why do you want to visit or liked it?

Tip: Use descriptive language and idioms if possible, e.g., *a long shot*, *go the extra mile*, *hit the nail on the head*.

Level 9, продуктивна

Exercise 9 Prepare a 3–4 minute presentation: “*My Ideal Travel Experience*”.

Content to include:

1. Purpose of the trip – Why you want to go there.
2. Route/Itinerary – Places you want to visit, transport, accommodation.
3. Emotional impression – What feelings or experiences you expect.
4. Expected difficulties – Possible challenges and how you plan to deal with them.

Optional: Use photos, slides, or visual aids to support your presentation.

Tip: Try to include idioms, phrasal verbs, or vocabulary learned in previous exercises, e.g., *go the extra mile*, *work against the clock*, *a long shot*, *bite the bullet*.

Level 10, комунікативна, продуктивна

Exercise 10. Answer the questions.

1. By the book:
 - a. Can you think of a time when you had to do something strictly by the book? How did it go?
 - b. Do you prefer following rules by the book, or do you enjoy finding creative alternatives?
2. Learn the ropes:
 - a. When you start a new job or hobby, how do you typically learn the ropes?
 - b. What's the hardest thing you've had to learn the ropes for?
3. Put all your eggs in one basket:
 - a. Have you ever put all your eggs in one basket? How did it turn out?
 - b. Is it smart to diversify, or is it sometimes better to focus on one thing?
4. Go the extra mile:

- a. Can you share an example of when you went the extra mile for someone or something?
 - b. Do you think people should always go the extra mile, or are there times when it's better to stick to the basics?
5. Cut corners:
- a. Have you ever cut corners to save time or money? Did it backfire or pay off?
 - b. Why do you think some people choose to cut corners in certain situations?
6. A long shot:
- a. Have you ever taken a long shot and succeeded? What was the situation?
 - b. When is it worth taking a long shot, and when is it better to play it safe?
7. Hit the nail on the head:
- a. Can you recall a moment when someone hit the nail on the head with their observation or solution?
 - b. How important is it to hit the nail on the head in problem-solving?
8. On the same page:
- a. How do you make sure that everyone is on the same page during group projects or discussions?
 - b. Have you ever had a situation where you thought you were on the same page with someone, but it turned out you weren't?
9. The bottom line:
- a. What's the bottom line for you when making an important decision?
 - b. In what situations do you focus solely on the bottom line, and when do other factors come into play?
10. In the pipeline:
- a. Do you have any exciting projects in the pipeline at the moment?
 - b. How do you prioritize tasks or goals that are in the pipeline?
11. Bite the bullet:

- a. Can you share a time when you had to bite the bullet and do something difficult?
12. Work against the clock
 - a. Have you ever had to work against the clock to complete something important? How did it go?
 - b. How do you feel about working under pressure or against tight deadlines?
 - c. Do you think working against the clock brings out your best work, or does it create too much stress?
 13. Go belly up
 - a. Can you think of any businesses in your area that went belly up? What do you think happened?
 - b. Do you think businesses that go belly up should always try to start over, or should they move on to new ventures?
 - c. What do you think is the biggest reason that some businesses go belly up?
 14. To throw in the towel
 - a. Have you ever had to throw in the towel on a goal or project? What was the reason?
 - b. Do you think it's ever a good idea to throw in the towel, or should you keep trying no matter what?
 - c. In your opinion, what's the difference between throwing in the towel and knowing when to take a break?
 15. Raise the bar
 - a. Can you think of a time when someone raised the bar in a group you were part of? How did it impact you?
 - b. Do you find it motivating when others raise the bar, or does it add pressure?
 - c. What's an area in your life where you'd like to raise the bar?

Додаток Б

Методична розробка уроку англійської мови для 10 класу за темою «Choose the Career!»

Урок розроблений для учнів 10-х класів або студентів першого курсу коледжів. [24; 78; 79]

Методична розробка уроку

Choose the Career!

Мета заняття:

Практична мета:

- Вдосконалення лексики за темою Career choice.
- Закріплення граматичної конструкції used to + infinitive.
- Практика говоріння, читання та аудіювання в професійно-орієнтованому контексті.

Розвиваюча мета:

- Розвиток комунікативної компетенції та логічного мислення.
- Формування умінь висловлювати власну думку, будувати діалог і роботу в групах.

Виховна мета:

- Виховання відповідальності та самостійності.
- Формування позитивного ставлення до вибору майбутньої професії.

Обладнання:

- Підручник: Карпюк «Англійська мова 10 клас»(2018) (ст. ст. 36, 39–42, 52–60).
- Словники, презентація, Padlet, Learningapp, дошка для спільних робіт, PDF файл з оголошеннями.

Хід уроку

I. Початок уроку. Підготовка до сприйняття іншомовного мовлення.

1. Організація класу

2. Greeting

T.: Good afternoon, students! I'm happy to see you. How are you today? How is your day going? Wonderful! Today, we will talk about how to choose a career. I hope you find this topic interesting and informative. Let's begin!

3. Warm-up

Walk around the classroom and talk to your classmates. Ask questions and find a person who matches each statement below. Write their name next to the sentence.

use the questions from the book, page 39, such as :

Did you work in summer?

What job would you like to have?

Do you think salary is important? Why?

What qualities should a good boss have?

Find someone who:

1. Worked in summer as a shop assistant, gardener, au pair, or had another summer job.
2. Didn't have a summer job because they preferred to rest, travel, or spend time with family.
3. Thinks a good job should be meaningful or useful for other people.
4. Would like to have pleasant co-workers or a nice supervisor.
5. Wants a job with opportunities for growth or creativity.
6. Believes that salary is the most important factor in choosing a job.
7. Believes that salary is not the main issue if the job is enjoyable.
8. Would accept a lower salary if the job was fun, creative, or suited to their interests.
9. Thinks a good boss should always be punctual, honest, and hardworking.
10. Thinks a boss should not accept laziness, lying, or disrespect.

4. Follow-up

The teacher asks students to share their results:

Who found someone who worked in summer?

Who thinks salary is the most important factor?

What qualities should a good boss have?

II. Основна частина уроку.

1. Vocabulary Presentation

Read the list of expressions below. Match them with their meanings (A–N).

Check in pairs or in group and discuss examples of jobs that fit each condition.

<https://learningapps.org/watch?v=ps08j3rr525>

1. **working indoors**
2. **Working outdoors**
3. **Meeting new people**
4. **Helping people**
5. **Having long holidays**
6. **Getting up very early**
7. **Having long working hours**
8. **Working night shifts**
9. **Working under pressure**
10. **Earning a lot of money**
11. **Doing manual work**
12. **Learning more**
13. **Travelling a lot**
14. **Being creative**
15. **Being inventive**
16. **being risky**
 - A. You need to think of new ideas and solutions.
 - B. You use your hands or physical strength to do your job.
 - C. You have to wake up at dawn or very early in the morning.
 - D. You spend time inside buildings.
 - E. You spend time outside, not in an office.
 - F. You deal with stress or difficult situations at work.
 - G. You have to study or improve your skills constantly.

- H.** You help or support other people in your job.
I. You get long breaks or vacations.
J. You communicate with a lot of different people.
K. You get high salary.
L. You travel from place to place for your work.
M. Your work involves imagination and original ideas.
N. Your job can be dangerous or uncertain.

2. Follow-up (pair work):

1. The teacher reads aloud or shows on the board one of the conditions (e.g. *working outdoors*).
2. Students take turns quickly naming jobs that fit this description.
3. After several answers, one or two students give their opinion using the model phrases.
4. Continue until all prompts are discussed.
5. Encourage students to agree or disagree politely with others using phrases like:

- *I agree with you because...*
- *I'm not sure about that...*
- *That's true, but I think...*

Example Flow:

Teacher: "Let's talk about *working outdoors*. What jobs do you think of?"

Students (quick answers): "Farmer!" "Builder!" "Photographer!" "Tour guide!"

Teacher: "Great! Now, what do you think about these jobs?"

Student A: "I think a builder works outdoors and does manual work."

Student B: "Yes, but it's also risky."

Student C: "I wouldn't like this job because you have to get up very early."

Model phrases:

- *I think a firefighter works outdoors and it's a risky job.*
- *In my opinion, a teacher works under pressure but helps people.*
- *A pilot travels a lot and earns a lot of money.*

- *A designer's job is creative and interesting.*
- *I wouldn't like to be a nurse because they work night shifts.*
- *I've always wanted to be a doctor because I like helping people.*
- *I've been thinking about becoming a pilot – I love travelling.*

Prompts to discuss (teacher uses one by one):

- working indoors / outdoors
- meeting new people
- helping people
- having long holidays
- getting up very early
- having long working hours
- working night shifts
- working under pressure
- earning a lot of money
- doing manual work
- learning more
- travelling a lot
- being creative
- being inventive
- being risky

3. Reading Task (aquariums)

1. Quickly find the main information in the ads. (p. 41, ex.2)

1. Divide the class into 2–3 “aquariums” (Breakout Rooms) with 2–3 students in each.

2. Teacher distributes the job ads (PDF) to the students and assigns which ads each group should analyze.

3. Each group reads their assigned ads and quickly comes up with 2–3 questions about them.

4. Return to the main Zoom room. Each group presents their questions, and the other students try to guess which ad the questions are about.

2. Match short statements to the ads.

1. Create Breakout Rooms again for pairs or small groups.
2. Each group receives 5 statements (p. 42, ex.3).
3. Students read the ads and match the statements to the correct ads.
4. Return to the main room. One group shares their answers, others add

comments.

3. Match the words with their definitions. (p. 42, ex.4).

1. Students are again sent into groups where they discuss the words and combine them with the definition, coming up with 2-3 sentences together.

2. After the time is up, students return and the exercise is checked.

4. Grammar Focus: used to.(p.36, ex.1)

1. Complete the text with the words and phrases from the box.

2. Identify the structure

1. Divide into small groups (3–4 students).

2. Look at your completed sentences.

3. Discuss and identify the grammar structure of *used to*:

- Positive: *I used to + verb*
- Negative: *I didn't use to + verb*
- Question: *Did you use to + verb?*

Teacher checks groups - asks a few students to explain the rules in their own words.

3. Dialogue Creation

1. Each pair receives a situation:

1. Talking about childhood hobbies
 2. Discussing school life
 3. Talking about past jobs or summer work
 4. Discussing old routines at home
 5. Talking about past travel or holidays
2. Students create a short dialogue using *used to*.

3. After finishing, each pair posts their dialogue on Padlet and other students comment on one sentence of each dialogue with using construction used to.

III Заключна частина уроку.

1.Summary

1. The teacher summarizes the lesson through reflective questions:

What new vocabulary have you learned today?

Which jobs did you find most interesting and why?

Which activities helped you practice speaking, listening, reading, and writing?

2. Students respond with short sentences using new vocabulary and grammar.

Homework

1. Grammar Practice

1. Underline the correct word(s) in brackets.

1. There used (for – too – to) be more restaurants.

2. People used to (shops – shopping – shop) mainly in small shops.

3. I used to hate cheese, but I (hate - love – am loving) it now.

4. People (uses - using – used) to write with pen, but now they use computers.

5. Their daughter used to (having - have – had) a silver bracelet on her arm.

6. He used to (use - ride – run) a bike.

7. People used (walk – to walking - to walk) a lot of ride the tram.

8. Kha led used (play - to play – plays) the recorder. He doesn't play it now.

9. He (having – used to - used to have) a beard.

10. used to (had – has – have) a teddy bear, but I don't have one now.

11. Mariem (doesn't – hasn't - didn't) use to take photographs.

2. Rewrite the following sentences using the words in brackets:

1. There were more shops in the past. (used)

2. I used to do my homework in the afternoon. (not)

3. They used to mend his car. (Did)

4. It was his habit to watch horror films. (used)

5. They used to study their lessons in the evening. (not)

6. Yes, I used to swim in the sea. (Did)

7. In the past there was a large green area in the city. (used)
8. Yes, he used to draw pictures. (Did)
9. She went to the market in the past. (used)
- 10.No, she didn't use to cook the food. (Did)
- 11.They used to travel abroad. (not)
- 12.I used to play tennis. (didn't)
- 13.We used to go to the park. (use to)
- 14.Did you use to colour the pictures? (No,)

2. Vocabulary Practice

1. Make a list of 5 jobs you would like to do in the future.
2. Write 2–3 sentences for each job describing:
 - working conditions (indoors/outdoors, hours, night shifts),
 - skills needed,
 - whether you think it's creative, risky, or involves helping people.
3. Use at least 5 new vocabulary words from today's lesson.

3. Speaking Practice

1. Prepare a 1-minute speech about your dream job.
2. Include:
 - what the job involves,
 - why you like it,
 - skills and qualities needed,
 - how it matches your interests.
3. Be ready to present it in class next lesson.
4. **Reflection (optional)**

Answer in your notebook:

- How has your attitude to jobs or careers changed after today's lesson?
- Which job would you like to try for a summer job and why?
- Did you learn any new expressions or phrases today that you want to remember?

Додаток В

Таблиця В1

Спостереження ефективності комунікативного методу на уроках англійської мови

Тема уроку	Активність у комунікативних вправах (1–5)	Використання англійської мови (1–5)	Взаємодія з іншими (1–5)	Зацікавленість темою (1–5)	Ініціативність / самостійність (1–5)	Ініціативність та самостійність у висловленні думки (1–5)	Середній бал
Higher education in Ukraine	2	2	3	3	2	2	2.33
The Education System in the UK	3	3	3	4	3	3	3.17
School Traditions in the Past: Exploring Customs and Routines	3	3	4	3	3	3	3.17
The World of Jobs	3	3	4	3	4	3	3.33

and Professi ons							
Writing a CV. Job Applica tion	3	4	4	4	3	3	3.50

Критерії оцінювання:

1 – не пропонує власних ідей, чекає підказок від учителя або однокласників

2– рідко висловлює думку, робить мінімальні пропозиції, потребує допомоги

3 – висловлює думки частково, потребує стимулювання, іноді ініціює обговорення

4 – регулярно пропонує власні ідеї, активно бере участь у дискусіях, самостійно відповідає на запитання

5 – ініціативний лідер у спілкуванні, постійно пропонує нові ідеї, самостійно будує висловлювання англійською

Додаток Г

Відсотковий розподіл комунікативної активності учнів контрольної групи.

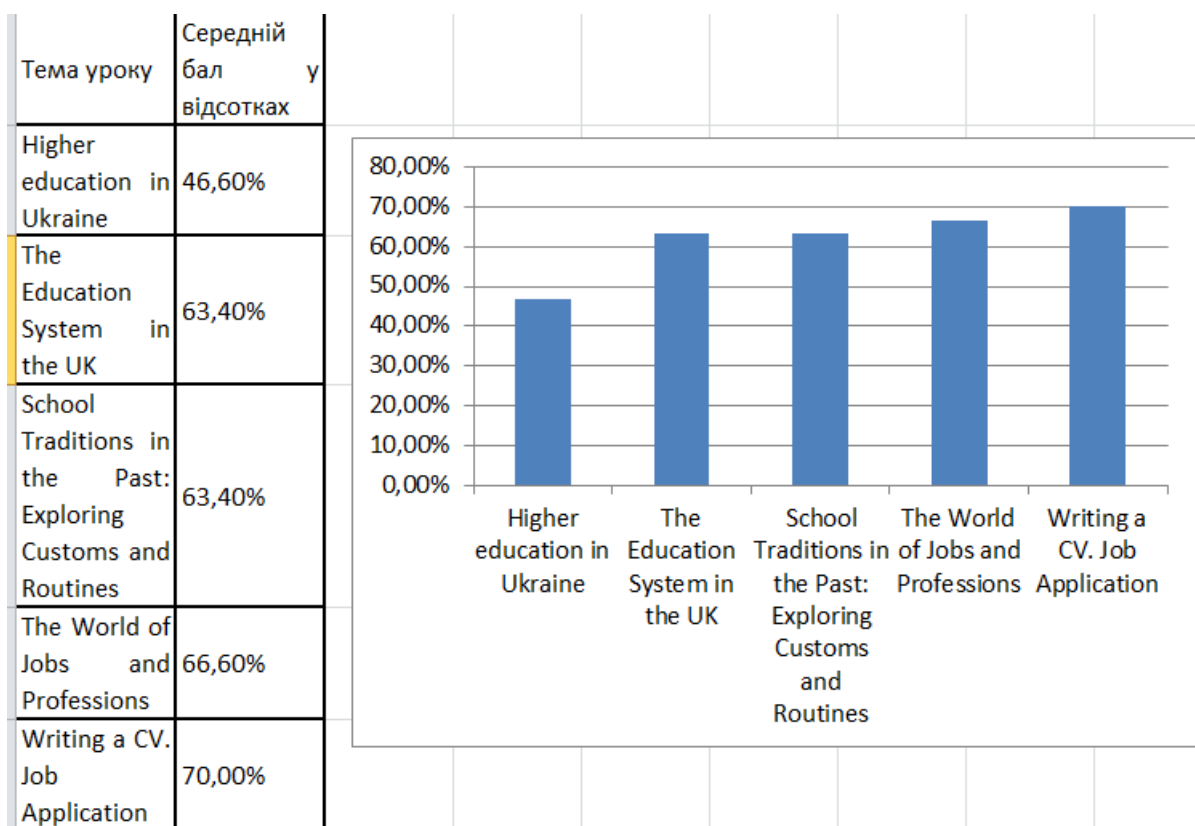

Рис. 1г

Аналіз даних свідчить про нерівномірний, але загалом позитивний рівень комунікативної активності учнів контрольної групи залежно від тем уроків.

Найнижчий показник зафіксовано під час вивчення теми «Higher Education in Ukraine» – 46,6%, що вказує на відносно низьку зацікавленість або складність теми для активного усного спілкування.

Середній рівень комунікативної активності продемонстровано в темах:

- «The Education System in the UK» – 63,4%
- «School Traditions in the Past: Exploring Customs and Routines» – 63,4%

Ці показники свідчать про стабільну участь учнів у комунікативній діяльності, що може бути пов'язано з пізнавальним інтересом і наявністю порівняльного аспекту.

Вищі показники спостерігаються під час опрацювання практично орієнтованих тем:

— «The World of Jobs and Professions» – 66,6%

— «Writing a CV. Job Application» – 70,0%

Найвищий рівень комунікативної активності саме в останній темі свідчить про те, що учні більш активно залучаються до спілкування, коли матеріал має прикладний характер і безпосередньо пов'язаний з реальними життєвими ситуаціями.

Висновок: у контрольній групі простежується тенденція зростання комунікативної активності в темах, орієнтованих на практичне застосування мовних знань. Це підтверджує доцільність використання життєво значущих і професійно спрямованих тем для підвищення рівня мовленнєвої взаємодії учнів.

Додаток Г

Анкета

Вибери одну або декілька відповідей

1. Чи подобаються Вам заняття з англійської мови?

- Так, дуже подобаються
- Подобаються
- Не дуже подобаються
- Зовсім не подобаються

2. Як часто викладачі іноземних мов використовують завдання, спрямовані на спілкування (рольові ігри, діалоги, обговорення)?

- На кожному занятті
- Часто
- Рідко
- Ніколи

3. Чи відчуваєте Ви, що вправи, які спрямовані на розмову англійською, допомагають Вам краще говорити?

- Так, значно покращує мої навички
- Так, трохи покращує
- Не дуже
- Ні

4. Які види діяльності Вам найбільше подобаються під час уроків англійської мови?

- Рольові ігри
- Обговорення актуальних тем
- Робота в парах / групах
- Читання та переклад текстів
- Інше :

5. Які труднощі виникають у Вас під час спілкування англійською?

- Нестача словникового запасу
- Страх зробити помилку

- Вимова
- Брак практики
- Нерозуміння партнера по спілкуванню
- Інше :

6. Чи достатньо часу на уроці приділяється усному мовленню англійською?

- Так, цілком достатньо
- Скоріше достатньо
- Скоріше недостатньо
- Зовсім недостатньо

7. У якій формі Вам легше спілкуватися англійською мовою?

- Індивідуально з викладачем
- У парах
- У групі
- Перед усім класом

8. Чи використовуєте Ви англійську мову поза уроками?

- Так, часто
- Іноді
- Дуже рідко
- Ніколи

9. Що, на Вашу думку, найбільше допомогло б покращити навички усного мовлення?

- Більше розмовних вправ на уроці
- Спілкування з носіями мови
- Перегляд фільмів/відео англійською
- Додаткові завдання для самостійної роботи
- Інше: _____

10. Чи відчуваєте Ви себе впевнено, коли потрібно говорити англійською мовою на уроці?

- Так, почуваюся впевнено

- Скоріше так
- Скоріше ні
- Ні, зовсім не впевнено

Було проведено за допомогою GoogleForm :

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSe15QTGLo2rK8N-t7uuiqs7-v6SRfmXc9ex_jNzg58MbB8cYg/viewform?usp=header

Додаток Д

Результати анкетування

(експериментальна група)

GoogleForm:[https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-](https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true)

[9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true](https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true)

Додаток Д

Результати анкетування після проведення уроку

GoogleForm:[https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-](https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true)

[9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true](https://docs.google.com/forms/d/1fSQpRyE8equs_16djZKACknTX0MPRvd-9PNgTujRfuM/edit?usp=forms_home&ouid=108417144892871531947&ths=true)

Анкетування пройшли 12 учнів.

Анкета складається з 5 питань. Анкета складається з 5 питань на тему – дослідження мотивації та ефективності комунікативного навчання англійської мови серед учнів. Також деякі питання стосуються використання на уроках англійської мовних вправ, спрямованих на розвиток навичок спілкування.

Питання 1 «Чи подобаються Вам заняття з англійської мови?» Всього 5 варіантів відповідей. Це питання дає змогу оцінити зацікавленість учнів предметом. Результати: 7 учням (58,3%) – цікаво вивчати англійську, 4 учням (33,3%) – переважно цікаво, 1 учням (8,3%) – не дуже подобається.

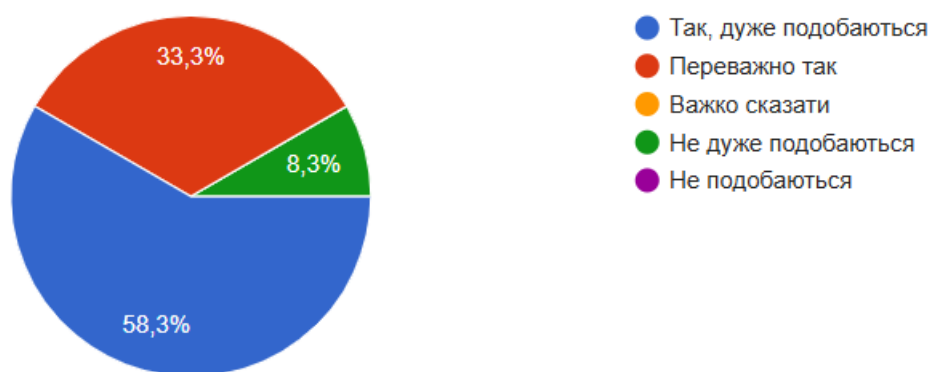

Рис 1д

Питання 2 « Як часто викладачі іноземних мов використовує завдання, спрямовані на спілкування (рольові ігри, діалоги, обговорення)?» Всього 6

варіантів відповідей. Це питання дає змогу оцінити частоту використання комунікативних методів навчання англійської мови. Результати: 9 учням (75%) – досить часто, 2 учням (16,7%) – на кожному занятті, 1 учням (8,3%) – іноді.

Рис. 2д

Питання 3 «Чи відчуваєте Ви, що вправи, які спрямовані на розмову іноземною мовою допомагає Вам краще говорити англійською?» Всього 5 варіантів відповідей. Це питання дає змогу оцінити ефективність комунікативних вправ у розвитку мовленнєвих навичок. Результати: 8 учням (66,7%) – значно покращує мої навички, 4 учням (33,7%) – частково допомагає.

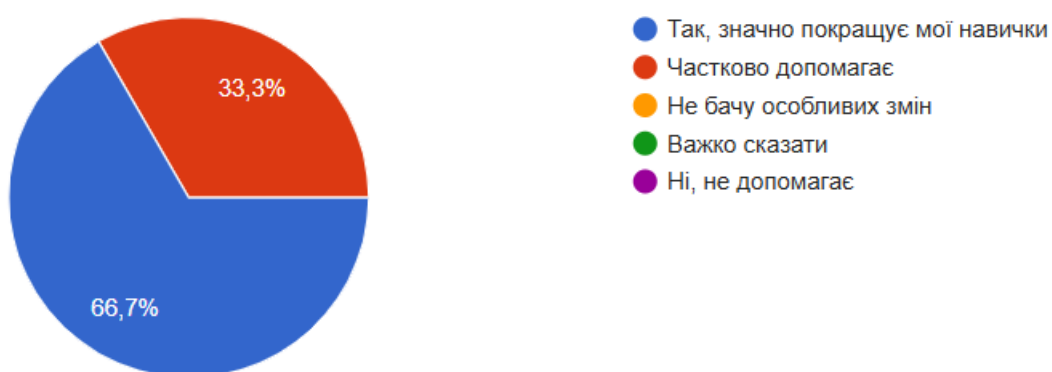

Рис. 3д

Питання 4 «Які види діяльності Вам найбільше подобаються під час уроків англійської мови?» Всього 7 варіантів відповідей. Це питання дає змогу визначити переваги учнів у різних формах навчальної діяльності та обрати найбільш ефективні методи для розвитку мовних навичок. . Результати: 8 учнів

(66,7%) – обговорення актуальних тем та перегляд відео англійською, 5 учням (41,7%) – рольові ігри, робота в парах /групах, виконання граматичних вправ, 7 учням (58,3%) – написання текстів / листів

Рис. 4д

Питання 5 «Які труднощі виникають у Вас під час спілкування англійською?» Всього 6 варіантів відповідей. Це питання дає змогу виявити основні перешкоди, з якими стикаються учні під час розвитку навичок усного мовлення, та визначити напрями для покращення навчального процесу. Результати: 8 учнів (66,7%) – нестача словникового запасу, 5 учням (41,7%) – вимова, 3 учням (25%) – страх зробити помилку, 2 учням (16,7%) – брак практики, нерозуміння партнера по спілкуванню.

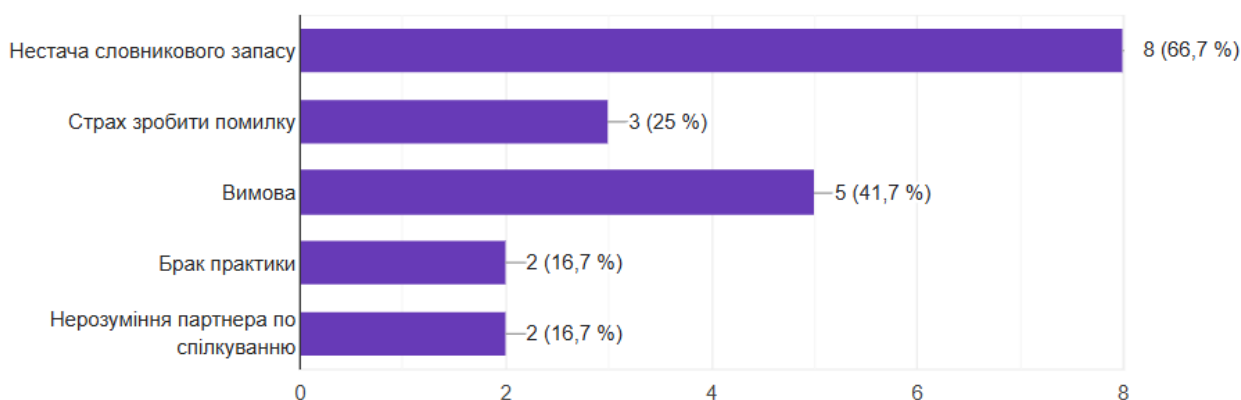

Рис. 5д

Питання 6 «Чи достатньо часу на уроці приділяється усному мовленню англійською?» Всього 4 варіантів відповідей. Дане питання спрямоване на з'ясування суб'єктивної оцінки учнями кількості часу, відведеного на розвиток

навичок усного мовлення на уроці. Результати опитування свідчать, що 5 учнів (41,7%) вважають час цілком достатнім, ще 5 учнів (41,7%) оцінюють його як скоріше достатній. Водночас 1 учень (8,3%) зазначив, що часу скоріше недостатньо, і 1 учень (8,3%) – зовсім недостатньо. Отримані дані загалом вказують на відносну задоволеність учнів організацією усного мовлення, однак наявність негативних відповідей свідчить про потребу подальшого посилення комунікативної складової уроку.

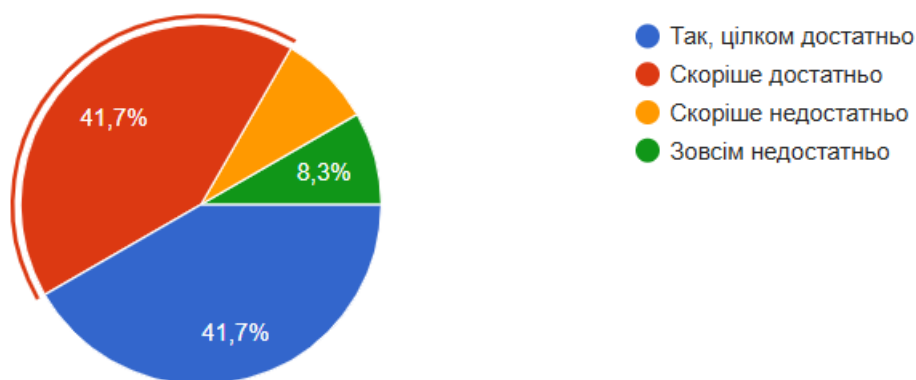

Рис. 6д

Питання 7 «У якій формі Вам легше спілкуватися англійською мовою?»
 Всього 4 варіантів відповідей. Метою цього питання було визначити найбільш комфортні для учнів форми організації усного мовлення. Результати показують, що для 9 учнів (75%) найзручнішою є групова форма роботи, а також робота в парах – 8 учнів (66,7%). Індивідуальне спілкування з викладачем є комфортним для 6 учнів (50%), тоді як лише 3 учні (25%) відчують себе впевнено під час виступу перед усім класом. Це свідчить про доцільність активного використання парної та групової роботи як ефективних форм реалізації комунікативного методу.

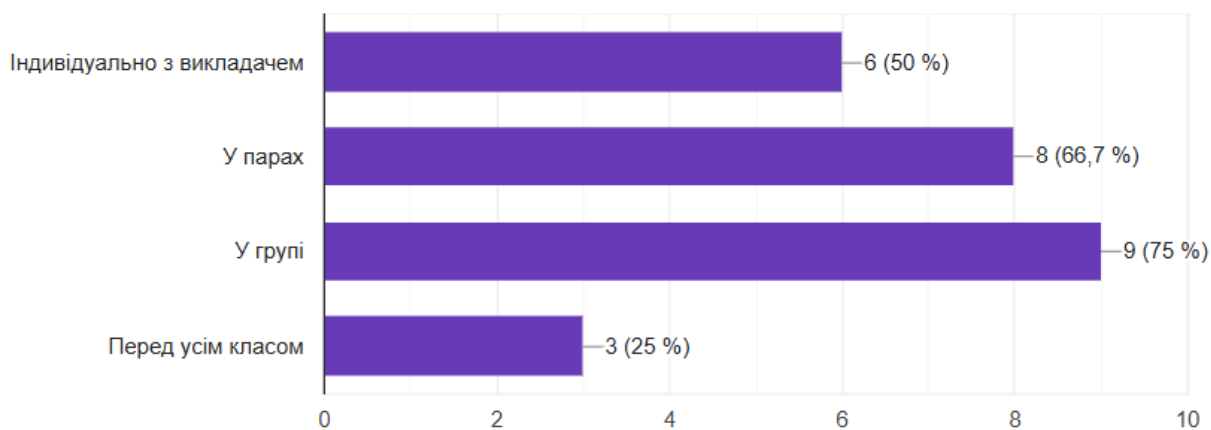

Рис. 7д

Питання 8 «Чи використовуєте Ви англійську мову поза уроками?» Всього 4 варіантів відповідей. Це питання дозволяє оцінити рівень позааудиторної мовленнєвої практики учнів. Згідно з результатами, 6 учнів (50%) використовують англійську мову іноді, 4 учні (33,3%) – часто, тоді як 1 учень (8,3%) робить це дуже рідко і ще 1 учень (8,3%) не використовує мову поза уроками взагалі. Отримані дані свідчать про недостатній рівень регулярної практики, що може негативно впливати на формування комунікативної компетентності.

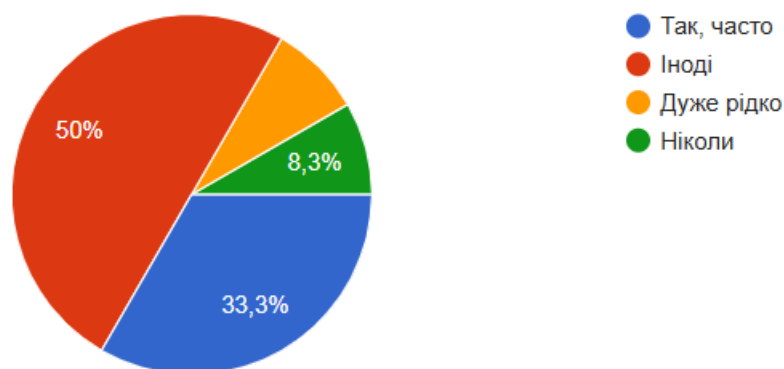

Рис. 8д

Питання 9 «Що, на Вашу думку, найбільше допомогло б покращити навички усного мовлення?» Всього 5 варіантів відповідей. Метою питання було визначити, які чинники учні вважають найбільш ефективними для розвитку усного мовлення. Найбільшу підтримку отримали спілкування з носіями мови – 9 учнів (75%) та перегляд фільмів і відео англійською мовою – 7 учнів (58,3%).

Також 6 учнів (50%) зазначили важливість більшої кількості розмовних вправ на уроці та додаткових завдань для самостійної роботи. Це підтверджує необхідність розширення автентичного та комунікативно спрямованого навчального контенту.

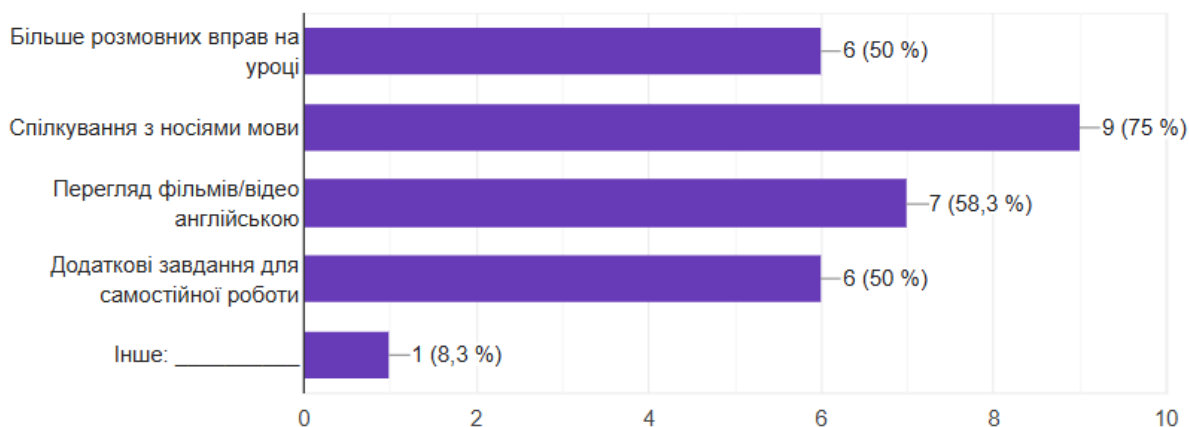

Рис. 9д

Питання 10 «Чи відчуваєте Ви себе впевнено, коли потрібно говорити англійською мовою на уроці?» Всього 4 варіантів відповідей. Дане питання дає змогу оцінити рівень мовленнєвої впевненості учнів. Результати показали, що лише 25% учнів почуваються впевнено, 33,3% – скоріше впевнено, тоді як решта демонструє невпевненість під час усного мовлення. Це свідчить про наявність психологічного бар'єра, який потребує подолання шляхом створення сприятливої атмосфери спілкування та систематичного застосування комунікативних вправ.

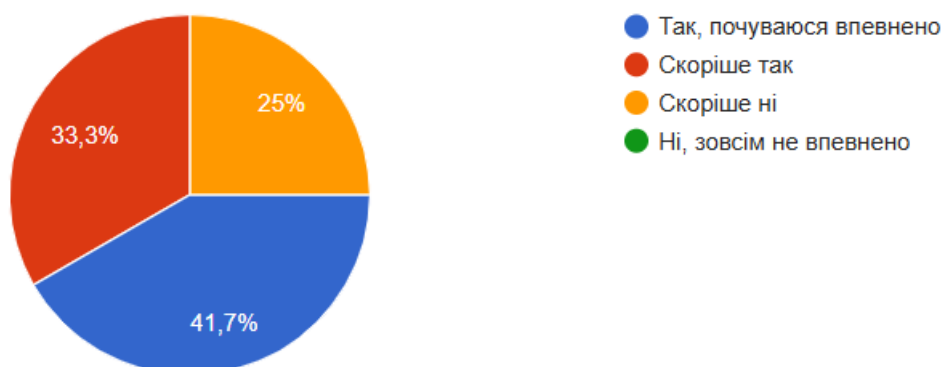

Рис. 10д

Додаток Е**Розрахунок експериментального зростання****Контрольна група**

1.Обчислення середнього балу в відсотках

$$\text{Відсоток} = \frac{\text{Середній бал}}{5} \times 100\%$$

Таблиця 1Е

Тема уроку	Середній бал	Відсоток
Higher education in Ukraine	2,33	46,6 %
The Education System in the UK	3,17	63,4 %
School Traditions in the Past: Exploring Customs and Routines	3,17	63,4 %
The World of Jobs and Professions	3,33	66,6 %
Writing a CV. Job Application	3,50	70,0 %

2.Обчислення середнього показника контрольної групи:

$$\frac{2,33 + 3,17 + 3,17 + 3,33 + 3,50}{5} \times 100\% = 62\%$$

Отже, за результатами спостереження викладача-практиканта середній рівень сформованості комунікативної компетентності учнів на констатувальному етапі експерименту становить 62 %, що відповідає середньому рівню та підтверджує необхідність подальшого цілеспрямованого впровадження системи комунікативних вправ і завдань.

Додаток Є

Розрахунок інтегрального індексу комунікативної активності учнів за анкетуванням. [21, с.15]

$$I_{\text{КА}} = \sum_{i=1}^5 I_i,$$

Рис.1є

- ІКА – інтегральний індекс комунікативної активності;
- I_i – частковий індекс за i -м показником;
- 5 – кількість показників, включених в оцінювання.

Інтегральний індекс комунікативної активності оцінює саме позитивну спрямованість

$$I_i = \frac{\text{кількість позитивних відповідей}}{\text{загальна кількість відповідей}}$$

Питання 1.

7 – цікаво вивчати англійську,

4 – переважно цікаво,

Розрахунок: $I_1 = \frac{11}{12} = 0.92$

Питання 2

9 – досить часто,

2 – на кожному зайнятті,

1 – іноді.

$$I_2 = \frac{12}{12} = 1$$

Питання 3

8 – значно покращує мої навички,

4 – частково допомагає.

$$I_3 = \frac{12}{12} = 1$$

Питання 4 (множиний вибір)

- 8 – обговорення актуальних тем та перегляд відео англійською,
- 5 – рольові ігри, робота в парах /групах, виконання граматичних вправ,
- 7 – написання текстів / листів

Загальна кількість: $5 + 8 + 7 = 20$

Максимально можливе: $12 \text{ учн.} \times 3 \text{ відп.} = 36$

$$I4 = \frac{20}{36} = 0.56$$

Питання 5 (негативний показник)

- 8 – нестача словникового запасу,
- 5 – вимова,
- 3 – страх зробити помилку,
- 2 – брак практики, нерозуміння партнера по спілкування.

Загальна кількість: $5 + 8 + 3 + 2 = 18$

Максимально можливе: $12 \text{ учн.} \times 4 \text{ відп.} = 48$

Негативни.: $I5 = \frac{18}{48} = 0.375$

Позитивний: $I5 = 1 - 0.375 = 0.625$

Питання 6

- 5– так, цілком достатньо,
- 5 – скоріше достатньо.

$$I6 = \frac{10}{12} = 0.83$$

Питання 7

- 8 – у парах,
- 9 – у групі,
- 6 – індивідуально з викладачем,
- 3 – перед усім класом.

Загальна кількість позитивних відповідей:

$$8 + 9 + 6 + 3 = 26$$

Загальна кількість відповідей:

$$12 \text{ учн.} \times 4 \text{ варіанти} = 48$$

$$I7 = \frac{26}{48} = 0.54$$

Питання 8

4 – так, часто,

6 – іноді.

$$I8 = \frac{10}{12} = 0.83$$

Питання 9

6 – більше розмовних вправ на уроці,

9 – спілкування з носіями мови,

7 – перегляд фільмів/відео англійською,

6 – додаткові завдання для самостійної роботи,

1 – інше.

Загальна кількість позитивних відповідей:

$$6 + 9 + 7 + 6 + 1 = 29$$

Загальна кількість відповідей:

$$12 \text{ учн.} \times 5 \text{ варіантів} = 60$$

$$I9 = \frac{29}{60} = 0.48$$

Питання 10

3 – так, почуваюся впевнено,

4 – скоріше так.

$$I10 = \frac{7}{12} = 0.58$$

Загальний індекс

$I_{ка} = 0,92+1+1+0,56+0,63+0,83+0,54+0,83+0,48+0,58$ з 10 можливих

2.Обчислення середнього показника контрольної групи:

- $I1 = 0.92$

- $I2 = 1$

- $I3 = 1$

- $I4 = 0.56$

- I5 = 0.625
- I6 = 0,83
- I7 = 0,54
- I8 = 0,83
- I9 = 0,48
- I10 = 0,58

$$I_{\text{серед.}} = \frac{7,37}{10} = 0.737 = 73.7\%$$

Висновок. Отримане значення інтегрального індексу комунікативної активності учнів експериментальної групи (73,7%) свідчить про достатній рівень сформованості комунікативної активності, проте вказує на наявність резервів для її подальшого підвищення. Найнижчі показники зафіксовано за параметрами мовленнєвої впевненості, позааудиторної практики та усвідомлення ефективних шляхів розвитку усного мовлення, що підтверджує доцільність цілеспрямованого впровадження системи комунікативно орієнтованих вправ.